

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TASAVVUF BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ŞANLIURFA'DA NAKŞİLİK

Ramazan KILINÇ

ŞANLIURFA – 2019

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TASAVVUF BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ŞANLIURFA'DA NAKŞİLİK

Ramazan KILINÇ

Danışman

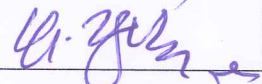
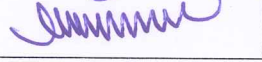
Doç. Dr. Ali TENİK

ŞANLIURFA – 2019

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf Tarihi) Anabilim Dalı 145230009 numaralı Ramazan KILINÇ'ın hazırladığı "Şanlıurfa'da Nakşîlik" konulu **yüksek lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 22/10/2019 tarihinde, saat 14:00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

22/10/ 2019

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Doç. Dr. Ali TENİK	Başarılı	
Üye	Prof. Dr. Abdulhavad YILDIZ	Başarılı	
Üye	Doç. Dr. Abdurrahim ALKIŞ	Başarılı	

Bu tezin Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf Tarihi) Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

02../03../2019

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek ☐Almıştır ☐Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı : RAMAZAN KILINÇ
Öğrenci Numarası : 145230009
Enstitü Anabilim Dalı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TASAVVUF)
Programı : TEZLİ YÜKSEK LİSANS
Başlık (Türkçe) : ŞANLIURFA'DA NAKŞİLİK

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen Şanlıurfa'da Nakşilik çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 128 sayfalık kısmına ilişkin, 19/09/2019 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 13'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

19/09/2019

Hazırlayan
Ramazan Kılınç

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 19/09/2019

Danışman
Doç.Dr. ALİ TEMİK

ÖZET

ŞANLIURFA'DA NAKŞÎLİK

KILINÇ Ramazan

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Ali TENİK

Mayıs, 2019, 128 sayfa

Tasavvuf, insanın önce kendisini tanıyıp bilmesini sonra diğer varlıkları tanımasını ve bu şekilde Rabbini daha iyi anlamasını, bilmesini ve Allah'a ulaşmasını sağlar. Tarikatlar ise tasavvufun sistemleştirilmiş halidir. İslam tasavvufunun en erken dönemde sistemleşen tarikatlarının başında ise Nakşibendîyye tarikatı gelir. Miladî XII. yüzyıldan sonra çok sayıda tarikat kurulmuş bunlar şubelere ve kollara ayrılarak İslâm âlemine yayılmış ve günümüze kadar gelmeyi başarmıştır.

Bu çalışmamızda İslam dünyasının en yaygın tarikatlarından olan Nakşibendîyye tarikatının Şanlıurfa'ya gelişini sağlayan Nakşibendî halifelerinden olan Nebîh Efendi, Mehmed Emin Kerkükî ve Muhammet Şerif Buhârî'den bahsettik. Daha sonra Nakşî-Hâlidî tarikatı'nın Şanlıurfa'da zemin bulmasının öncülüğünü yapan Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'den ve onun halifelerine değindik. Şanlıurfa'da Nakşibendî tarikatını usulüne uygun olarak devam ettiren Şeyh Muhammet Şükrü kılınç, Şeyh Muhammed Ali Arslan, Şeyh Ali Akçay, Şeyh Abdusselam, Şeyh İzzettin Aksan, Sami Efendi Kolu, Mehmet Zahit Kotku Kolu, Menzil Kolu, Süleyman Hilmi Tunahan kolu ile yaptığımız röportajların neticesinde Nakşibendîliğin ne derece faal olduklarını göstermeye çalıştık. Urfa'da Nakşî-Hâlidî kolunu devam ettiren Nakşî-Hâlidî halifelerini tanıtmaya çalıştık. Yaptığımız röportajlar neticesinde edinilen bilgiler ışığında Nakşî-Hâlidî kollarının yaptığı

alışmalar ve mürîd yetiştirme metodları, yapmış oldukları çalışmaların toplum üzerindeki etkilerini göstermeye çalıştık.

Bu alışma Nakşî tarîkatının Şanlıurfa'ya gelişini ve yayılmasını sağlayan Nakşî-Halîdî halifelerini tanıtmayı esas almaktadır. Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Nakşî-Hâlidî ile alakalı genel bir değerlendirme yaptık. Birinci bölümde, Nakşî-Hâlidî kolundan önce Şanlıurfa'da Nakşîliği yayan Nakşî şeyhlerinden olan Nebîh Efendi, Mehmet Emin Kerkûkî ve Muhammed Şerif Buhârî'den bahsettik. İkinci bölümde, Nakşibendî tarîkatının Nakşî-Hâlidî kolunun Şanlıurfa'ya gelmesini sağlayan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve onun halifesi olan Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'nin yetiştirdiği halifelerinden bahsettik. Üçüncü bölümde ise; çalışmamızın asıl gayesi olan günümüzde Şanlıurfa'da Nakşibendî geleneğini devam ettiren bu tarîkatın temsilcileriyle yaptığımız röportajlar sonucunda elde ettiğimiz bilgileri içermektedir.

Anahtar kelime: Zikir, Tarîkat, Hatme-i Hâcegân, Şeyh, Mürîd, Tarîkat Pîri, Makam, Rabîta, Sûfi.

ABSTRACT
NAQSHBANDIAH IN ŞANLIURFA
KILINÇ, Ramazan

Master's Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ali TENİK

December, 2019, 128 Pages

Sufism firstly enables human to know himself/herself, then it allows him/her to recognize other living creatures, and thus it provides to better understand, know, and reach Allah. Cults are the systematic form of Sufism. One of the earliest systematic cults of Islamic Sufism is the Naqshbandiah cult. After the 12th century (A.D), a lot of cults were established and they spread to the Islamic world by dividing into branches and sub-branches. Thus, these sects have succeeded to come to the present day.

In this study, we mentioned Nebîh Efendi, Mehmed Emin Kerkükî, and Muhammet Şerif Buhârî, who were one of the Naqshbandi caliphs brought the Naqshbandi cult to Şanlıurfa, which is one of the most widespread cults of the Islamic world. Then, we touched on Hartavizâde Muhammed Selim Efendi and his caliphs, who were the pioneers of the Naqshi-Khalidi cult in Şanlıurfa. As a result of the interview with Sheikh Muhammet Şükrü Kılınç, Sheikh Muhammad Ali Arslan, Sheikh Ali Akçay, Sheikh Abdusselam, Sheikh İzzettin Aksan, a branch of Sami Efendi, a branch of Mehmet Zahid, a branch of Menzil, a branch of Süleyman Hilmi Tunahan, we tried to show to what extent Naqshbandiah active in Şanlıurfa. In Urfa, we also tried to introduce the Naqshi-Khalidi caliphs who continued the Naqshi-Khalidi branch. In light of the information obtained based on the interviews we conducted, we tried to show the activities of the Naqshi-Khalidî branches and the methods of cultivation of followers (murids) and the effects of their actions on the society.

This study is based on the introduction of the Naqshi-Khalidi caliphs, which provided the spread and arrival of the Naqshi cult in Şanlıurfa. Our study consists of

an introduction and three chapters. In the introduction, we made a general evaluation related to Naqshi-Khalidi cult. In the first chapter, we mentioned Nebîh Efendi, Mehmet Emin Kerkûkî, and Muhammed Şerif Bukhârî who were among the Naqshi sheikhs who spread the Naqshiah in Şanlıurfa before the branch of Naqshi-Khalidi. In the second part, we touched on the caliphs raised by Mevlana Khalid-i Baghdadi and his caliph, Hartavizade Muhammed Selim Efendi, who brought the Nakshi-Khalidi branch of the Naqshbandi cult to Şanlıurfa. In the third part; the main purpose of our study is the information that we have obtained based on our interviews with representatives of this cult, who maintain the Naqshbandi tradition in Şanlıurfa today.

Keywords: Invocation, Cult, Hatme-i Hâcegân (Collective Invocation), Sheikh, Disciple, Founder of Cult, Post, Order, Sufi.

KISALTMALAR

B.	ibn, bin (oğlu)
Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
DİA.	Türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi
DİP.	Diyanet işleri başkanlığı
Hız.	Hazreti
ö.	Ölüm tarihi
d .	Doğum tarihi
r.a.	Radiyallahu anh
r.anha.	Radiyallahu anha
s.a.v	Sallallahu aleyi ve sellem
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik eden
t.y.	Basım tarihi yok
vb.	Ve benzeri, ve benzerleri
vd.	Ve diğerleri
y.y	Basım yeri yok

ŞANLIURFA'DA NAKŞÎLİK

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VIII
EKLER LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NAKŞÎ-HÂLİDÎ KOLUNDAN ÖNCE URFA'DA NAKŞÎLİK

1. 1. NEBÎH EFENDİ	6
1. 2. MEHMED EMİN KERKÛKÎ	8
1. 3. MUHAMMED ŞERİF BUHÂRÎ	11

İKİNCİ BÖLÜM

URFA'DA NAKŞİLİĞİN ÖNEMLİ ŞAHSİYETLERİ

2. 1. MEVLÂNÂ HÂLİD'İ BAĞDÂDÎ	14
2. 2. MEVLÂNÂ HÂLİD'İN OĞLU ŞAHABEDDİN AHMED	15
2. 3. HARTAVİZÂDE MUHAMMED SELİM HÂFİZ EFENDİ	17
2.3.1. Muhammet Selim Efendi'ye Gelen Mektuplar	23
2. 3. 2. Muhammet Selim Efendi'nin Halifeleri	35
2. 3. 2. 1. Harputlu Ali Begzâde	35
2. 3. 2. 2. Küçük Mehmet Efendi	37
2. 3. 2. 3. Osman Bircigî Efendi	38
2. 3. 2. 4. Nazif Efendi	40

2. 3. 2. 5. Molla Osman Nasıreddin	41
2. 3. 2. 6. Abdullah Kırıkçı	43
2. 4. KERKÜKLÜ ABDURRAHMAN EFENDİ	43
2. 5. ŞEYH MÜSLÜM HÂFİZ	44
2. 6. ŞEYH İSA EFENDİ	45
2. 7. ŞEKERCİ HALİL AKKUŞ	45
2. 8. ALİ DÖĞÜCÜ	46
2. 9. KÜRT ALİ EFENDİ	46
2. 10. BULUNTU ABDURRAHMAN EFENDİ	47
2. 11. MOLLA HAMİD	48
2. 12. DERVİŞ MUHAMMED YAZICI	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞANLIURFA'DA NAKŞİBENDİ GELENEĞİNİ DEVAM ETTİREN NAKŞİ ŞAHSİYETLER

3. 1. ŞEYH MUHAMMED ŞÜKRÜ EFENDİ	51
3. 1. 1. Medrese Hayatı ve Hocaları	51
3. 1. 2. Tasavvufî Hayatı ve Şeyhleri	52
3. 1. 3. Şükrü Efendi'nin Hac Ziyaretinde Yaşadıkları Bazı Hadiseler	55
3. 1. 4. İrşat Görevine Başlaması	58
3. 1. 5. Ahlâk Anlayışı	58
3. 1. 6. Vasiyetnamesi	60
3. 1. 7. Mektupları	61
3. 1. 8. Tanınmış Zatlar Tarafından Takdir Edilmesi	63
3. 1. 9. Müntesiplerinin Gözünde Şükrü Efendi	65
3. 1. 10. Muhammed Şükrü Kılınç Kolunda Zikir	71

3. 2. ŞEYH MUHAMMED ALİ ARSLAN	72
3. 3. ŞEYH ALİ AKÇAY	76
3. 4. ŞEYH ABDUSSELAM	77
3. 5. ŞEYH İZZEDDİN AKSAN	79
3. 5. 1. Tahsili	79
3. 5. 2. Tasavvufa İntisabı	81
3.5.3. Halifeleri	85
3. 5. 4. Tasavvuf ve İlim Hizmeti	88
3. 6. SAMİ EFENDİ KOLU	90
3. 6. 1.Erenköylü Muhammed Hikmet Tuzkaya	92
3. 6. 2. Musa Topbaş Kolu	94
3. 6. 2. 1. Ahmet Parmaksız	94
3. 7. MAHMUT EFENDİ KOLU	95
3. 8. MENZİL KOLU	98
3. 9. MEHMET ZAHİD KOTKU KOLU	102
3. 10. SÜLEYMAN HİLMİ TUNAHAN EFENDİ	104
SONUÇ	109
KAYNAKÇA	110

EKLER LİSTESİ

- Ek: 1- Mevânâ Hâlid-i Bağdadi'nin oğlu Şihabuddin'in Şanlıurfa Ulu Camide bulunan türbesinin Arapça manzum kitâbesi. Ek. s. 1.
- Ek: 2- Urfa Ulu Camide bulunan Mevânâ Hâlid-i Bağdâdi'nin oğlu Şihabuddin'in türbesininTürkçe manzum kitâbesi. Ek. s. 2.
- Ek: 3- Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'ye verdiği Farsça icâzet (Dr. Burhan Vural arşivi) Ek. s. 3.
- Ek: 4- Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'ye verdiği Arapça icâzet (Dr. Burhan Vural arşivi) Ek. s. 4.
- Ek: 5- Muhammed Hâfız Selim er-Ruhâvî türbesinin Şanlıurfa Dabakhane Camisinin batı kapısı dışındaki kitâbesi Ek. s. 5.
- Ek: 6- Muhammed Hâfız Selim er-Ruhâvî türbesinin Şanlıurfa Dabakhâne Camisinin avlu içindeki kitâbesi (Fotoğraf: Hasan Değirmencioğlu). Ek. s. 6.
- Ek: 7- Muhammed Şükrü Efendi'nin Vasiyetnamesi (Oğlu Abdulvahhab Kılınç arşivi) Ek. s. 7.

GİRİŞ

Tasavvuf, Allah'ın nefhasından hayat bulan insanın rengine, diline, ırk ve mezhebine bakmadan bütün insanları ilâhî potada eritmeyi hedeflemektedir. Tasavvuf, insanı Allah'tan bir ruh taşıdığına inandığı için onu en yücelere çıkarmayı hedeflemiştir. Tasavvuf, islam kültür ve medeniyetin gelişmesine çok katkı sunmuştur.

Mutasavvıflar, içinde yaşadıkları toplumun insanların psikolojisine ve toplumun genelinin yaşamına hayatî bir tedavi reçetesini sunmuşlardır. Bu reçetede tasavvufun eğitim merhalesi olan seyr u sulûkla, yani mürîdde, temelde bir değişim ve dönüşümü esas almıştır.

Mutasavvıflar, hitap ettikleri toplumları her an Allah'ın dilediği şekilde bir hayat yaşamayı telkin ederken, eski haline de dönmemeyi ve Allah'a ulaşana kadar seyr u sulûka devam etmeyi öğütlemişlerdir. Onlar her zaman yaşadıkları mekânları gül bahçesine dönüştürerek, bütün insanların bir arada huzur içerisinde yaşayabilecekleri bir ortam sunmaya gayret etmişlerdir. Onlar içinde yaşadıkları topluma ve birlikte yaşadıkları insanlara hayatın anlamını vermeye çalışmışlardır. Bu sebeble sûfiler kimsesizlerin kimsesi, yoksulların, sıkıntıda olanların ümidi olmuşlardır. Her konuda olduğu gibi bu gerçeği sözde bırakmayarak bizzat yaşayarak topluma rehberlik etmişlerdir.

Onlar, insan için bu fadakârlık örneğinin en mükemmeliyi ortaya koyarken, diğer taraftan hayvanlar ve diğer varlıklara da hiçbir düşüncenin, dinin, anlayışın ve felsefenin gösteremediği en büyük değeri vermiştir. Zira onlar, varlık sahnesine çıkmış olan her eşyanın ilahi bir ruh taşıdığı inancıyla, çölde susuzluktan ölecek olan köpek yavrusuna suyu avuçlarıyla değil ağızlarıyla su taşımış, yabani hayvanların yaralarını sarmış, yuvasız hayvanlara barınaklar yapmışlardır. Ayrıca onlar yolda bulunan taşı ayaklarıyla savurmayıp, taş (ruhu) incinmesin diye elleriyle kaldırmışlardır. Çünkü onlar, “Biz Uhud'u severiz, Uhud'da bizi sever” diyen bir Peygamberin öğretisiyle yoğrulmuşlardır.

Tasavvuf, anlayışı, düşüncesi, kültürü ve kurumlarıyla her coğrafyada islam kültür ve medeniyetine kendine has metodlarla ayrı bir ruh vermiştir.

Tasavvuf anlayışının “tarîkat” olarak kurumsallaşmasıyla birlikte, tarîkatların erken dönemde girdiği merkezlerden biri de Urfa’dır. Urfa’da Kâdiriyye, Rifâiyye, Nakşibendîyye, Mevleviyye gibi tarîkatlar asırlarca canlılığını korumayı başarmıştır.

Tasavvuf anlayışının “tarîkat” olarak kurumsallaşmasıyla birlikte, tarîkatların erken dönemde girdiği merkezlerden biride Urfa’dır. Urfa’da Kâdiriyye, Rifâiyye, Nakşibendîyye, Mevleviyye gibi tarîkatlar asırlarca canlılığını korumayı başarmıştır.

Nakşî Tarîkatı’nın hangi tarihte Urfa’da yayıldığı ya da müntesip bulunduğu konusunda elimizde kesin bilgi olmasa da bu tarîkat, Anadolu topraklarına geldikten sonra Urfa’da zemin bulmuştur. Fakat tarihsel süreçte Nakşibendîyye tarîkatı’nın XVII. Yüzyıl ortalarında Anadolu’nun orta ve doğusunda yaygın bir kurum olduğu açıktır. Şah Abbas’ın 1603 yılında Urmiye’yi Osmanlı yönetiminden geri alıp Safevî devletine ilhak etmesi neticesinde Koçağa Sultan’ın oğlu Şeyh Mahmud’un Urmiye’den ayrılmasına neden olur. Şeyh Mahmud, Urmiyeden göç ettikten sonra Diyarbakır’a yerleşir. Şeyh Mahmud, Diyarbakır başta olmak üzere bölgede “Şeyh-i Rûmî “ ve “Urmiyeli Şeyh“ olarak tanınmasına rağmen daha ziyade “Şeyh Aziz “ olarak meşhur olur. Şeyh Aziz’in ünü Diyarbakır’ı aşarak başta Kürtlerin yaşadığı bölgede olmak üzere diğer bölgelerde de yayılmaya başlar. Birçok bölgede olduğu gibi Urfa bölgesinde de insanlar akın akın Şeyh Aziz’e intisâp ederler. On yıl içinde mürid sayısının 400.000 i bulunduğu rivayet edilmektedir. İşte bu tarihten itibaren Urfa’da Nakşî tarîkatı daha belirgin bir şekilde müntesip bulur. Günümüzde bile Urfa’nın değişik bölgelerinde “Koç Ali “ ya da “Koçağa “ isimli insanlarla karşılaşmak mümkündür. Bu insanlar isimlerini “Şeyh Aziz“ den aldıklarını ifade etmektedirler. Bu bölgede Nakşî-Urmevî tarîkatı farklı bir uygulamaya gider.¹

Bölgedeki Rifâî ve Kâdiri tarîkatlarında cehrî uygulanan zikir ritüelleri gibi Nakşî zikrini de burada hafî değil, cehrî olarak icra etmişlerdir.

Diğer taraftan yukarıda da ifade edildiği gibi Nakşîlik, Nakşî-Hâlidî kolundan çok daha önceleri Urfa’da bulunduğu ve önemli bir konumda olduğu kesindir. Zira Urfa’nın meşhur siması olan Yusuf Nâbi (ö.1712), yani Şair Nâbi’nin ailesinin Nakşî tarîkatı geleneğinden geldiği kayıtlarda geçmektedir.

¹ Ali Tenik, “Tarihi Seyirde Urfa’da Yaşayan Tasavvuf Tarîkatları”, *Osmanlı Urfa’sı*, 1bs. (İstanbul; Urfa Okulu Yayınları, 2018), 257.

Bu kayıtlara göre Nâbi'nin babasının adı Seyyid Mustafa, dedesinin adı Seyyid Mahmud, büyük dedesinin adı da Şeyh Ahmet Nakşibendî'dir. Dört göbek geriye gittiğine göre, Nakşî tarikatının XVI. Yüzyılda ya da daha önceleri Urfa'da kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Nakşibendîyyenin sadece Urfa'da değil başta Anadolu, Kafkasya, Mısır, Hicaz, Rumeli, Endonezya ve Malezya'da yayılması Mevlânâ Hâlid Şehrezorî, yani diğer namıyla Ziyauddin Hâlid, Ahmed bin Hüseyin eş- Şehrezorî el- Kürdî, Irak Şehrezor'da doğmuştur. Küçük yaşlardan itibaren Şehrezor'da başladığı medrese eğitimini bitirdikten sonra Süleymaniye'de yedi yıl müderrislik yapmıştır. 1805 yılında çıktığı hac yolculuğunda ruh dünyasında büyük bir dönüşüm ve değişim meydana gelir. Bu yolculukta Şam'a uğrarken Kâdirî tarikatı şeyhi Mustafa el- Kürdî'den tarikat icâzeti alır. Daha sonraları arayışını sürdüren Hâlid Şehrezorî nihayet aradığını Delhi'den Şeyh Abdullah ed-Dehlevî (ö.1824)de bulur. Delhi'ye giderek Şeyh Dehlevî'ye intisâp eder. Zekası ve ilme olan iştiağı sayesinde çok kısa bir zamanda seyr u sülûkunu bitirerek şeyhinden icâzet alır ve *Süleymaniye*'ye geri döner. Bazı sebeplerden dolayı Bağdat'a giderek burada tarikat hizmetini sürdürür. Kısa zamanda hayatta iken hiçbir şeyhe nasip olmayan halife ve mürîd sayısına ulaşır. Her coğrafyada insanlar akın akın kendisine gelip intisâp ederler.²

Böylece Şeyh Hâlid-i Şehrezorî islam coğrafyasının farklı bölgelerinde 150 kişilik muazzam bir halife sayısına ulaşır. Urfa'daki Şeyh Hâlid'in halifesi ise Hartavizâde Muhammed Hâfız Selim Ruhâvî(ö.1860) dir. Şeyh Hâlid daha Nakşî tarikatı halifelliğini almadan önce 1805 yılındaki hac yolculuğunda Urfa üzerinden Hicaz'a giderken Urfa'daki Rıdvaniye medresesinde kalır. Bu esnada Hartavîzâde Selim ile tanışır. Şeyh Hâlid hilafet aldıktan sonra Hartavîzâde Selim Efendi 1811 yılında Bağdat'a giderek Şeyh Hâlid'e intisab eder. Kendisinden icâzet aldıktan sonra Şeyh Hâlid tarafından Urfa'ya halife olarak tayin edilir.

Şeyh Hâlid Şehrezorî, Hâfız Selim Efendi'ye karşı muhabbeti diğer halifelerinden farklı olmuştur. Şeyh Hâlid ile Hartavîzâde Selim Efendi sık sık mektuplaşmışlardır. Bu mektuplar da gösteriyor ki Şeyh Hâlid'in yanında Hartavîzâde'nin ayrı bir yeri vardır. Her mektupta şeyh Hâlid, Hartavîzâde'ye

² Tenik, "Tarihi Seyirde Urfa'da Yaşayan Tasavvuf Tarikatları", 257.

iltifatta bulunmuştur. Zira Mevlânâ Hâlid mektuplarında şu sevgi ve iltifat cümlelerini kullanmaktadır: “Azizim, Gözümün nuru, sevincim Hâfız Muhammed Efendi, manzûrum Muhammed Efendi, muhlîs cânfeşânımız Hâfız Muhammed Efendi.” Ayrıca Şeyh Hâlid’in Urfa’ya alakası ve sevgisi de başkadır. Çünkü 1823 yılında Şeyh Hâlid Bağdat’tan Şam’a gelirken hanımıyla küçük oğlu Şehâbettin Ahmed’i Bağdat’ta bırakmıştır. Hanımına mektup göndererek Şam’a gelmelerini istemiştir. Yolculuk esnasında Urfa’ya gelip Hartavîzâde Selim’e misafir olurlar. Burada Şehabettin Ahmet hastalanır ve vefat eder. Urfa Ulu Cami haziresine defnedilir. Hartavîzâde Muhammed Hâfız Selim Ruhâvî sağlığında üç kişiye tarikat halifeliği verir. Bunlar Harputlu Ali Begzâde (ö.1904), Adıyaman’lı Küçük Mehmet Efendi (ö.1881) ve Adıyamanlı Ataullah Efendi’dir.³

Urfa’da yaşayan Nakşî-Hâlidî Şeyhlerinden birisi de, Abdurrahman Kerkûkî (ö.1932)’dir. Şeyh Abdurrahman el Kerkûkî, Mevlânâ Hâlid’in Bağdat halifesi Osman Siraceddin Tâvî’nin (ö.1866) oğlu ve halifesi olan Ahmed Şemseddin’in halifesidir. Bağdat’tan halifelik aldıktan sonra Urfa ‘ya tarikat hizmeti için gelen Şeyh Abdurrahman Efendi, burada hizmet etmeye başlar. Urfa’ya hangi tarihte geldiği bilinmemektedir. Fakat kendisinin Kıbrıs tekkesinde görev yapması hasebiyle verilen beraât 1894 tarihlidir. Kerkûk’ten gelip Urfa’ya yerleşen Abdurrahman el-Kerkûkî’ye moral ve destek vermek gayesiyle Şeyh Ahmed Şemsettin Urfa’ya gelmiş ve irşâd faaliyetlerinde bulunmuştur.

Abdurrahman el-Kerkûkî, ilk yıllarında Ulu Cami bitişiğindeki Nakibiyye medresesinde ikamet etmiş oradan da Halilurrahman Cami’i medresesine geçmiştir. Daha sonra da Kıbrıslı Hacı Mihman mescidinde görev yapmış ve burayı tekke olarak kullanmıştır. Burada yaptığı hizmetten dolayı dönemin padişahı tarafından 1849 yılında bir beraât verilmiştir. 1932 yılında Urfa’da vefat eden Şeyh Abdurrahman el-Kerkûkî Nebîh Efendi türbesine defnedilmiştir.

Yukarıda ismi zikredilen Şahsiyetlerin dışında Urfa’da Nakşî-Hâlidî koluna mensup birçok Şeyh ve halife tarikat hizmeti vermiştir. Bunların ortak yönü bu kolların hepsinin Nakşî-Hâlidî tarikat geleneğini sürdürüyor olmalarıdır. Mesela bunlardan hala hayatta olan Şeyh İzzeddin Aksan Efendi’dir. Mardin’nin Midyat

³ Tenik, “Tarihi Seyirde Urfa’da Yaşayan Tasavvuf Tarikatları”, 258.

ilçesinin Nebil Köyünde 1935’de dünyaya gelir. İslami ilimlerde eğitimini aldıktan sonra Suriye Hazne’de bulunun Ahmet Haznevî tarafından başka bir köye gönderilir. Önce diğer islami ilimlerden icâzetini alır. Daha sonra Şeyh Alaaddinden tasavvuf icâzetini alarak hizmet vermeye başlar. 1964 yılından itibaren Urfa’ya yerleşerek tasavvuf terbiyesi ve hizmeti vermenin yanı sıra İslami ilimlerde de öğrenci yetiştirir. Ve halen yetiştirmeye devam etmektedir. Şu hakikati unutmamak gerekir ki Hazneviler, Şeyh Hâlid Şehrezorî’nin halifesi olan Seyyid Taha Hakkârî (ö.1853)’nin terbiye geleneğinden gelmektedir. Şeyh İzzettin dört kişiye tarîkat hilafeti vermiştir. Bunlar, Molla Abdulkadir Yüksel, Molla Ömer Deveci, Molla Zeki Yılmaz ve Molla İlhami Elibol’dur.⁴

Urfa’daki Nakşî kollarının hemen çoğu ya Hartavîzâde Muhammed Selim Efendi’yle Mevlânâ Halid Şehrezorî’ye ulaşır ya da Ahmed Haznevî’den Arvâsîlere oradan da Seyyid Taha Hakkârî /Nehri ile Mevlânâ Hâlid Şehrezorî’ye ulaşır. Urfa’da yukarıdaki iki önemli kola mensup önemli şahsiyetlerden birisi de Nakşî-Hâlidî olan Şeyh Şükrü Kılınç Efendi (ö.1985)’dir. Şeyh Şükrü Adıyaman’ın Şiraz köyünde doğmuştur. On yaşlarında Urfa’da Rıdvaniyye Medresesinde eğitim almaya başlar. Akabinde birçok kişiden ilim okuyarak icâzetini alır. Adıyaman Turuş Köyünde imamlık görevine başlar. Daha sonra Osman Birciği Efendi (ö.1939)’ye intisâp ederek tasavvuf terbiyesini alır. Şeyhinin vefatından sonra 1940 yılında Urfa’da Abdulhakim Arvâsî(ö.1943)’ye intisâp eder. Abdulhakim Arvâsî’nin halifesi Tevfik Nebhân Efendi’nin telkiniyle halifelik görevini üstlenir.1969 yılında Urfa’ya yerleşerek tarîkat hizmetini vefatına kadar burada yürütür. Hiçbir kimseden yardım almadan kendi imkânlarıyla bir cami inşa ederek insanlara hizmet vermeye başlar. Tam bir mutasavvıf ahlakını ortaya koyan bu zat, insanlara olan sevgisinden dolayı elinde avucunda olan herşeyi onlarla paylaşmaktan huzur duyan bir Allah dostudur.

⁴ Tenik, “Tarihi Seyirde Urfa’da Yaşayan Tasavvuf Tarîkatları”, 260.

BİRİNCİ BÖLÜM

NAKŞÎ-HÂLİDÎ KOLUNDAN ÖNCE URFA' DA NAKŞİLİK

Nakşî-Hâlidî tarikat kolunu ele almadan önce Urfa'da, Nakşî-Hâlidî kolundan evvel yaşamış olan Nakşî tarikatı mensupları hakkında bilgi vermemiz gerekir. Yaptığımız araştırmada Nakşî-Hâlidî kolundan önce Şanlıurfa'da Nakşibendîliği yayan üç isme ulaşabildik. Bunlar Nebîh Efendi, Mehmed Emin Kerkûki ve Muhammet Şerif Buhârî'dir. Şimdi bu Nakşî şeyhlerinden kısaca bahsedilecektir.

1. 1. NEBÎH EFENDİ

Kendisi hakkında azda olsa malumatımız olan Şanlıurfa'daki en eski Nakşibendî şeyhi olan Nebîh Efendi (ö. 1204/1789), Nakşibendîliğin Müceddidiye kolundandır. 1789 yılında vefat etmiş büyük bir mutasavvıfıdır. Urfa'da Nebîh Efendi'den önce Nakşibendî tarikatı mensubu herhangi bir isimle karşılaşmak zordur. Tasavvuf ehli tarafından "Nebîh Ruḥâvî" olarak bilinen Nebîh Efendi, ulaştığımız bir silsileye göre halifeliği Sind bölgesinde iken Alimullah Sindî'den almıştır. Bu silsileye göre, Nebîh Efendi, Sindli olduğu tahmin edilmektedir. Hindistan'ın kuzey batısında ve Pakistan'ın güneyinde bulunan bu bölgeye Sindistan denilmektedir. Nebîh Efendi'nin Nakşî Şüttârî silsilesi geriye doğru şöyle gitmektedir:

Nebîh Efendi'nin şeyhi Hâce Alîmullah Hindî, Abdulgafur Lahorî, Cemîlullah Mirza Bey, Fazlullah Serhendî, Muhammed Mâsum, , Hoca Ahmed el-Farukî el-Serhendî İmam Rabbânî müceddid-i elfî sâni (ö.1034/1624)⁵

İşte bu silsilede Nakşibendî'den Resulullah'a (s.a.v) kadar uzanmaktadır. Sind bölgesinde şeyhi Alîmullah Sindî'den halifelik alan Nebîh Efendi, 1750'li yıllarda Sind'den gelerek Urfa'ya yerleşmiş ve bu şehirde tarikat irşadında bulunmuştur.

Nebîh Efendi şöyle anlatıyor:

⁵ Şeyh Ali Behçet Efendi, "Risâle-i Ubeydiyye fî Beyân-ı Ba'di Âdâb-ı Nakşibendîyye", çev. Siraceddin Önlüer, (İstanbul: Semerkand Basım Yayın, 2013), 16.

“ Ne zaman ki aklî ve naklî ilimleri tahsil ettim, bana tevhidden bir müşkil arız oldu. Üstâdıma sordum. O da bana şöyle dedi: “Eğer hallini dilerse Sûfîyye’nin kapısına git.” Tefekkür ettim ve istihâre yaptım. Şu âyet fikrime düştü: “ Ben rabbime gidiyorum.”⁶ Bu ayet İbrahim Aleyhisselam hakkındadır. O (böyle diyerek) o vakit Şam’a gitmişti. Ben de kalktım ve Şam’a gittim. İlâhî bir sevk ile Alîmullah Hindî’ye kavuştum. Bana arız olan meseleyi kendisine arz ettim. Şöyle dedi:

“Evladım, sana halveti gerekli görüyorum. Az bir müddet burada otur. Allah müşkilatını sana açar ve diğer müşkilleri de keşfettirir. Ledünnî ilimlerin kapısını sana açar. Müştebihâtın esrarını öğretir. Hikmetlerin nüktelerini tesbit ettirir. Büyük bir tasrihe kavuşur, Kerîm olan Rabbinin tecellilerini tanırssın. “

Sanmıştım ki bu kapı zahiren şu duvarda bana açılacak... Oysa halvette iken az bir zaman yanıma uğradı ve şüphelerimi defetti, müşkilatımı halletti. Anladımki bu kelimeler başka bir âlemdendir. Sonra halvetten çıktım ve bir zaman ona hizmet ettim. Şöyle dedi:

“ Ben sohbetle birlikte hizmeti gerekli görürüm. Evladım, Ruhâ’ya git ve Allah’ın kullarını müjdele. Onları Allah’a yolun en kolayıyla irşâd et. Bu zikir ve zikre yakın şeyler yoludur.”

Bunun üzerine ben de Ruhâ (Şanlıurfa) ya gittim.⁷

Mehmed Emin Kerkûkî adında bir zata halifelik vermiş olmasına rağmen Urfa’da herhangi bir kimseye halifelik verdiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Nebîh Efendi’nin, türbesi Bediüzzaman mezarlığındadır ve özel durumu hakkında bize bilgi veren torunlarından Sait Cincık’ın anlattığına göre Nebîh Efendi Seyyid olup, Horasan tarafından Urfa’ya gelmiştir. Urfa’da halk tarafından devamlı olarak ziyaret edilen Allah dostlarından birisidir. Bir müddet Rızvaniye camiindeki odalardan birinde oturmuş, sonra Bıçakçı mahallesinde yaptırdığı tekkesinde irşâd görevini sürdürmüştür.

Nebîh Efendi’nin oğlunun mezarı babasına rağmen yeşile boyanmamasının sebebi ona halifelik verilip verilmediğinin bilinmemesidir. Yalnız mezar taşında

⁶ Es-Saffat, 37/99. Bk. Ali Özek vd. Meâl Medine 1987, 440.

⁷ Şeyh Ali Behçet Efendi, “ *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendîyye* ”, çev. Yusuf Turan Günaydın, (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2012), 34.

kutbü'l-arifin Nebîh Efendi'nin oğlu Abdullah Efendi yazmakta ve ölüm tarihi 1226/1811 olarak geçmektedir. 1248/1832'de vefat eden İsmail oğlu Mustafa ve 1281/1864'te vefat eden Mustafa oğlu Said Efendi'ler de onun torunları olarak aynı mezara defnedilmişlerdir.

Torunlarından Seyyid Fazlı, babası Muhammed'in vefatı üzerine Tahtamor camiindeki ilkokula 1823'de muallim olarak atanmıştır. Bir diğer torunu müderris Abdullatif Efendi bir hayli ilerlemiş olan yaşından ötürü, 1856'da müderrislik görevini oğlu Muhammed Said Efendi'ye devretmiştir. Başka bir torunu ise Ulu Camii medresesi müderrisliğinde bulunan ve beratını 1863 tarihinde alan Muhammed'in oğlu Seyyid Halil'dir.⁸

1. 2. MEHMED EMİN KERKÛKÎ

1140/1727 yılında Musul vilayetine bağlı Kerkük'te doğan Mehmet Emin Efendi'nin soyu, babası Seyyid İsmail Efendi tarafından otuz üçüncü kuşakta Hazreti Hüseyin'e; annesi Seyyide Fatımatü'l-Aleviyye tarafından ise yirmi sekizinci kuşaktan Kâdiriyye'nin pîri Abdulkadir Geylânî'ye dayanır. Hem anne hemde baba tarafından seyyiddir. İlk eğitimini babasının yanında tamamladı. O dönem Irak bölgesinde idarî karışıklıkların sıkça yaşandığı bir zaman dilimidir. Safevî şahı Tahmasb Bağdat'ı işgal edip Kerkük'ü yağmalayınca Mehmet Emin, ailesi ile birlikte vatanından ayrılmak zorunda kaldı. İstila sona erdikten sonra tekrar Kerkük'e dönerek ilim tahsilini sürdürdü. Bir müddet sonra babasının vefatı üzerine yakın akrabalarından, 1746'da Rakka valisi olan Boyuneğri Abdullah Paşa'nın yanına gitti. İlmi yetkinliği sebebiyle Abdullah Paşa tarafından adalet divanı katipliği görevine tayin edildi.⁹

Tasavvufa karşı çocukluk yıllarından itibaren meyli olan Mehmed Emin, Rakka'da Hamevîzâde Medresesi'nde halkı irşâdla meşgul olan Nakşibendî şeyhlerinden Nebîh Efendi'yle tanıştı ve kısa süre sonra ona intisâp ederek tasavvufi terbiyesine başladı. İki yılın ardından şeyhi ile birlikte Ruha'ya (Urfa) geldi. Nebîh Efendi 1789'daki vefatına kadar Urfa Bıçakçılar Meydanı'ndaki tekkesinde irşâd

⁸ Mahmut Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*” 1bs. (Ankara, Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat Ve Araştırma Vakfı Yayınları, 2017), 201.

⁹ Abdurrezzak Tek, “*19. Yüzyılda Bursa'da Bir Nakşi Mevlevihân Mehmed Emin Kerkûki*”, 1 bs (Bursa Emin Yayınları, 2019), 21.

vazifesine devam etmiştir. Mehmed Emin Kerkûkî'nin Nebîh Efendi ile oluşan silsilesi şöyledir:

Mehmet Emin Kerkûkî, Nebîh Efendi, Hâce Alîmullah Hindi, Abdulğafûr Lahorî, Cemîlullah Mirza Beg, Fazlullah Serhendî, Muhammed Mâsum, İmam Rabbânî.

Öte yandan Mehmed Emin Kerkûkî Urfa'da iken ilminden ve hâlerinden etkilendiği bir zatın yanında ilim tahsiline devam etti ve şeyhi Nebîh Efendi'nin de onayıyla sarf, nahiv, mantık, meânî, fıkıh usûlü, tefsir, hadis gibi ilimlerden icâzet aldı.¹⁰

Boyuneğri Abdullah Paşa'nın 1758'de Halep valiliğine tayin edilmesi üzerine onunla birlikte Haleb'e giden Mehmet Emin Kerkûkî, burada kaldıkları bir yıl boyunca şehrin ulemâ ve meşâyih kesimiyle tanışma ikmânı buldu. Abdullah Paşa'nın Halep'ten ayrılarak Diyarbakır'a gitmesi üzerine dostlarından Nihâlî Efendi ile birlikte İstanbul'a gitti. İstanbul'a gitmesinde bir zatın; "Oğlum Emin Efendi, böyle yüzbin kere zikretsen de maksadına kavuşamazsın. İstanbula git, orada bir zat seni iftara davet edecektir. Onun yanında amacına kavuşursun"¹¹ tavsiyesi etkili olmuştur.

İstanbul'da kaldığı dönemde yavaş yavaş tanınan Mehmet Emin Efendi, ilmine hayran kalanlar tarafından Sadrazam Ragıp Paşa'ya tavsiye edilmesi üzerine saraya davet edildi. Bir müddet sonra Ragıp Paşa tarafından kâtiplik görevine getirildi. Ramazan ayında Ayasofya Camii'nde Yâsîn-i Şerîf tefsiriyle meşgul olduğu sırada Kulekapısı (Galata) Mevlevihânesi civarında oturan Tazıcıbaşızâde Mehmet Agâh Efendi tarafından konağına iftara davet edildi. İftar sonrası Mehmet Agâh Efendi'ye intisâp eden Memed Emin Kerkûkî yeniden tasavvuf terbiyesine başlamış oldu.

Mehmet Agâh Efendi'ye büyük bir aşkla hizmet eden Mehmed Emin Kerkûkî, aynı zamanda mürşidinin torunu Ümmü Gülsüm hanımla evlendi. Tasavvufi terbiyesini tamamlamasında özellikle mürşidine olan hizmetinin ve bağlılığının önemini şu sözlerle dile getirmektedir: "Bu yolda her neye malik

¹⁰ Tek, "19. Yüzyılda Bursa'da Bir Nakşi Mevlevihân Mehmed Emin Kerkûki", 22.

¹¹ Tek, "19. Yüzyılda Bursa'da Bir Nakşi Mevlevihân Mehmed Emin Kerkûki", 23.

olmuşsam, Şeyhim Mehmed Ağâh Efendi'ye hizmet ile malik oldum. Yoksa tarîkat-ı aliyyede tertip üzere ve tafsilen sülûk görüp feyiz almadım. Ancak icmâlen feyiz aldım ve elimden geldiği kadar mürşidimin hizmetine kusur eylemedim. Onun himmetlerinin bereketiyle büyük bir cehd ve gayret göstererek icmâli feyzi tafsilen elde etme imkânı buldum.” Mehmet Emin Kerkûkî ayrıca kemâle ulaşmasında mürşidinin rolü ile birlikte başta İmam Şa'rânî olmak üzere sufilerin kitaplarını mütalaa etmesinin etkisine de değinmektedir.¹²

Seyr u sülûkünü tamamlamasının ardından mürşidi tarafında kendisine icâzet verilen Mehmed Emin Kerkûkî bu hususu şöyle anlatmaktadır: “Azizim Mehmed Ağâh Efendi iyice yaşlanmıştı ve kendilerinin icâzetli bir halifeleri yoktu. Bir gün iki adet Silsile-i Hâcegân yazıp huzurlarına getirdim. ‘Efendim, bu silsileleri münasip gödüklerinize ihsan buyursanız, böylece yolunuz zayi olmasa’ diye niyaz ettim. Azizim bana; ‘Oğlum, bu iş elimizde değildir. Sahih bir işarete ve ilahî bir inayete muhtaçtır’ buyurdular. Bunun üzerine ben ‘Efendim, icâzet olmazsa bari emanet verin’ dedim. Halvethanelerine girip bir müddet murakabe halinde kaldıktan sonra çıkıp silsilelerden birini bana ihsan buyurdular. Ben ‘Efendim, bu büyük emanete ben layık değilim’ diye kabul etmedim. O gece mânâ âleminde ‘Sana verilen bu ilahî hediye niye kabul etmedin?’ diye beni azarladılar. Ertesi gün hemen mürşidimin huzuruna varıp yüz sürüp silsileyi aldım. Bunun üzrine Ağâh Efendi ‘Oğlum pîrdaş ve kardeşlerine olan hüsnü zan ve himmetinin bereketi sebebiyle Allah sana bunu ihsan eyledi’¹³ buyurdular.

Mehmed Emin Kerkûkî'nin Mehmet Ağâh Efendi ile oluşan Nakşibendî-Müceddidî silsilesi şöyledir: Mehmed Emin Kerkûkî, Tazıcıbaşızâde Mehmed Ağâh Efendi, Neccârzâde Mustafa Rızaeddin Efendi, Arapzâde Mehmed İlmî Edirnevî, Muhammed es-Semerkandî, Yekdest Ahmed Cüryânî, Muhammed Masum, İmam Rabbânî.

Mürşidi Mehmed Ağâh Efendi'nin vefatının ardından bir müddet Galata civarında bir evde irşâdla meşgul olan Mehmed Emin Kerkûkî, mânâ âleminden aldığı bir işaret üzerine 1779 yılında Bursa'ya gitti. Hisar semtindeki Şehadet Cami yakınında bulunan Sarızâde Konağı'nı kiralayarak irşâd vazifesine burada devam

¹² Tek, “19. Yüzyılda Bursa’da Bir Nakşi Mevlevihân Mehmed Emin Kerkûki”, 25.

¹³ Tek, “19. Yüzyılda Bursa’da Bir Nakşi Mevlevihân Mehmed Emin Kerkûki”, 26.

etti. 1216 (1801) yılında Bursa'ya döndüğünde Veled-i Habîb Mahallesi'ndeki mescide minber koyarak camiye çevirdi ve bitişğine bir kütüphane ile derviş hücreleri ilave ettirdi. Aynı yıl Abdullah Ağa'nın konağını satın aldı ve burasını "Emniyye Tekkesi" olarak bilinen Nakşibendîyye'ye bağlı bir dergâh haline getirdi

1219 (1804) yılına gelindiğinde Âsitâne-i Aliyye'den gelen davet üzerine İstanbul'a giden Mehmed Emin Kerkûkî, Fındıklı'daki Ayaz Paşa konağına yerleşerek irşâd görevine başladı. Kısa sürede şöhreti hızla yayıldı, ulemâ ve devlet ricâlinden pek çok kişi kendisine bağlandı. Bu şekilde irşâdına devam ederken, 1222 (1807) senesinde meydana gelen ve Kabakçı Mustafa isyanı olarak bilinen ihtilalle Selim'in tahttan indirilişinin ardından Şeyhulislam Ataullah Efendi'nin yönlerdirmesi üzerine IV. Mustafa'nın emriyle Bursa'ya gönderildi. Kerkûkî, Bursa'ya nefyedilişini Niyâzî-i Mısırî'nin Limni Adası'na sürgüne gönderilmesine benzeterek, kensinin Abdal Köprüsü'nde karşılayan müridlerinden Gazzîzâde'ye "Oğlum, Hazreti Mısırî'nin sırrı bizde dahi zuhur eyledi, elhamdülillah" diyerek dile getirmiştir.¹⁴

Mehmed Emin Kerkûkî'nin Bursa'ya dönüşünden bir yıl sonra 1223'te (1808) IV. Mustafa'nın boğularak öldürülmesinin ardından tahta geçen II. Mahmud tarafından kendisine bir ferman gönderilmiş ve bu fermanla ona "peygamberimizin türbe-i saâdetlerini ferâşet (süpürme) unvanı verilerek bir anlamda gönlü alınmıştır.

26 Muharrem 1228/29 Ocak 18139 Cuma günü Cuma namazına camide hazır olamayıp halvethanelerinde kaldılar. Namazdan sonra oğlu Ubeydullah Efendi'ye "Oğul, ahabba kahve verin, ikram edin, rahat etsinler. Bizi gayrı affetsinler, biz de halimizle meşgul olalım" buyurdular. Ardından dergâh-ı Hakk'a kemâl üzere teveccüh ederek "Hayyü'l-Kayyûm Allah" zikriyle saat sekiz buçuk, dokuz gibi Rahmân'a vâsıl oldular.¹⁵

1. 3. MUHAMMED ŞERİF BUHÂRÎ

Muhammed Şerif Buhârî, Buhâra'dan Şanlıurfa'ya gelmiştir. Babası Şâh Muzaffer el-Hisârîdir. Mezar taşında "*Kutbu'l-ârifîn, gavsî'l-vâsîlin, ârif billâh ve mürşidi kâmil es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Şerif el-Buhârî ibni Şah Muzaffer el-*

¹⁴ Tek, "19. Yüzyılda Bursa'da Bir Nakşî Mevlevihân Mehmed Emin Kerkûki", 26.

¹⁵ Tek, "19. Yüzyılda Bursa'da Bir Nakşî Mevlevihân Mehmed Emin Kerkûki", 33.

Hisârî” kitabesi yazılan Muhammed Şerif Buhârî’nin büyük bir veli olduğu bu ifadelerle de anlaşılmaktadır. 1267/1851 senesinde vefat eden Muhammed Şerif Buhârî’nin Hz. Peygamber’in (s.a.v) soyundan geldiği bilinmektedir. Urfa şâiri olan Admî’nin bir mersiyesi onun mezar taşına şöyle yazılmıştır.

Bilirsin dâr-i dünyâ kimseye bâkî değil ey dîl

Fenâfillâh olup eyle vücûd-i sermedî hâsıl

Dû âlemde nefisdir âdeme sermâye-i izzet

Hüdâ’dan ğayre sarfetme anı maksûda ol vâsıl

Cenâb-î Şeyh Efendi el-Buhârî kaddese sirruh

O zât-ı pâk-i ğavse vâsılın kutbu’l-zamânı bil

Fenâ seccâdesinde neşr-i feyz etti reşâhatle

Bekâ tekkesinin ta’mîrine sâ’y eyledi bu yıl

Oku bir fâtihâ ihvâne Admî söyle târihin

Makâm-ı vuslata da’vet olup ol merdum-i kâmil¹⁶

Günümüz diliyle şiir şu anlama gelmektedir:

“Ey gönül! Bu dünyanın kimseye baki olmadığını bilirsin. Onun için sen de Fenâfillâh makamına erip, Allah’da yok olup, devamlı var olmayı kazan.”

“Her iki âlemde insana yüceliğinin, değerinin sermayesi nefistir. Onu Allah’tan başkasına sarfetme ki maksadına ulaşasın.”

“Buharalı Şeyh Muhammed Şerif hazretlerinin hakikate erenlerin başı ve zamanın kutbu olduğunu bil, onu tanı.”

“Şeyh hazretleri fenâ, yokluk seccadesinde damla damla feyz, ilim, irfan dağıttı. Bu yıl, bekâ, daimlilik tekkesinin tamiri için çalıştı.”

“Şair Admî, kardeşlere bir fatiha ile birlikte şeyhin ölüm tarihini (O kâmil insan kavuşma makamına davet edildi) şeklinde söyledi.” Okuyanların ders alması gereken bu kitabede, büyük bir şeyh de olsa, insanın sonunda öleceği ve sadece Allah

¹⁶ Karakaş, “*Urfa’da Tasavvuf İzleri*”, 206.

için yaptıklarının kendisine kalacağı, herkesin bir Fatiha'ya muhtaç olacağı belirtilmektedir.

Bazı zevata verildiği gibi Muhammed Şerif Buhârî'ye de Urfa vakıflarından vazife karşılığı ücret veriliyordu. 1266 /1850 tarihinde bu ödeme ile ilgili belgede Şeyh Muhammed Şerif Buhârînin Nakşibendî olduğu da kayıtlıdır.¹⁷

¹⁷ Karakaş, "Urfa'da Tasavvuf İzleri", 206.

İKİNCİ BÖLÜM

URFA'DA NAKŞİLİĞİN ÖNEMLİ ŞAHSİYETLERİ

Şanlıurfa'da Nakşî-Hâlidî koluna geçmeden önce Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'yi kısaca tanıttıktan sonra, Şanlıurfa'da vefat eden Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin oğlu Şehabettin Ahmet'ten bahsedilecektir.

2. 1. MEVLÂNÂ HÂLİD'İ BAĞDÂDÎ

Nakşibendî tarîkatı pîrlerinden olan Mevlânâ Hâlid-i Şehrezorî ya da Bağdâdî (1776/1826) yılında Irak'ın Süleymaniye, eski ismiyle Şehrezor olarak bilinen bölgede dünyaya geldi.¹⁸

İlk eğitimini ailesinden aldıktan sonra Karadağ'ın merkezi Zerdiyâvâ Nahiyesinde bulunan Şeyh Abdullatif Medresesi'nde tahsil hayatına başlamıştır. Kur'n'ı Keriîm'i ezberledikten sonra medresede okutulan sarf, nahiv ve şafii fıkına ait eserleri okuyup bitirmiştir.¹⁹

Gençlik dönemlerinde birçok arkadaşı gibi Karadağ'daki farklı medreselerde eğitimini tamamladıktan sonra Süleymaniye bölgesinde bulunan Halepçe, Hurmal ve Biyâre medreselerinde eğitime devam ettiği bilinmektedir.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ilme olan iştîyakı onu daha iyi bir eğitim almaya sevk etmiş ve başta medreselerde okutulan klasik derslerin yanında hesap, hendese, felekiyyat ve usturlap gibi ilimleri de tahsil etmiştir. Bunun yanında Arap ve Fars edebiyatında eser verecek derecede Arapça ve Farsça öğrendiği söylenir.²⁰

Mevlânâ Hâlid'in 1214/1799 yılında Süleymaniye'de bulunan Abdurrahman Paşa Medresesinde başmüderris olarak görev aldığı bu vazifesini 7 yıl devam ettirdiği bilinmektedir.²¹

1805 yılında hac niyetiyle çıktığı yolculukta onun tasavvufa ilgi duymasını sağlayan bir takım olaylarla karşılaştı. Medine'de iken Yemenli bir zatın ona zahiren

¹⁸ Ali Tenik, “*Tarihsel Süreçte Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*”, 1bs (İstanbul: Nubihar, 2015), 92.

¹⁹ Tenik, “*Tarihsel Süreçte Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*”, 92.

²⁰ Abdulcebbar Kavak, “*Mevlânâ Halidi- Nakşibendî ve Halidilik*”, 1 bs (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2016), 89.

²¹ Tenik, “*Tarihsel Süreçte Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*”, 92.

şeriatı muhalif gördüğü şeyleri alelacele kınamaması hususunda kendisini uyardığını, Mekke'ye ulaştığında Kâbe'ye giden Hâlid, sırtını Kâbe'ye çevirmiş vaziyette oturan biriyle karşılaşır ve onu uyarma ihtiyacı hisseder. Bu hareketten dolayı onu kınadı. Bu zat da Medine'deki uyarıyı hatırlatırcasına ,“Allah indinde mümin bir kulun değerinin Kâbe'nin değerinden daha yüksek olduğunu bilmiyor musun?” demesi üzerine hayrete düşmüş, pişmanlık gözyaşları içerisinde kendisini mürîd olarak kabul etmesini talep etmiştir. O zatın da mürşidinin kendisini Hindistan'da beklediğini söyleyerek onun bu talebini geri çevirir. Hâlid-i Bağdâdî hacdan sonra medresedeki görevine geri dönmüştür.²²

1809'da Süleymaniye'yi ziyarette gelen Mirza Rahimullah Âzîmâbâdî adındaki bir derviş onun Hindistandaki Delhili Nakşibendî şeyhi Abdullah-ı Dehlevî (ö.1824)'ye intisâp etmesini tavsiye eder. Bunun üzerine derhal yola çıkar. 1810 yılında Delhi'ye ulaşır. Burada Abdullah ed- Dehlevî ile görüşerek ona intisâp eder. Nakşibendîyye'nin seyr ü sülûk mertebelerini beş ayda (diğ er bi rivate göre on bir ayda) tamamladı ve şeyhi tarafından irşâd izni verilerk Süleymaniye'ye gönderilir.²³

Hâlid-i Bağdâdî, Süleymaniye'ye dönüp irşâd faaliyetlerine başlar. Bir ara Bağdat'a gider. Sonra Süleymaniye'ye geri döner. Kâdirî şeyhlerinin verdiği rahatsızlıktan 1813'de Bağdat'a geri döner. Burada irşâd faaliyetlerine hız verir. Kısa sürede kendisine çok kişi intisâp eder. Burada yetiştirdiği halifelerini değişik beldelere insanları irşâd etmek için gönderir. Bağdat'ta hakkında yapılan haksız ithamlardan dolayı Şam'a taşınır. 14 Zilkade 1242/9 Haziran 1827'de burada vefat eder. Şam yakınlarında Cebelikâsiyun'a defnedilir.²⁴

2. 2. MEVLÂNÂ HÂLİD'İN OĞLU ŞAHABEDDİN AHMED

Mevlânâ Hâlid-î Bağdâdî 1823 yılında Bağdat'tan Şam'a geldiklerinde, hanımını ve küçük oğlu Şahâbeddin Ahmed'i Bağdat'ta bırakır. Bir müddet geçtikten sonra, hanımına bir mektup gönderip yanına gelmelerini ister. Bu emre uyan hanımı ve küçük oğlu, 1823'de Bağdat'tan yola çıkarak, yol güzergâhında bulunan Urfa'ya yetiştiklerinde, Mevlânâ Hâlid'in halifesi Hartavizâde Hâfız Muhammed Selim

²² Tenik, “*Tarihsel Süreçte Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*”, 93.

²³ İbrahim Fasih Haydarî, “*Mecdü't-talid*”, çev. Eser Sazak, (Semerkand Yayınları, İstanbul, 2011), 23

²⁴ Kavak, “*Mevlânâ Halidi- Nakşibendî ve Halidilik*”, 146.

Efendi'nin evine misafir olurlar. Bu esnada oğlu Şahabeddin Ahmed hastalanarak vefat eder. Mevlânâ Hâlid Şam'da Muhammed Selim Efendi'ye: "Ey Hafız! Hanımımız ve evladımız Urfa'ya geldiler, sizin evinizde kaldılar. Fakat Şahabeddin vefat etti," dedi. Hâfız Muhammed Selim Efendi bu tarihi yanına kaydeder. Urfa'ya döndüğünde hanımına bunu sorar ve vefat tarihinin Mevlânâ Hâlid'in verdiği tarih olduğunu görür.²⁵

Mevlânâ Hâlid'in oğlu Şahabeddin Ahmed, Urfa'da 1823 yılında vefat ettiğinde onu, Ulu Camii haziresine defnederler. Mezarının üzerine Urfa-Rakka valisi Osman Nuri Paşa bir kubbe yaptırır.

Mezar taşına ve kubbenin kapısı üzerine birer kitabe yazdırır.

Türbenin kitabesinde şu kayıt mevcuttur:

İntekâle hâzreti 'ş-Şeyh Şahabeddin

Ahmed Efendi bin ğavsü'l-vâsilin

Mevlânâ Ziyaül-milleti ve 'd-dîn eş-Şeyh Hâlid

*Bahâuddin Nakşibendî mine 'l-beledi'l-Bağdâd ila 'r-Ruhâ.*²⁶

Kitâbede Mevlânâ Hâlid'in oğlu Şahabeddin Ahmed'in Bağdat'tan Şam'a giderken, Urfa'da vefat ettiği belirtilmektedir. Mezarın ayak tarafındaki kitabeye de şunlar yazılmıştır.

Şeyh Hâlid oğlu Ahmed necl-i Kutbü'l-ârifin

Hazreti Sultan Ziyaeddin-i ğavsü'l-vâsilin

Hâk-ı pâk-ı türbesine yüz sürüb tahkîk bu

Nur-i ayni ferdi Mevlânâ-yı kehfü'l-zâirin

Allah ede makâmın ma'mur ânın

²⁵ Haydarî, "Mecdü't-talid", 140.

²⁶ Abdulvahhab Yıldız, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'nin Urfa ile olan münasebetleri", *1.Uluslararası İslâm Tarihi ve Medeniyetide Şanlıurfa Senpozyumu*, (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa, 2016). 24, Ek.1. Bk.

Kitabede ziyaretçilerin, Mevlânâ Hâlid'in oğlu Şahabeddin Ahmed'in türbe toprağına yüz sürüp, Allah'tan onun makamını mamur etmesini dilemeleri istenmektedir.

Türbenin kapısı üzerindeki Türkçe kitabede de şunlar yazılmıştır:

“Zamânın kutbu Mevlânâ-yı Hâlid kuddise sirruh

Otuzdokuzunda hicret eyleyince Şam'a ol nuhbe

Ruhâ'da necl-i pâk-i Şeyh Şahabeddin edüb rihlet

Geçüb o kasr-i fânîden çekildi âlem-i lûbbe

Mehâl-ı kıldı ashâb-ı sefer ol Şâh'e sığına

Beyaz dülbendden son ana hiyyat kadar cûbbe

Ziyaretgâh-ı ehl-i hâcet dilesün işte bu ya Hu

Yapıldı üstüne nur ala nur oldu o türbe

Çıkub bir hatıf-ı ğayb dedi Nûri türbe tarihin

Kafesdir tuti-î ruh-î Şahabeddin'e nev kubbe”²⁷

Kitabede özetle şunlar anlatılmaktadır: “Zamanın kutbu büyük veli Mevlânâ Hâlid 1239/1823 tarihinde, Şam'a hicret ettiğinde, küçük oğlu Şahabeddin ve hanımı Bağdad'da kalmıştı. Sonra bunlar Bağdad'dan Şam'a Mevlânâ Hâlid'in yanına gitmek istediklerinde, seyahatleri sırasında güzergâhları üzerinde olan Urfa'da konakladılar. Şahabeddin Urfa'da hastalandı ve 1823 senesinde vefat etti. Yaptıkları bu seferin sebebi, o büyük veli Mevlânâ Hâlid'e kavuşmaktı. Fakat küçük Şahabeddin vefat etti Kendisini ziyaret edenlerin isteği ile mezarının üstüne Osman Nuri Paşa, bir türbe yaptırmıştır.

2. 3. HARTAVİZÂDE MUHAMMED SELİM HÂFİZ EFENDİ

Şanlıurfa'da Nakşî-Hâlidî kolunu yayan âlim, şair, veli, mürşid, Hartavizâde Muhammed Selim Efendi, 1785 senesinde Şanlıurfa'da doğdu.²⁸ Babası, Hüseyin Efendi'dir, annesi Hatice Hanım'dır. İlim tahsilini zamanın büyük ve meşhur

²⁷ Yıldız, “Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'nin Urfa ile olan münasebetleri”, 25

²⁸ İrfan Gündüz, “Osmanlılarda Devlet/Tekke Münasebetleri”, 3.bs, (Seha Neşriyat, İstanbul, 1989), 239.

âlimlerinden Besnili İbrahim Efendi'den (ö.1851) Rızvaniye (Rıdvaniye) medresesinde tamamladı. Bu arada Kur'ân-ı Kerîm'i de ezberleyerek hafız oldu.²⁹ Almış olduğu ilim ve tasavvufî terbiye neticesinde halk tarafından âmil, veli, mürşid bir zat olarak tanındı.³⁰ Bu vasıflarla yaşayan Muhammed Selim Efendi insanların hürmetini ve sevgisini kazandı.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, 1805'de Bağdad Süleymaniye'den Hac farızası için yola çıktığında, Urfa'ya da uğramış ve bir müddet Halilürrahman zaviyesinde kalmıştı. Bu sırada Muhammed Selim ve arkadaşı Yahya Efendi tahsil görüyorlardı. Mevlânâ Hâlid, Yahya Efendi'ye arkadaşı Muhammed Selim Hâfız'ın yakında kendisine tabi olacağını söyler.³¹

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî 1811 senesinde Hindistan Delhi'den büyük bir mürşid-i kâmil olarak, Süleymaniye'ye geri döndüğünde, Süleymaniye'de bir zâviye yaptırmış ve irşâdla meşgul olmaya başlamıştı. Bu tarihlerde Hartavîzâde Muhammed Selim Efendi de Urfa'dan Süleymaniye'ye gelerek, Mevlânâ Hâlid intisab eder.³² Bu sırada Mevlânâ Hâlid, Muhammed Selim Efendiye, "Ey Muhammed Hâfız! Arkadaşın bana tabi olacağını söylemedi mi?" Muhammed Selim Hâfız da, "Evet" deyip, elini öper. O büyük zata hürmet gösterir. Bu durum, Hâlid-i Bağdâdî'nin keramet ve velâyet sahibi olduğunu göstermektedir.

Muhammed Selim'e, Süleymaniye ve Bağdad'da Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin yanında 1812 senesinde seyr ü sulûkünü tamamladı. 1812 tarihinden itibaren Mevlânâ Hâlid'in mutlak halifesi oldu. O artık âlim, fazıl, amil, veli, mürşid, manevîyat sahibi, insanların önderi büyük bir Nakşibendî halifesi oldu.³³

Mevlânâ Hâlid, Hartavîzâde Hâfız Muhammed Selim Efendi'yi Urfa'ya halife olarak gönderdiğinde, hayatta oldukça Urfa'da irşâd görevinin kendisinde

²⁹ Mahmut Karakaş, "Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri ", (Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, 1996), 72-91.

³⁰ Ali Tenik, "Hâlid-i Bağdâdî'nin Urfa Halifesi Hartavîzâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi " *Uluslararası Mevlana Halid-I Bağdadi Sempozyumu*, (Van Yüzüncü Yıl İlahiyat Fakültesi & Van Müftülüğü 11-12 Haziran 2010) 210

³¹ Yakup Çiçek, "Şemsü'ş-Şümus", (İstanbul Umran Yayınları, 1987), 108.

³² Çiçek, "Şemsü'ş-Şümus", 30.

³³ Tenik, "Hâlid-i Bağdâdî'nin Urfa Halifesi Hartavîzâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi ", 212.

olacağını söylemiştir. Hatta kendi halifelerinden biri Urfa'ya gelse, irşâd görevinde bulunamayacağına dair bir icâzette yazıp, Hâfız Efendi'ye vermiştir.³⁴

Mevlânâ Hâlid, kendi tacını Muhammed Selim Efendi'ye verdiği gibi, İmam Rabbânî Ahmed Faruk-ı Serhendî'nin elbisesini de ona hediye olarak vermiştir.³⁵

Hâfız Muhammed Selim Efendi'ye, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin biri Farsça, diğeri Arapça olmak üzere iki icâzetname vermiştir.³⁶ Bunlardan Farsça olanı şöyledir:

“Bismillahirrahmânirrahim.

Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl ve âlallahi tevekkelnâ, birâder-i tarikâ ve muhlisi âla'l-hakika Hâfız Muhammed Efendira be-irşâd-i ibâd ve teslik-i tullâb mücaz ve me'zun nümudim. Herkes ez yaran in nâtüvan be şehri ürefa varid mişavend be terğib-i halk birafted, ma'zuvaliye meşğul başed asla alaki irşâd nekünend, vesselam hitam el-kelam.

Ed'af'el-ibad Hâlid Nakşibendî el-Müceddidi.”³⁷

Türkçesi de şöyledir:

“Bismillahirrahmanirrahim. Allah bize yeter. O ne güzel vekildir. Biz O'na tevekkül ettik. Kardeşlerinin tarikatına ve hakikatın üzerine muhlis Hâfız Muhammed Efendi'yi, insanlara irşâda ve talebelerin süluki için icâzetli ve izin verdim. Dostlardan herkes buna muktedir olamayanlar, saadete ve ariflerin şehrine ulaşamazlar. Dünya rağbetine düşerse ve gayesinden saparsa, asla irşâdla alakası kalmaz. Vesselam. “Kulların en zayıfı Hâlid Nakşibendî el-Müceddîdi.”³⁸

³⁴ Tenik, “Hâlidî Bağdâdî'nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi”, 212.

³⁵ Yakup Çiçek, “*Mecd-i Talid*”, (İstanbul Umran Yayınları, 1987), 109.

³⁶ Bu icazetnamelerin asıl metni Sayın Dr. Burhan Vural'ın arşivinde bulunmaktadır.

³⁷ Tenik, “*Hâlidî Bağdâdî'nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi*”, 212, Ek, 3 Bk,

³⁸ Haydarî, “*Mecdü'üt-talid*”, 140; Tenik, “*Hâlidî Bağdâdî'nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi*”, 212.

Bu icâzetnamede tarih yoktur. Mevlânâ Hâlid'in verdiği bu Farsça icâzetname oldukça kısa ve sade bir dille yazılmıştır. Arapça olan icâzetname ise daha uzun ve daha edebidir.³⁹

Arapça İcâzetnamesini ek 4'te sunduğumuz için burada sadece Türkçe tercümesini vermekle yetineceğiz:

“Allah’ın zatına yaraşır şekilde O’na hamd ederim. Salât ve selâm, vahyine ve hitabına seçtiği en şerefli Resûlu ve insanlar arasında Allah’ın halifesi olan Muhammed’e, ehline ve Ashâb’ına olsun.

Allah için sevdiğim din kardeşim, Nakşibendî tarîkatı sadatı tarafından te’yid olunmuş Hâfız Muhammed Efendi’ye –Allah kendi fazliyle onun derecesini ve hallerini arttırsın ve mü’minlere feyzini ve rahmetini ihsan etsin.- Zikri telkin, nasihat ve irşâd etmek üzere yüksek Nakşibendî tarîkatında yetkili kılarak, -Allah bu tarîkatın mensuplarının sırlarını kutlulasın ve onu çekemeyenlerin de çekememezliklerini ortadan kaldırsın- onun talebeler üzerindeki nazarlarının etkisini ve nurlarını arttırmasını tecrübe ettiğim vakit, hicap perdesinin de kalkması ile ona icâzet verdim. Bu icâzeti tarîkat silsilesi sadatının izni ile ve sünnet olan şer’i istihareden sonra verdim.

Velilerin tarîkatında sebat isteyen kimse, onun sohbetini ganimet bilsin. Onun emrine ve hizmetine bağlanan kimseler, akılların erişemediği ve âlimlerin yetişemediği makamlara ulaşırlar. Ona Kitab’a ve Sünnet’e sarılmayı, akidesini ise vicdan ve keşf ehli imamların ittifakı ile fırka-i nâciye (kurtuluşu bulanların) olan ehlisünnet re’yine göre düzeltmesini tavsiye ederim. Yine ona, Kur’ân ehlini, fâkihleri ve fakirleri saymasını, kalb selametini ve nefs muhasebesini, cömertliği, güler yüzlülüğü, iyilikseverliği, eziyet vermemeyi ve kardeşlerin kusurlarını bağışlamayı, küçüklere ve büyüklere nasihat etmeyi, düşmanlığı bırakmayı, tamahkârlığı terketmeyi ve ihtiyaçlarını gidermek için yalnız Allah’a güvenmeyi tavsiye ederim. Zira Cenab-ı Allah kendisine güvenenleri unutmaz. Kurtuluş doğrulukta, Allah’a ulaşmayı ise ancak Muhammed’e (s.a.v.) tabi olmakta ümid etsin. Kendisinin hiçbir kimseden daha faziletli olduğunu zannetmesin. Bilakis

³⁹ Tenik, “Hâlidî Bağdâdî’nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi”, 212. Ek, 4 Bk.

nefsini yok bilmesi gerektiğini kabul etsin. Hased ve çekememezlikle birisi kendisine hakaret ederse, onu Allah'a havale etsin. Onun şerrini defetmek için çaba sarfetmesin. Çünkü bu tarîkatın meşayihî öyle kimselerdir ki, diledikleri takdirde Allah'ın izniyle en kısa zamanda dağlar bile onların himmetiyle yerle bir olur. Allah'ın yaratıkları sayısınca, nefsinin rızası ve arşının ağırlığınca, kelimeleri miktarınca salât ve selâm ümmî olan peygamber Hz. Muhammed'e, ehline ve Ashâb'ına olsun. Ve ben fakir ve miskin Hâlid el-Nakşibendî el-müceddidî el-müzhirî sumiha bi'l-fadli'l-cemim mine'l-Mevlâ el-Kerim." İmzasından sonra şu kelimelerin yazılı olduğu bir de mühür vardır.

"Hâlid el-Nakşibendî el-Müceddidî, el-Kadirî, el-Sühreverdî el-Kübrevî, el-Çeştî."⁴⁰

Mevlânâ Hâlid, bu mührü kullanması bu beş tarîkattan da hilafet verdiğini göstermektedir.

Hartavîzâde Şeyh Muhammed Selim Hâfız, vefatına kadar birçok kimseyi irşâd etmiştir. Bazı müridlerine de hilafet verdi. İsmine ulaşabildiğimiz halifeleri şunlardır: Harputlu Ali Begzâde, Adıyamanlı Atâullah Efendi, Adıyamanlı Küçük Mehmed Efendi. Elazığlı Latif Ağa, Urfalı Şeyh Hâfız Efendi'dir. Bunlardan Harputlu Ali Begzâde'nin dışındakiler halife yetiştirmemişlerdir.⁴¹

Hartavîzâde Şeyh Muhammed Selim Hâfız, 1860 tarihinde Urfa'da vefat etti. Mevlidihalil Camii kabristanına defnedildi. Sonra yol çalışması nedeniyle 1874'de Dabakhane Camii kapısı yanına naklettiler. Dabakhane camiine nakledilen naşının üzerine 1880 senesinde oğlu Hüseyin Ferideddin Efendi bir türbe yaptırdı. Türbenin yanına da bir çeşme yaptırdı.

Türbenin hem sokaktan taraf hem de cami avlusundan taraf olmak üzere iki kitabe yazdırdı.

Türbenin sokak duvarındaki kitabesi:

Hasbünallah ve ni'me'l-vekil

Kutb-î mahbub-î zaman Hafız Muhammed Hazreti

⁴⁰ Tenik, "Hâlidî Bağdâdî'nin Urfa Halifesi Hartavîzâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi", 213.

⁴¹ Karakaş, "Urfa'da Tasavvuf İzleri", 219.

İntikâl-ı Halid idi an kayyumiyeti. Sene 1277

Pirveş ihya-yi sünnet etdiği dall irsal için

Hâlid-îye kutb-i irşâd azmi esfer u rihleti. Sene 1277

Bin ikiyüz kırkiki kıyamı etmiş biri de

Azmi doksan birde çün Mevlidihalil'den firkati

Feyz ile tam latif türbesi tarihinde yaz. Sene 1298

Yaptı ferzendi Ferideddin edince leb-i himmeti.

Sene 1298⁴²

Kitabede özetle şunlar anlatılmaktadır: Zamanın sevilen kutbu Nakşibendî şeyhi Hâfız Muhammed ebediyete göç etti. Yaşlılar gibi sünneti yaşatmak için delil, yol gösterici oldu.1277/1860 tarihinde, Hâlidî kolunun kutbu dünyadan göç etmeğe azmetti, vefat etti.

Türbenin cami avlusundaki kitabesi şöyledir,

Fatiha,

Lailahe illallah Muhammedün Resulallah.

Namdaş-ı Hazret-i Şeh-i Şehid-i Kerbelâ

Habbezâ el-hayr el-halef Hüseyin Efendi nüktedan

Sıdk ile bin ikiyüz doksan sekizde ol ferid

Eyledi teşmir Şam-ı saîda himmet hemân

Ve aldır hamiyet defni hakine hürmet ile

Yapdurub bu kubbeyi pür nur u Firdevs aşıyan

Sa'yi meşkûr ola Ya Rab tali' u bahti said

Mazhar-ı lütf-i ita kılsun o Kerim u Müste'ân

Ber karar oldukça nüh künbedle çarh-ı bi-sütun

Kubbe-i valasına olsun melâik pâsıbân

⁴² Ek 5, Bk.

Ra'fet istimdad edüb yazdı güher tarihini

Kutbu'l-aktab Şeyh Muhammed oldu Canâne revan, Sene: 1277⁴³

Kitabenin Türkçe açıklaması: İsmi Kerbela şehitlerinin şahı Hazreti Hüseyin'in ismi olan nüktedan Hüseyin Efendi ne güzel hayırlı bir haleftir. O Hüseyin Efendi hicri 1298/1880'de sadakatle büyük bir himmet göstererek, o mübarek zatın cesedini hürmetle hamiyet toprağına defnetti. Bu nurlu kubbeyi bir cennet köşkü gibi üzerine yaptırdı. Ya Rabb, bu çalışmasından dolayı talihi ve bahtı mutlu olsun. O Kerîm ve yardımcı olan Allah, kendisine lûtfünü hediye etsin. Dokuz kümbetle sütunsuz duran gökkubbe yerinde durdukça, onun kubbesine melekler bekçi olsun. Rafet yardım dileyerek şu cevher tarihi yazdı ki, kutublar kutbu Şeyh Muhammed sevgiliye gitti.

2.3.1. Muhammed Selim Efendi'ye Gelen Mektuplar

Muhammed Selim Efendi, Mevlânâ Hâlid'den icâzetini alıp, Bağdat'tan Şanlıurfa'ya geldikten sonra, kendisine Mevlânâ Hâlid'den ve diğer halife arkadaşlarından mektuplar gelmiştir. Bu mektuplar ile aralarındaki irtibat hep canlı kalmıştır. Gönderilen mektuplar da dikkat çeken en önemli özellik, Mevlânâ Hâlid'in Muhammed Selim Efendi'yi çok sevdiğini ve ona özel bir değer verdiğini mektupları yazan kişiler tarafında vurgulanmasıdır. Mektupların bazıısı Arapça, bazıısı Farsça ve bazıısı da Türkçe olarak gönderilmiştir. Bu mektuplarda Muhammed Selim Efendi'nin karşılaştığı bazı sıkıntılara şeyhi tarafından verilen cevapları içermektedir.⁴⁴

Mevlânâ Hâlid, birine verdiği görevin de aksamasını kesinlikle istemezdi. Hartavizâde Hâfız Muhammed Selim Efendi'nin tuttuğu notlar arasında bulunan bir belge, Mevlânâ Hâlid'in ne kadar titiz olduğunu göstermektedir.

Türkçe tercümesi şöyledir:

“İns ve cinlerin yardımcısı, dünya ve ahiret ilminin sahibi Hz. Mevlânâ Ziyaeddin eş-Şeyh Hâlid'in adetleri böyle idi ki; bir beldede irşâd eden ulu bir zat bulunuyorsa, her ne taraftan gelirse gelsin, gizli ilimde ondan daha fazla olan

⁴³ Ek, 6 Bk.

⁴⁴ Tenik, “Hâlidî Bağdâdî'nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi”, 214.

öğrencileri ve halifeleri bile gelse, Mevlânâ Hâlid'in desteklemesiyle neye memur olmuşlar ise o memuriyeti desteklerler ve o görevi yaparlardı. O beldede irşâddan yasak oldukları yöne asla ilişmez ve başlamazlardı. Tarîkatın ilk senelerinde ve bu âcizin irşâd görevinin başlangıcında bazı Kürtlerle bu yüzü kara arasında nefret bulunuyordu. Bu hal Mevlânâ Hâlid Efendi'nin kulağına kadar ulaştığında, bana yazılan bu (ne ile görevlendirilmişse o görevi yapmak) cümlesini işaret eden şerefli yüce emirnameleri çıktı. Bu emirname benim naciz elime yettiğinde, onun tılsımıyla şereflenerek, emre uydum ve onu canım gibi koynumda sakladım. Saltanat merkezine taraf (bundan gayesi Mevlânâ Hâlid'in bulunduğu şehirdir) yaptığım günahkâr yolculuğum sırasında Efendi dostlarımın, bazılarında bana yazılmış olan yazının zıddını anladıklarını gördüğüm zaman, Ebi'l-Beha Ziyaeddin'in gönderdiği fermanını uğur sayarak ilavesiz ve eksiksiz olarak daima o fermanın işaret ettiği şey tercih edilmiş, aynı şekilde baş tacının süsü kılınmış ve saklanmıştır." Anlaşılaçağı üzere Mevlânâ Hâlid, bu gibi emir ve talimatlarıyla bıraktığı halifelerin, kendi görevi ne ise onu yapmalarını, ne eksik ne de fazla başka bir işle uğraşmamalarını kesin olarak belirtmiştir.

Başka bir mektup:

"Benim Sultanım, El-ezel bîaşkı kable'l-ayn ihyana mantukunca birâder-i azizim, Hafız Muhammed Efendi'den evsaf-ı hamideniz guşzed-i fakirânem oldukda muhabbetiniz kalbimde caygir olmuştur. Me'muldur ki bu fakiri duâ-yi hayr ile yâd ve gâh gâh irşâd-ı müraselat ile şad buyurasız. Vesselamu aleyküm. 10 Muharrem 1236 el-fakir Muhammed Efendizade" Mühür: Muhammed Efendizade Hâlid-î

Mektubun açıklaması:

Benim Sultanım, Yaşamımızdan önceki ezeli aşk mantıkınca kıymetli biraderim. Hâfız Muhammed Efendi'den övülen vasıflarınız bu fakirin kulağına ulaştığından beri, muhabbetiniz kalbimde yer etmiştir. Bu fakiri hayırlı dualarınız ile hatırlamanız ve arada bir mektuplarınızla irşâd ederek şad etmeniz arzumdur. Vesselamü aleyküm. 10 muharrem 1236/1820

Mektubun kenarındaki yazı,

“Ol tarafta olan ahibba ve taallukatınıza umumen ve hususen faziletli sultanımız Kurra el-Hac Mustafa Efendi hazretlerine selam ve duâ-i fakirânemi tebliğ buyurasız.”⁴⁵

Açıklaması:

Genel olarak o taraflarda olan dostlara ve akrabalarınıza, özel olarak da sultanımız Kurra Hacı Mustafa Efendi’ye selam ve bu fakirin dualarını ulaştırınız.

Mektubun üst köşe yazısı *“Ve gerekdir ki, Hâfız Muhammed Efendi’nin memur olduğu işde, ziyadesiyle itina ve himmet eyleyesiz. Mucib-i saadeti dünyevi ve uhrevi olduğunu muhakkak bilesiz, vesselam.”⁴⁶*

Açıklaması:

Hâfız Muhammed Selim Efendi’nin memur olduğu işde kendisine çok dikkat ve özen göstermeniz gerekmektedir. Bunun dünya ve ahiret saadetini kazanmak için gerektiğini muhakkak bilmelisiniz, Vesselam.

Hâfız Muhammed Selim Efendi’ye gönderilen mektup,

“Benim kurre-i basire ve ibtihacım Hâfız Muhammed Efendi.

Tarafımızdan sual olunur ise mah-ı rebülevvelin isnasında mah-ı felek-i velayet ve mihr-i asuman-ı dirayet mürşidimiz – edamallâhu zilale irşâdehu âlâ mefarik el-talibin- hazretlerinin hizmet-i zi-şereflerine azimet tahrir-i fayihadan bir müddetdir devlet-i visalleri ile kalbimiz ihya ve hakpa-yi iksir-asaları ile çeşmimiz binadır. Siz dahi eğer gelmeye niyyet ve mülükütü iştiyakınız var ise emr-i aliyeleri böyledir ki, tavakkuf etmeyup acelelen bu tarafa gelesiz. Amma gerekdir ki, ol tarafta her ruze kiraet olunan hatm-i kelimullahı şerif ve hatm-i haccan asla sizden sonra muattal olmaya, bu defa taraf-ı zi-şereflerinden hatt-ı mübareki ile sini için bir kağıd tahrir buyurub derun-i varakada irsal olundu. Ve mahdumumuz Şeyh Abdulvahhab bu tarafa vüsulünden sonra mürşidimiz –ruhena fedahu- hazretlerinden sizin için celb-i eltaf ve a’taf-ı vafire edüb –cezahullahu hayren- bundan sonra mahsus kâğıdı tarafınıza gelir ve pey ender pey tarafımıza irsal olunan kayme ve hediyeleriniz vasıl oldu. Heman gayet ihtiyat üzere olub mebada Hüda

⁴⁵ Karakaş, “Urfa’da Tasavvuf İzleri”, 224.

⁴⁶ Karakaş, “Urfa’da Tasavvuf İzleri”, 224.

nehaste, mürşidimiz –ruhena fedahu- hazretlerinin inkidar-ı hatırı-ı şerfilerine bais olan emre ikdam eyleyesiz. Pederinize ve Hâfız Muhammed Yahya'ya selamımızı ber vech-i ahsen tebliğ eyleyesiz. Bu tarafta mahdumumuz Şeyh Abdulvahhab ve Şeyh Muhammed Firaki ve Molla Muhammed Nikayi size vufur üzere selamları vardır. Rica budur ki, her bar bu fakiri dua-yı hayr ile yâd eyleyesiz. Biz dahi vaki oldukça sizi yâd ederüz. Vesselamu aleyküm ve rahmatullahi ve berekatuhu. Fi 22 cemazielevvel 1237, El-Fakir Muhammedzade Hasan Efendi.”⁴⁷

Açıklaması:

“Benim gözümün nuru, sevincim Hâfız Muhammed Efendi, eğer bizden taraf soracak olursanız, Rebiü'l-evvel ayının ikisinde, velilik göğünün mehtabı ve zekâ semasının güneşi mürşidimiz (Allah onun talebelerinin başı üzerinde irşâd gölgesini daim eylesin) hazretlerinin şerefli hizmetlerine gitmekle, bir müddetten beri ona kavuşmanın zenginliği ve o güzel kokulu nesneyi yazmakla kalbimiz ihya oldu. İksir gibi olan ayağının bastığı toprakla da gözümüz görür oldu. Eğer sizin de gelmeye niyetiniz ve buluşmaya arzunuz varsa, yüksek emirleri böyledir ki, durmayıp acele ile buraya gelesiniz. Fakat siz geldikten sonra o taraflarda her gün okunan Kur'ân-ı Kerîm hatmi ve Hacegan hatminin asla bırakılmaması gerekmektedir. Bu defa şerefli mürşidimizin mübarek yazısı ile ayrı bir kâğıda sizin için yazdığı not, aynı mektup içinde gönderildi. Oğlumuz Şeyh Abdulvahhab'ın bu tarafa yetişmesinden sonra, mürşidimiz –ruhumuz ona feda olsun- hazretlerinden sizin için çok iyi muameleler ve şefkatler istedi. -Allah ona hayırlı mükâfatlar versin- Bundan sonra özel olarak yazdığı mektup size yetişir. Arka arkaya tarafımıza gönderilen para ve hediyeleriniz bize ulaştı. Ancak çok dikkatli olun. Allah etmesin mürşidimiz –ruhumuz ona feda olsun- hazretlerinin olmaya ki hatır-ı şeriflerinin incinmesine sebep olan emre çalışsınız.

Pederinize ve Hâfız Muhammed Yahya'ya selamımızı en güzel şekilde söyleyiniz. Bu tarafta oğlumuz Şeyh Abdulvahhab ve Şeyh Muhammed Firaki ve Molla Muhammed Nikayi'nin size çok selamları vardır. Rica budur ki, her defa bu fakiri hayırlı dua ile hatırlayasınız. Biz de yeri geldikçe sizi yâd ederiz. Vesselamu

⁴⁷ Karakaş, “Urfa'da Tasavvuf İzleri”, 224-225.

aleyküm, Allah'ın rahmet ve bereketi üzerinize olsun. 22 Cemazielevvel 1237/14 Şubat 1822. El-Fakir Muhammedzâde Hasan Efendi.”⁴⁸

Buradaki Hâfız Muhammed Yahya, Mevlânâ Hâlid'in Urfa'ya ilk geldiğinde, Hartavizâde Hâfız Muhammed Selim Efendi'nin kendisine tabi olacağını söylediği, Hâfız Muhammed Selim Efendi'nin arkadaşı olan Yahya Efendi'dir.

Hâfız Muhammed Selim Efendi'ye Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin gönderdiği mektup,

“*Muhlis cânfeşânımız Hâfız muhammed Efendi,*

İrsâl kılınan mekâtibiniz vusul bulub irşâd-ı tarîkatda pa ber ca-yi istikâmet olub, selâmet ve istikâmet üzere ola. Ve Derviş Kasım-ı Kürdi irşâd ile me'zun ve murahhas değildir. Bivech-i mine'l-hukuk ne Ruha'da ve ne mahalli aherde irşâda taarruzu makbulumuz olmadığını, ifadesi inzimamiyle merhum Kasım'a dahî irşâddan men için müekkîd tenbih ve tahzire müştemil işbu mektupda mesturen bir varaka tahrir ve irsal olunmuşdur. Ve eğer edebinde müstekinn olur ise ne mani' sair mürîdlere göre kendüye terbiyet ve hüsnü nazar edüb varakamızı merkume iradet ve tenbih buyurub zinhar hiçbir mahalde emr-ı irşâda ne Abdulkadir'in izniyle ve ne kendi hudunun hevesiyle taarruz ve tesaddi etmesün. Eger işğa etmedi ise tarikadan metrud ve meb'ud olduğunu meczum bilsün. Rahimahullahu emren arefe kadruhu ve lem yetaadde tavruhu. Vesselam. Ad'af el-ibad Hâlid-ı Nakşibendî el-müceddidî”⁴⁹

Açıklaması:

“Samimi ve fedakârımız olan Hâfız Muhammed Efendi, gönderilen mektuplarınız yetiştî. Tarîkat irşâdında istikamet üzere bulunup, selamet ve istikamet, doğruluk üzere olunuz. Derviş Kasım-i Kürdi, irşâd ile izinli ve ruhsatlı değildir. Bu hukuk bakımından ne Urfa'da ne de başka bir bölgede irşâdda bulunmasını kabul etmediğimizi tekrar tekrar ifade ettik. Kendisine işaret edilen Kasım'a da irşâddan men için tekrar tekrar tenbih ve ikazımızı belirten yazılar, bu mektupta ayrıca bir kâğıda yazılarak gönderilmiştir. Eğer edebi ile saklanır oturur ise bir mani yoktur. Diğer mürîdlere göre kendini terbiye etsin ve güzel görümlü olsun, mektubumuzu adı geçene gösterip tenbih edin. Kesinlikle hiçbir yerde irşâd

⁴⁸ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 225-226.

⁴⁹ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 226.

emrine ne Abdulkadir'in izniyle ne de kendi isteğiyle katılmasın. Eğer söz dinlemezse tarîkattan tart ve uzaklaştırılmakla cezalandırıldığını bilsin. Kulların en zayıfı Hâlid-i Nakşibendî el-Müceddidî" Zarfin üzerindeki yazı, *"Bismihi Tââla, hala Rakka'da mesned-nişin irşâd-ı tarika-i aliye-i Nakşibendîye Hafız Muhammed Efendi el-Nakşibendî huzuruna.*⁵⁰ *Mürşid-i pak, 1242/1826*

Hâfız Muhammed Selim Efendi'ye, Muhammed Efendizâde'nin gönderdiği bir mektup, *"Benim azizim Hâfız Muhammed Efendi. Ben dahi sizi görmeye çok muştakım. Hazreti Hâk (c.c.) mahz-ı fazl û keremi ile mulakât-ı saniye nasib eyleye. Bu defa irsal olunan kaymeniz gelüb vusul buldu. Tarvih-i tarika-i âliye ve sizin selâmetinize muhtevi olduğundan böyle bir surur ve feraha bâis olduki tahrir-i benan ile beyan olmaz. Hususen pederinizin tarikatımıza duhulu az'af ile ibtihâce mucib olub, şartı istikâmetdir. Cenâb-ı Mazhar kuddise sırrahu'l-aziz buyurmuş: Bir ehli istikâmet feyz-i nazıl muhakkak mazhar semen-i Nebi tercih görünüz, durmayınız ve hazreti Hak (c.c.) ve Feyyâz-ı Mutlak-ı amm-ı nevale size ve bize ve sair biraderlere tarîkatdaki ayn-ı şerîatden ibaretdir. Teyfik-i istikâmet inâyet buyura.*

İrsal olunan mektuplarınız Musul'da bazı süfehalar eline düşüb, löklerini fekk, bade'l-kirae istihza ve ta'n ve zemme-leb-âlâ olmuşlar, min ba'de bu makûle ibaretler kiziyâde tazime dalldır. Asla ve kat'a yazmayasız. Hususen "ruhi ve ruhe'l-âlemin fedahu" ibaretini eğer bir dahi yazar iseniz, mürşidimiz edamallahu zilalu irşâduhu hazretleri'nin hatır-ı şerifleri mükedder olacağı yakın bilesiz. Ve gerekirdiki bundan sonra mersul olan kâğıdınızı her bi-ser u pa ve ğafil ve bi-hâber kimesneye teslim eylemeyesiz. Ya etrafda olan başka hülefalar gibi mahsus bir mazbut ve rahrev bir âdem yahud bu tarafa gelen bir emin ve akil kimesne ile gönderesiz. Kâğıdınızın dahi ibaratı böyle olsun ki âlimde bir şakkada tahriren sizin için irsal olunmuşdur. Gerçi şimdi bu fakir serapa taksir Erbil'de sakindir. Amma mürşidimiz müdamallahu zilalu irşâduhu hazretlerinin bir emirnâmesi varid olub ki tarafımızdan sizin sabık el-zikr olan şeylerden imtina'ınız için tahrir oluna ve varid olan emirnamenin nushası biayniha tarafınıza irsal olundu. Lede'l-vusul malumunuz olur ve mürşidimiz kaddese sırrehu'l-aziz hazretlerinin size tahrir olunan mektubu dahi irsal olundu. Ve Derviş Muhammed Kasım'a dahi bir mektub tahrir olunmuşdur. Ve tarafımızdan Şeyh Abdulkadir Dimlani'ye bir kağıd tahrir olunmuşdur. Mahallerine ulaşırsınız.

⁵⁰ Karakaş, "Urfa'da Tasavvuf İzleri", 227.

Tul-i kelimadan bir netice zuhura gelmez. Hayre'l-kelam ekall ve dill mantukunca eger bundan ziyade tahrir olunmasa mâni' degildir. Gerekdirki hususen bizi dua-yı hayr ile yâd eylesiz ve keşf ve idrak sahiblerine böyle efham etmeyin ki maksud budur. Belki çok vâkî olur ki maksuda hicâb olur. Her çi ğayri ez Hak an maksud nist. Tıĝ-ı la-berkeş an ma'bud nist.

Ve's-selamü aleyküm ve rahmetu ilahi ve berekatuhu."El-Fakir Muhammed Efendizâde.⁵¹

Türkçe açıklaması şöyledir: “Benim azizim Hâfız Muhammed Efendi. Ben de sizi görmeyi çok arzuluyorum. Hazreti Allah (c.c.) özellikle kendi lütuf ve ihsanı ile tekrar kavuşmayı nasib eylesin. Bu defa tarafınızdan gönderilen kayme (para)niz gelip yetişti. Yüce tarîkatın kokusu ve sizin selametinizi ihtiva ettiğiden, böyle bir sevinç ve gönül açıklığı, ferahlığına sebep oldu ki, dilin anlatması ve parmakların yazması ile anlatılamaz. Özellikle pederinizin tarîkatımıza girmesi, kat kat sevincimize sebep oldu. Ancak bunun şartı istikamettir (Dosdoğru olmak). Cenab-ı Mazhar (Allah onun kıymetli sırrını kutsallaştırsın, mübarek etsin) şöyle buyurmuştur: Bir ehli istikametın nazıl olan feyz ü bereketiyle muhakkak Nebih'nin beğenisine ulaşır. Ve onu tercih ediniz, durmayınız. Ve Hazreti Hak ve mutlak olan Cenab-ı Hak (c.c.), genelde verdiği yiyecek rızık size, bize ve biraderlere tarîkattaki aynı şeriattan ibarettir. Bize, özenerek istikamette uygunluğu versin.

Gönderdiğiniz mektuplarınız Musul'da bazı aşağılık kimselerin eline düşmüş. Bu aşağılık kimseler mektupların mumlarını açmış, okuduktan sonra alay etmiş, sövmüş ve ağız kirleten kötü sözler söylemişlerdir. Bundan sonra bu çeşit aşırı tazim, hürmet gösteren sözleri asla ve asla yazmayınız. Özellikle (ruhum ve âlemin ruhu ona fedadır) ibaresini eğer yazarsanız, mürşidimiz -Allah onun irşâdının gölgelerini daim kılsın- hazretlerinin şerefli hatırlarının çok üzüleceğini yakînen bilmelisiniz. Gerekki bundan sonra gönderdiğiniz kâğıdınızı, aşağılık ve perişan ve ğafil ve habersiz kimseye teslim etmeyiniz. Ya siz de diğer halifeler gibi bir özel sağlam ve yol gidebilen bir kişiye, yahud bu tarafa gelen emin ve akıllı bir kimse ile gönderiniz. Kâğıdınızdaki ibareler de böyle olsun ki, bilgi edinmeniz için, bir parça da yazılarak size gönderilmiştir. Şimdi başdan aşağı kusurlu olan bu fakir Erbil'de oturmaktadır.

⁵¹ Karakaş, “Urfa'da Tasavvuf İzleri”, 227-228.

Amma mürşidimiz –Allah onun irşâdının gölgelerini daim etsin- hazretlerinin bir emirnamesi geldi ki tarafımızdan sizin yukarda hatırlatılan şeylerden kaçınmanız için yazılmış ve gelen emirnamenin nushasının bir kopyası da tarafınıza gönderildi. Ulaştığı zaman bilginiz olur. Ve mürşidimiz hazretlerinin size yazılan mektubu da gönderildi. Derviş Muhammed Kasım’a da bir mektup yazılmıştır. Yine tarafımızdan Şeyh Abdulkadir Dimlani’ye de bir mektup yazılmıştır. Mahallerine ulaştırınız. Uzun sözden bir sonuç çıkmaz. Sözün hayırlısı kısa ve gönül mantıkınca bundan daha uzun yazılmamalıdır. Gerekir ki özellikle bizi hayır dua ile hatırlamalısınız. Keşif ve idrak sahiplerine böyle anlatmayın ki maksat budur. Belki çok zaman olur ki maksat gizlenir. Hak’tan başka ne varsa, o maksat değildir. Kınından çekilmemiş kılıç da maksat değildir. Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. El-fakir Muhammed Efendizâde”

Tarihsiz olan bu mektupta, Muhammed Selim Efendi’nin babası Hacı Hüseyin Efendi’nin de Nakşibendî Tarikatına girdiği anlaşılmaktadır. Gönderilen mektupların yolda bazı aşağılık kimselerin eline geçtiğini, bu yüzden fazla tazim ifade eden kelimelerin kullanılmamasını ve mektupların güvenilir, akli başında kimseler ile mektupların gönderilmesini talep etmektedir.

Sayfanın kenarındaki yazı,

“(...) Efendi tarafından asla bir şey tahrir etmemişsiz. Selamımızı kendine isâl eyleyesiz. Egerki mürşidimiz hazretlerinin bize olan mektubu irsâl olundu deyu, tahrir olunmuştur. Amma münasib görülmedi. Sultanım Hidayetullah Efendi hazretleri için irsal olunan akçadan yedi riyal noksan geldi. Zahiren hikmeti, ya altunun bu tarafda noksan geçdigindendir, ya başka şey olduğun bilmedik. Derviş Hüseyin Erbil’dedir. Size vüfur-i iştîyak üzere selamı vardır. Ve’s-salam. Ahval-ı batıniyenizden celle mücahedeniz nefi hazarat ola.”⁵²

Türkçe açıklaması şöyledir:

“(İsim okunamadı) Efendi tarafından asla bir şey yazmamışsınız. Selamımızı kendisine ulaştırınız. Her ne kadar mürşidimiz hazretlerinin bize olan mektubu gönderildi diye yazmışsanız da münasib görülmedi. Sultanım Hidayetullah Efendi hazretleri için gönderilen akçeden yedi riyal eksik geldi. Bunun açık sebebi, altının

⁵² Karakaş, ” *Urfa’da Tasavvuf İzleri*”, 229.

bu tarafta noksan geçtiğinden mi, ya da başka bir sebepten mi olduğunu anlayamadık. Derviş Hüseyin Erbil’dedir. Size çok çok arzularla selamı vardır. Ve’s-selam. Bâtınî hallerinizden yüce ve aziz olan çalışmanız sınırlandırmasın.”

Mevlânâ Hâlid’in Hâfız Muhammed Selim Efendi’ye gönderdiği bir mektup: *“Benim Manzurum Hâfız Efendi, İztırab-ı tamame mütezammin irsal olunan arızanız gelub vasıl oldu. Heman size işaretimiz budur ki, memur olduğunuz emre gereği gibi ihtimam edüb zerre kadar sünnet-i seniyyeye muhalif olan emre ikdam etmeyesiz. Ve muhakkak bilub ne mikdare gibi ittiba’ı şer’ ziyâde olsa, tarikai âliyyede makbuliyet ziyade olur. Ve’s-selam aleyküm. El-aciz ad’af Hâlid-ı Nakşibendî el-Müceddidî”*⁵³

Açıklaması: Benim begendiğim Hâfız Efendi, Tamamen sıkıntılarınızı belirten gönderdiğiniz dilekçeniz gelip bize ulaştı. Hemen size işaretimiz budur ki; Memur olduğunuz emre özen gösteriniz. Sünneti seniyyeye aykırı olan emirlere, işlere zerre kadar itibar etmeyiniz. Bunu muhakkak biliniz ki, ne kadar çok şeriate tabi olursanız, bu yüce tarîkatta o kadar çok makbul olursunuz. Ve’s-selam. Aciz ve zayıf Hâlid-i Nakşibendî el-Müceddidî.

Muhammed Selim Efendi’ye, Seyfullah Efendizade Abdullah el-Hâlidî’den gönderilen mektup, *“Reşadetlü, zehadetlü, ah-i emcedim, efendim, sultanım hazretleri; Hemvare-i deriçe-i ğaybiyeleri küşâde ve su-yi hazreti pir’den her dem ve an mazhar-ı saade olmaları dava-yı cennet-meyl nümude-i muhibbanemdir. Ki, ez kadim miyanede cari olan hübbi fillahi lazimesince peymane-i akibetlerine müterakkib iken, su-yi ihlâs-bularından iki kıta bakiyeleri vürud ve mefhum-i mezayası karin-i şuhud ve Ömer yediyle irsal olunan meblağ Hasan efendizade Muhammed Efendiye teslim olunduğunu beyan ve ber mukteza-yı vakt-i hal-ı meşğuliyetimize mebni her ne kadar tahrirât-ı hususiyetle nakise olundu ise de Hazreti Mevlânâ –ruhena fedahu- huzur-ı faika-i enverlerinde istifazede zerre taksir olunmadığını havi ve mücerred istifsar-ı tab’i şeriflerini muhtevi şakka-i muhibbanemiz takdimine ibtidar olunduğu malumları oldukda, her bar kulub-i enverlerinden su-yi ihlâs-buyuları da ilhad buyurmayub ad’iye-i hayriyeleriyle yâd buyurmaları namus-ı muhibbanemizdir. Fi 25 cemazielevvel 1237/17 Şubat 1822*

⁵³ Tenik, “Hâlidî Bağdâdî’nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi”, 215.

Mine'l-muhib el-kadim Seyfullah Efendizade Abdullah el- Hâlid-î el-Müceddidi el-Nakşibendî”⁵⁴

Açıklaması: Reşid, zahid ve pek aziz kardeşim, efendim, sultanım hazretleri, sır pencerelerinin daima açık olması ve hazreti Pir tarafından her zaman ve her an saadete nail olmanız için, cennete yönelik dualarım dostluğumun görüntüsüdür. Eskiden beri bu arada cereyan eden Allah için sevmek lüzumuna göre, sonucu bildiren mektuplarını ümitle beklerken, ihlâs kokan taraflarından geri kalan iki kıta geldi. Faziletli anlayışları ile şahidlerin gözü önünde ve Ömer eliyle gönderilen paranın Hasan Efendizade Muhammed Efendiye teslim olunduğunu açıklayan ve sonunda meşkuliyetimizin paraca olan durumuna dayanan özel yazılarla her ne kadar kusur olundu ise de, Hazreti Mevlânâ'nın –ruhumuz ona feda olsun– nurlarının yüksek manevî huzurlarında feyz almada zerre kadar eksiklik olunmadığını, içinde bulundurduğu ve soyut tabii sorularını içinde bulunduran sevgimizin ifadelerini sunmamızı çabuklaştırdığı, kendilerine malum olduğunda, her defa nurlu kalplerinden ve ihlâs kokulu taraflarından caymayarak, hayırlı dualarıyla yâd etmeleri dostluğumuzun edebindendir. 25 Cemazievvel 1237/17 Şubat 1822

Eski dostunuz Seyfeddin Efendizâde Abdullah el-Hâlidî el-Müceddidi el-Nakşibendî tarafından gönderilmiştir.

Molla Muhammed el-Hâlidî tarafından Muhammed Selim Efendi'ye gönderilen mektup, “*Ahî ve Seyyidî ve Habibi ve nur-i aynî el-Hafız Muhammed Efendi, sıhhahullahi teâlâ ve rıkkahu hazaratı cenâbı mine'l-meâb.*

Kemâl-ı irfan ve yakazanından ricâmend olduğumuz çend mahdır teşriflerinden bu ana kadar çend mertebe mekatibler irsalı birrle ifade-i ahval ve mesrur el-bal buyura idiniz. Lakin bu ana kadar asla bir zuhurat olmadığından nev'an endişe-i kalb ve intizarımız müştred olmuştur. Hoş imdi bu defa varakpare-i fakirânem vusulünde mufassal mektublar ile ahvalinizi ifade ve henüz Ruha tarafında mı kaid oldunuz, yahud Haleb-i Şehba canibine savb-i maksuda teşrif buyurdunuz beyanına inayet ve hazreti kaddesallahu sırrehu ve ruhena fedahu hazretinin hakkınızda lütf ve inayetleri bi-nihayet olduğuna bade'l-ilm ve'l-marifet bu fakiri daavat-ı hayriyelerinden mensi ve mehcur buyurmamaları rica ve niyazmend-i

⁵⁴ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 230-231.

*fakiranemdir. Ve Hacı Mustafa'nın hizmeti hazret indinde ve cümle ehli hankah indlerinde kabul olmuştur. Ve bu ana kadar avfı kendi sun'ıyla degildir. Haklarında kemal-ı lütfünüzü rica ederüz. Gayet fakir ve biçâredir. Vesselam el-hitam.28 Zilhicce sene 1237/15 Eylül 1822 Mine'l-fakir molla Muhammed el-müceddidi el-Hâlid-î"*⁵⁵

Açıklaması, Kardeşim, Efendim, dostum ve gözümün nuru Hafız Muhammed Efendi, Allah û Taâla'nın tasdik ettiği kulu, güzellik kaynağı cenapları, Kâmil irfan ve uyanıklığından ricacı olduğumuz budur ki, kaç aydır, teşriflerinizden bu ana kadar kaç defa hayırlı mektuplar göndererek durumunuzu sormuş ve gönlümüzü sevindirmenizi istemiştik. Ama bu ana kadar asla bir belirti olmadığından kalbimizde bir tereddüt meydana gelmiş ve bu yüzden de beklemekteki merakımız artmıştır. Hoş, şimdi ben fakirin gönderdiği pusula size yettiğinde, açıklayıcı mektuplar yazarak durumunuzu anlatın. Henüz Urfa taraflarında mı oturuyorsunuz? Yoksa Haleb-i Şehba taraflarına mı niyet ettiniz? Açıklamasına ve iyilik –hazreti kaddesallahu sırrehu ve ruhumuz ona feda olsun– hazretinin hakkınızda lütuf ve iyilikleri sonsuz olduğunu öğrenip, bildikten sonra, bu fakiri hayırlı davalarından unutulmuş ve ayrı düşmüş buyurmamaları rica ve duamdır.

Molla Muhammed el-müceddidi el- Hâlid-î'den.

Üst yazı: *"Ve ecelli ülemâ-i izam ve ecneb-i hülefâ-i kirâm Abdullah Efendi ve es-Seyyid Abdulğafur Efendi hasseten dualar edüb ve daâvat-ı hayriyeniz niyaz ederler."*⁵⁶

Açıklaması:

Ve âlimlerin en büyüklerinden ve halifelerin en temizlerinden Abdullah Efendi ve Seyyid Abdulğafur Efendi, özellikle dualar edip, hayırlı davalarınız için de dua ederler. Bu mektupta, Mevlânâ Hâlid'in, Muhammed Selim Hâfız Efendi'ye ne kadar önem verdiği de anlaşılmaktadır.

Mevlânâ Hâlid'den Muhammed Selim Efendi'ye gönderilen tavsiye niteliğinde Arapça bir mektubun Türkçe açıklaması şöyledir:

⁵⁵ Karakaş, "Urfa'da Tasavvuf İzleri", 231-232.

⁵⁶ Karakaş, "Urfa'da Tasavvuf İzleri", 233.

“Miskin ve zayıf olandan, dostu Muhammed Hâfız’a ve dostlarına selam olsun. Daha sonra, size varlığı terketmeyi, çalışmayı, ahde vefa göstermeyi, var olanla kanat etmeyi, her durumda Vedûd olan Allah’a güvenmeyi, her zaman ilerlemek için yardım dilemeyi ve büyüklerden alakayı kesmemeyi, her zaman sükûnet ve boyun eğmekten ayrılmamayı, kendi güç ve kuvvetinizden sıyrılıp, Allah’ın güç ve kuvvetine sarılmayı, uzun emel beslememeyi, ihsan ve kerem sahibi olan Allah’ı devamlı olarak murakabe etmeyi tavsiye ediyorum.

Kendini beğenmekten sakın, çünkü o şirkten sonra kalblere en çok zarar verendir. Kâinatın efendisi olan Muhammed (s.a.v.)’in sünnetine tam olarak bağlanın ve sonumun güzel olması duasıyla beni anmanızı dilerim. Başta da sonda da size selam olsun. Kulların en zayıfı Hâlid el-Nakşibendî el-Müceddidî.”⁵⁷

Mevlânâ Hâlid’den Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Efendi’ye gönderilen bu Arapça mektup da tarihsizdir. Bu mektupta Mevlânâ Hâlid, Hâfız Efendi’nin zorluklara düşmemesi için ona tavsiyelerini bildirmektedir.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî tarafından Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız’a gönderilen içerisinde birçok hikmet ve tavsiyelerin bulunduğu mektubun Türkçe açıklaması şöyledir:

Bismillahirrahmanirrahim.

“Hayrette kalmış olan kul Hâlid’den muhlis, müşfik ve tarîkat kardeşi Muhammed Hâfız’a. Geçmiş ve gelecek her şeyde Allah ona kâfidir. Yer ve gök durduğu sürece Nebilerin imamı ve seyyidlerin seyyidi hürmetine en faziletli salât ve selâmlar ona ve diğer peygamberlere ve hepsinin ailesi ve arkadaşlarına olsun. Daha sonra, kötülüğü emreden hain nefsin zıddına kötü dünyanın zinet ve süsünden yüz çevirmeyi ve peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed (s.a.v.)’in sünnetine sarılmayı sonsuza kadar her an ve her işaretle tavsiye ederim. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a (c.c.)’dır.”⁵⁸

⁵⁷ Tenik, “Hâlidî Bağdâdî’nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi”, 215.

⁵⁸ Tenik, “Hâlidî Bağdâdî’nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi”, 216.

Bu Arapça mektupta da Mevlânâ Hâlid, Muhammed Selim Efendi'ye bazı tavsiyelerde bulunmakta, dünyanın süsüne aldanmamaları hususunda onu uyarmaktadır.

2. 3. 2. Muhammed Selim Efendi'nin Halifeleri

Yapmış olduğu tasavvuf ve tarikat çalışmaları neticesinde kendisinin geniş anlayışından istifade eden birçok kişi olmuştur. Bunun neticesinde Hâfız Muhammed Selim Efendi, Nakşî-Hâlidî tarikat geleneğini yürütecek olan bazı zatlara halifelik vermiştir. Aşağıda ismi geçen halifeleri hakkında kısaca bilgiler vereceğiz.

2. 3. 2. 1. Harputlu Ali Begzâde

Ali Begzâde 1810/1904 senesinde Harput'ta doğdu. Tahsil çağına gelen Ali Begzâde önce Şeyhül-ulemâ olarak bilinen Ali Efendi'den ders aldı. Daha sonra Dağıstanlı Hâfız Muhammed Efendi'nin yanında eğitimine devam etti. Fakat icâzet alamadan hocası vefat edince Gaziantep'te Küçük Ali Efendi'nin yanında eğitimine devam etti ve icâzetini de bu zattan aldı. Kendisi emir soyundan geldiği için beg diye tanınmıştır. Elazığ Harput'ta "Ali Begzâde" diye tanınmış meşhur bir âlimdir. Harputta kendi yaptırdığı cami ve medresede ders vermiştir. Birçok öğrenci yetiştirdi. Elazığ ve çevresinde şöhret sahibi oldu.

Şeyh Muhammed Selim Efendi, Ali Begzâde'yi de irşâd için de Harput'a gitmiştir. Bir gün Ali Begzâde ilim meclisinde iken, Muhammed Selim Efendi, Ali Begzâde'nin elinden tutarak kendini ona teveccüh etmiştir. Kısa zaman sonra halife olarak görevlendirmiştir.

Ali Begzâde, 1322/1904'de vefat etmiştir. Türbesi Harput'ta olup, mezar taşında şu kitabe yer almaktadır.

Ali Begzâde'nin Mezar Kitabesi:

Ey zâir-i zü'l-ihirâm, adabla gel ver selâm,

İhlâsla oku müdâm, Vağfir lehû yevme'l-kıyâm.

Ustad-ı küll Kutb-ı cihân, Fahr-i sühuf-i ârifân,

Oldu vürud-i kudsiyân, Vağfir lehû yevme'l-kıyâm.

El-Hak velidir bi-menend, ser âmedan-ı Nakşibend,

Ali Rıza-i fazıl-mend, Vağfir lehû yevme'l-kıyâm.

Begzade şöhet şî'ar, rûkn-i tarîkat, yar-i ğar,

Ya Rab, be-cah-ı Çar-ı Yar, Vağfir lehû yevme'l-kıyâm.

Vağfir lehû tarih-i tam, ağlayarak yazdı kalem,

Kıl müstecâb, Ya zü'l-Kerem, Vağfir lehû yevme'l-kıyâm. Sene: 1322.⁵⁹

Kitabede'nin Türkçe açıklaması şu şekildedir,

Ey muhterem ziyaretçi, edeble selam vererek gel. Devamlı ihlâs suresini oku. Ey Allah'ım kıyamet günü ona mağfîret eyle. O, arifler sınıfının övündüğü ustad-ı küll ve kutb-i cihan'dır. Melekler geldiler ve dediler ki, Ya Rab, sen ona kıyamet günü mağfîret eyle. Gerçekten o, Nakşibendî tarîkatının başta gelenlerinden eşsiz bir velidir. Bu fazilet sahibi zatın adı, Alı Rıza'dır. Ya Rabb, sen ona kıyamet günü mağfîret eyle. Bu, mağara arkadaşı Hz. Ebubekir'in (r.a.) tarîkatının bir ayağıdır ve Begzade diye güzel bir şöhet kazanmıştır. Ya Rab, Çar-ı yar'n yeri hakkı için, kıyamet günü ona mağfîret eyle. Bu “Vağfir lehû (ona mağfîret eyle)” kelimesi, onun vefatının tam tarihini vermektedir. Bunu kalem ağlayarak yazdı. Ey Kerem sahibi olan Allah, Kıyamet gününde ona mağfîret kıl, duamızı kabul eyle. Sene 1322/1904'dür. Diye dua ile yakarıшта bulunulmuştur. Ali Begzâdenin vefat tarihinin “Vağfir lehû” kelimesi olduğunu işaret etmiş ve bu kelimenin harfleri ebced hesabına göre, 1322/1904 tarihini vermektedir. Selim Efendi'yi kendi misafirhanesine götürdü. Hartavizâde, Ali Begzâde'yi kırk gün i'tikâfa (çileye) soktu. Kırk gün çileden sonra Hartavizâde, Ali Begzâde'yi kendisinin mutlak halifesi olduğuna dair icâzet verdi. Bundan sonra Ali Begzâde vefatına kadar, talebelerine ilim öğrettiği gibi tarîkatta da talebelerini irşâd etmeye gayret etti.

Ali Begzâde 93 Rus harbi diye bilinen 1876/77 senesinde çıkan savaşa, oğlu Mehmet Nuri 1853/1938 ve torunu Hâlid ile birlikte, birçok talebe ve bir grup gönüllü ile katıldı. Zengin bir kimse olduğu için savaş için gerekli bütün ihtiyaçları kendisi karşıladı. Bu savaşta yanındakilerle birlikte günlerce Erzurum şehrinin müdafaasında bulundu.

⁵⁹ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 237.

Ali Begzâde 80 seneye yakın İbrahim Paşa medresesinde müderrislik yaptı, birçok öğrenci yetiştirdi. Yaşlanınca müderrislik vazifesini oğlu Müftü Hacı Mehmed Nuri Efendiye bıraktı. Oğlu Mehmed Nuri Efendi tarîkatta da babasından icâzet aldı. Ali Begzâde 1904 yılında Harput'ta vefat etti ve orada defnedildi. Harput'lu Ali Begzâde'nin ulaşabildiğimiz iki halifesi vardır. Biri Adıyamanlı Said Hoca (?-?), diğer halifesi ise, kendi oğlu Mehmet Nuri Efendi'dir.

Ali Begzâde'nin türbesi Harput'un Meteris mezarlığında olup, halk tarafından çokça ziyaret edilmektedir.⁶⁰ Ali Begzâde'nin ilim ve tasavvuf ile ilgili birçok kitabı da bulunmaktadır.

2. 3. 2. 2. Küçük Mehmet Efendi

Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'nin ikinci halifesi Adıyamanlı Küçük Mehmet Efendi'dir. Küçük Mehmet Efendi Adıyamanlı olup Mirdesi aşiretindendir. Küçük Mehmet Efendi, 1202/1786 yılında doğmuş ve 1297/1881 yılında 95 yaşında vefat etmiştir. Adıyaman'da İmam Ağa Cami'î mevkiinde defnedilmiştir. Şiir söylediği de rivayet edilmektedir. Kendisi Urfa'da Nakşibendî Şeyhi Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'ye intisâp eder. Uzun müddet yanında hizmet eder. Rivayet edilen bir menkıbeye göre bir gün hatim esnasında Küçük Mehmet Efendi'nin aklına annesi gelir. Muhammed Selim Efendi bunun farkına varır. Hatim bittikten sonra, Küçük Mehmet Efendi'ye dönerek, “anneni özledin mi? Seni göndereyim”, dedikten sonra Küçük Mehmet Efendi'yi o günlerde Malatya'ya giden ve Adıyaman'dan geçecek olan bir kervanla gönderir.

Kervan yola çıkar ve Urfa'ya bağlı Ördek köyü yakınlarına vardıklarında mola verirler. Bu sırada Küçük Mehmet Efendi'de başı üzerine abasını atarak murakabeye dalar. Bu kadar uzun zaman şeyhine hizmet ettiği halde bir fayda göremediğini düşünür. Bu durumda iken kendinden ciğer kokusu gelmeye başlar. Kervandaki Malatyalılar bu kokuyu fark edince; Ya bu adam bizden gizli ciğer kebabı yiyor derler. Hiç bize de ikram etmiyor, diye yanına geldiklerinde, Küçük Mehmet Efendi, başındaki abayı açar. Kervandaki yolcular kebab olmadığını gördüler. Bu kokunun nereden geldiğini sorduklarında, Küçük Mehmet Efendi, bunu

⁶⁰ İskender Oymak, “Harputta Bulunan Kutsal Mekânlar Ve İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi”, (Elazığ: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Senpozyumu, 23-25 Mayıs 2013), 861.

kendilerinin anlayamayacağını, kendisinin Urfa'ya geri dönmesi gerektiğini söyler. Urfa'ya doğru yola çıkar.

Urfa'da, Muhammed Selim Efendi yanındakilere, “kalkın, etrafı temizleyin, bir misafirimiz geliyor,” der. Bir müddet sonra Küçük Mehmet Efendi, Şeyhi Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'nin huzuruna girer. Muhammed Selim Efendi, ona memnuniyetini ifade eden bir tarzda, “İşte şimdi kazandın Küçük Mehmet Efendi.” diyerek, halifelik verir.⁶¹

2. 3. 2. 3. Osman Bircigî Efendi

Osman Bircigî Efendi 1868/1939'de Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'nin halifesi Harputlu Ali Begzâde (ö.1904)'nin halifesi Adıyamanlı Said (ö. ?)'in halifesi idi. Osman Efendi 1285/1868'de Adıyaman'ın Gerger ilçesine bağlı Hoşür köyünde dünyaya geldi. Babası Molla Muhammed, annesi Zeynep Hatundur. Osman Efendi ilk eğitimini babasından aldı. Daha sonra babası onu Siverek'e bağlı Karacadağ'da Şeyh Halid adında bir âlimin yanına götürdü. Şeyh Halid Efendi'nin yanında 14 sene ilim okudu. Osman Efendi ilim icâzetini almadan oradan ayrıldı, Adıyaman Müftüsü Hasan Efendi'nin yanında da dört sene ilim tahsil etti. İlim icâzetini de Müftü Hasan Efendi'den aldı. Daha sonra Osman Efendi, Urfa'ya geldi ve Urfa'da Haydariye Medresesinde müderris olan Kürt Ali Efendi'nin (ö. 1911)⁶² yanında Farsça dersi aldı. Burada da iki sene ilim okudu.

Osman Efendi, Adıyaman'a tekrar döndüğünde, Küçük Mehmet Efendi'nin oğlu Nakşibendî Halifesi Said Efendi'ye intisâp etti. On sene de Said Efendi'nin yanında tasavvuf dersi aldı. On senenin sonunda Adıyamanlı Said Efendi'nin Nakşibendî halifeliği icâzetini aldı.⁶³

Adıyamanlı Said Efendi'nin kendisine irşâd izni verirken bazı nasihatlerde bulundu. Bilhassa Nakşibendî tarikatı hakkında ona tavsiyelerde bulundu, “İslam dini Resulullah (s.a.v.)'tan nasıl geldiyse, bu tarîkatta o şekilde devam etmiştir. Sen de aynı şekilde dikkat et. Sakın Resulullah ve O'nun yolundan gidenlerin yolundan ayrılma.” diye nasihatte bulundu. Bundan sonra Osman Efendi irşâda başladı.

⁶¹ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 240-241.

⁶² Mahmut Karakaş, “*Cumhuriyet öncesi Urfa'da Kültür ve Eğitim*”, (Şanlıurfa Valiliği İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya: 2012), 111 – Mahmut Karakaş, “*Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*”, (Şanlıurfa: 1996), 206.

⁶³ Molla Osman Efendi'nin torunu Mehmet Sait Aktaş ile Röportaj, 2018.

Osman Efendi önce babasının bulunduğu köy olan Bircig'deki camide imamlık yaptı. Sonra Kâhta'daki medresede müderris oldu. Bir müddet sonra Narıncı köyüne gitti ve orada da altı sene imamlık ve müderrislik yaptı. Sonra tekrar Kâhta'ya geri döndü.

Osman Efendi, ömrü köyden köye dolaşmakla geçen Osman Efendi, 1930 senesinde Kavalık köyüne geçti. 1932 yılında da Hilvan'a bağlı Kantara köyüne gidip, oraya yerleşti. Vefatına kadar Aynı köyde kaldı ve 1939 senesi Mart ayında yine bu köyde vefat etti. Osman Efendi 'ye vefatından birkaç gün önce, “niçin yerine bir halife bırakmadın?” Diye sorduklarında, “yetişen olmadı”, dedi. Bunun üzerine: Sen isteseydin 24 saatte yetiştirebilirdin. Dediklerinde, Osman Efendi onlara: Yirmi dört saatte yetişen, yirmi dört saatte bozulur gider. Cevabını vermişti. Bu cevapla mürid yetiştirmede ne kadar titiz davrandığını göstermektedir. Osman Efendi, kimseye halifelik vermedi ama bazı müridlerini çok iyi yetiştirdi. Bunlar; Molla Osman Huresî, Molla Osman Nasireddinî, kardeşi Abdullah Efendi, Şükrü Kılınç, oğlu Nazif Efendi'dir.

Türbesi Kantara köyündedir. Önce köyün aşağı kısmında olan türbe, daha sonra Baraj yapılınca, köyün yüksek tepesine çıkartılır. Aynı yere bir de Cami yaptırılmıştır.

Türbe kapısının bir tarafında şu kitabe yer almaktadır;

“İza tahayyertüm fi'l-umuri feste'inu min ehli'l-kuburi”

“ Osman el-Bircigî hazretlerinin kabri şerifi” 1285/1868, 1359/1939.

Osman Efendi, uzun boylu, geniş omuzlu idi. Fazla kilolu değildi. Son derece ciddi ve disiplinli idi. Çok heybetli siması vardı. Kimse yüzüne dikkatli bakamazdı. Vefatı sırasında 72 yaşında idi. Osman Efendi tarikat icabı defalarca çileye girdi. Kendisinin küçük kardeşi Abdullah Efendi, Osman Efendi'nin 21 defa çileye girdiğini görmüş ve ona hizmet etmiştir.⁶⁴ Osman Efendinin üç oğlu oldu. Bunlar Muhammed Nazif Efendi, Abdulkadir ve Yasin Efendi'dir.⁶⁵

⁶⁵ Molla Osman Efendi'nin torunu Mehmet Said Aktaş ile Röportaj, 2018.

2. 3. 2. 4. Nazif Efendi

Osman Bircigî Efendi'nin oğlu olup Nakşibendî halifelerindendir. Asıl adı Muhammed Nazif'dir. 1325/1907 tarihinde Adıyaman'da doğdu.⁶⁶ Babası Osman Efendi'nin yanında yetişti. Biraz asabi bir mizaça sahipti. O yüzden babası, Nazif Efendi'yi, mürîdi Molla Osman Huresî'nin yanında kalması için gönderdi. Bunun sebebini de şöyle anlatmıştır, “Nazif'in hem babasıyım, hem şeyhiyim. Nazif ise asabidir. Bir gün kalbim darılır kendisine manevî olarak zararımın dokunmasından korkarım.” Onun için Molla Osman Huresî'nin yanında kalsın. Molla Osman Huresî de Osman Bircigî Efendi'nin ileri gelen müritlerindendi. Çok yumuşak huylu, halim selim olduğu kadar da âlim bir zattı. O bakımdan Osman Bircigî, oğlu Nazif Efendi'nin onun yanında yetişmesini istiyordu.

Nazif Efendi, şer-î ilimleri ve tarikat ilim ve adabını babasından öğrendi. Babası 1939 da Kantara köyünde vefat ettiğinde, ondan halifelik alamamıştı. Osman Efendi o yönden çok titizdi. Herkesin tam yetişmesini istiyordu. Bu sebeble de biri oğlu olan dört mürîdini iyi yetiştirdiği halde kimseye halifelik vermemişti.⁶⁷

Babasının vefatından sonra Nazif Efendi, babasının mezarı başında rabıtada bulunuyor ve babasından, kime gidip intisâp etmesini kendisine işaret etmesini istiyordu. Bu durumda iken babası ona, İstanbul'daki Abdulhakim Arvâsî (ö.1943)'ye gitmesini işaret etmişti. Nazif Efendi trenle yola çıktı. Adana yakınlarında yine bir ara rabıtaya daldığı sırada, kendisinin Abdulhakim ArvâsîEfendi'ye değil, onun Mersinde halife bıraktığı Tevfik Nebhan (ö.1965–6) Efendi'ye havale edildiğini anladı. Tevfik Nebhan Efendi, Abdulhakim Arvâsî'nin halifesi idi. Bunun üzerine Nazif Efendi Mersin'e gitti. Tevfik Nebhan Efendi'ye yeni intisab eden biriymiş gibi intisab etti. Sadece irşâd görevini yapabilmesi için yetkili bir şeyhten halifelik iznini alması gerekiyordu. Nazif Efendi, ilk müntesiblerin yapması lazım gelen görevi yapıp, ertesi sabah Tevfik Nebhan Efendi'nin yanına çıktığında, Nebhan Efendi onun yetişmiş olduğunu anlamıştı. Bu yüzden kendisine, “Efendim! Siz zaten yetişmişsiniz. Bize yanlış bilgi verilmiş. Bu yüzden Şeyhim Abdulhakim Arvâsî'den azar işittim.” Dedikten sonra, “Hadi sen bizden iznolisın, git

⁶⁶ Nazif Efendi'nin oğlu, Mehmet Said Aktaş, Röportaj, 2018.

⁶⁷ Nazif Efendi'nin oğlu, Mehmet Sait Aktaş, Röportaj, 2018.

babanın yerinde görev yap. Diyerek, Nazif Efendi'yi babasının yerine halife olarak gönderdi”.

Nazif Efendi, Urfa'nın Hilvan ilçesine bağlı Kantara köyünde babasının yerinde irşâd görevini birkaç sene sürdürdü. Bu arada Hac farızasını da yaptı. Nazif Efendi geceleri hiç uyumaz ve yatsı namazının abdestiyle sabah namazını kılardı. Sadece gündüzleri bir müddet uyuyordu. Ömrünün son zamanlarında uykusuzluktan bir gözüne âmâlık gelmişti. Bu yüzden bir gözü hafifçe bir tarafa doğru akardı. 1947 yılının Aralık ayında henüz 40 yaşında iken Kantara köyünde vefat etti. Babasının yanına defnettiler.

Nazif Efendinin şeyhlerinin silsilesi iki ayrı koldan olduğu için, bunları şöyle sıralanabilir. İlk mensup olduğu kol geriye doğru şöyledir:

Babası Osman Bircigî Efendi. (ö. 1939), Adıyamanlı Said Hoca (?-?), Harputlu Ali Begzâde (ö. 1904), Urfalı Hartavizâde Hâfız Muhammed Selim Efendi (ö. 1860), Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (ö.1826)

İkinci kolu ise şöyledir:

1.Tevfik Nebhan Efendi (ö.1965–6), Seyyid Abdulhakim Arvâsî (ö.1943), Seyyid Muhammed Fehim Arvâsî (1825/1895), Seyyid Muhammed Taha en-Nehrî (ö. 1853), Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (ö. 1826).

Böylece Nazif Efendi her iki silsileden de Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ile birleşmektedir.

2. 3. 2. 5. Molla Osman Nasıreddin

Akçalı Muhammed Said Efendi'nin halifesidir. Osman Nasıreddinî, Urfa'nın ilçelerinden Hilvan'a bağlı Nasıreddin köyünde (ö.1301/1885)'de doğdu. Bu sebepten kendisine “Nasıreddinî” denilmektedir. Asıl adı Osman Nuri Reşvayî'dir. Babasının adı Hasan, annesinin adı Perihan'dır. Soyadı kanunundan sonra “Büyükbağ” soyadını almıştır. Osman Nasıreddinî, önce Osman Bircigî Efendi'ye intisâp etti. Anlatılan bir rivayete göre kendisi gibi Osman Huresî adını taşıyan diğer bir mürîd ile Şeyhi Osman Efendi'den halifelik istedi. Fakat Şeyhi henüz iyi yetişmemiş olduklarını söyleyerek kabul etmedi. Bunun üzerine Molla Osman Nasıreddinî, Şeyhinin yanından ayrılmak ihtiyacını duydu. Müracaat ettiği şeyhler

kendisini, Osman Efendi'den ayrıldığı için yanlarına kabul etmediler. Çaresizlik içinde bulunan Osman Nasireddinî'ye birisi, Mevlânâ Hâlid'in Şam'da ki türbesine gitmesini ve ona dahalette bulunmasını tavsiye etti. Osman Nasireddinî de hemen Şam'a gitti. Mevlânâ Hâlid'e dahalette bulundu. Kırk gün Mevlânâ Hâlid'in türbesinde kaldı ve ondan yardım istedi. Bunun üzerine Mevlânâ Hâlid manevîyat yoluyla Osman Nasireddinî'yi Adıyaman'daki Akçalı Mehmet Said Efendi'ye (ö.1953) gitmesini istedi. Osman Nasireddinî, Akçalı Efendi'ye başvurduğu zaman, o da, Mevlânâ Hâlid'in emri başımız üzerine deyip bu isteği kabul etti. Osman Nasireddinî, Akçalı Efendi'nin yanında hizmetini tamamladı ve halifelik icâzetini bu zattan aldı.”

Osman Nasireddinî'nin ilk Şeyhi Osman Bircigî'dir. Onun şeyhi, Adıyamanlı Said Hoca'dır. Osman Nasireddinî'nin ikinci şeyhi, Akçalı Mehmet Sadi Efendidir. Onun şeyhi, Hüseyin Efendi onun şeyhi, Adıyamanlı Said Efendi'dir.

Böylece ikisi de Adıyamanlı Said Efendi'de birleşmektedir. Nakşibendî halifesi olan Osman Nasireddini Efendi de, ilk şeyhi Osman Bircigî'nin kardeşi Abdullah Efendiye, Kırıkçı Abdullah Efendiye, Haleb'in köylerinden Kobanili Müslüm Efendiye, Akçalı Said Efendi'nin kardeşi oğlu Selim Efendi'ye halifelik icâzeti verdi.

Osman Efendi'nin halifesi Abdullah'ın oğlu Halil kırıkçı babasından naklen şunları anlatıyor, “ Abdullah Efendi, şöyle diyor, soğuk bir kış günü idi, Urfâ'da Kanberkiye mahallesindeki evimizin kapısı çalındı. Kapıyı açtım baktım ki Molla Osman Nasireddinî kapıda sapsarı kesilmiş bir vaziyette duruyordu. Kendisine, hayırdır hocam, ne bu halin? Diye sorduğumda bana,”Bir köpek beni mahvetti,” dedi. Kendisini içeri aldım konuşmaya başladık. Ona bu işin nasıl olduğunu sorduğum da şöyle anlattı, “Hava çok soğuktu. Yolda geliyordum, uyuz bir köpek gördüm. Kendi kendime, Şimdi ben, Said'in oğlu Abdullah'ın evine gideceğim, orası sıcaktır, ısınacağım. Fakat bu zavallı uyuz köpek bu soğuk havada dışarıda ne yapacak?” Diye düşündüm. Köpek atımın yanında yürüyordu. O anda bir hal oldu, köpek dile geldi. Bana dönerek dedi ki, “Senin Said'in oğlu Abdullah'ın varsa,

benim de Allah'ım var.”, "Bu sözü beni, düşüncemden dolayı bin pişman etti. Perişan oldum.”⁶⁸

Osman Nasireddinî, Hilvan'a bağlı Nasireddin köyünde 1958'de vefat eder. Vefatından önce kendisini köyün mezarlığının bulunduğu yüksek tepeye defn etmelerini söyler. Vefatından sonra vasiyeti yerine getirilir. Baraj kurulduğunda, barajın suları köyün mezarlığını da içine alır. Sadece Osman'ı Nasireddin'in mezarı su altında kalmaz. Şimdi barajın sularının birkaç metre kadar kenarında bulunan mezarı, sevenleri tarafından ziyaret edilmektedir.

2. 3. 2. 6. Abdullah Kırıkçı

Molla Osman Nasireddinî'nin halifesidir.⁶⁹ Urfa'nın Kanberkiye Mahallesinde 17. 1. 1320/1904 tarihinde doğdu. Babasının adı Muhammed Said, Annesi Zeynep Hanım'dır. Medrese tahsilini bir müddet babası Molla Said'den aldı. Fakat tahsilini tamamlayamadan bırakır. Tarikat terbiyesini ve halifelik icâzetini Molla Osman Nasireddinî'den alır. Yetiştirdiği bir mürîdi yoktur. 20 Haziran 1978 de vefat etti ve Bediüzzaman mezarlığına defnedilir.⁷⁰

2. 4. KERKÜKLÜ ABDURRAHMAN EFENDİ

Nakşibendî şeyhi Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Bağdat'taki halifesi Osman Siraceddin'in halifesi Ahmed Şemseddin'in halifesidir. İlim tahsilini Kerkük'te yapar. Tahsili tamamladıktan sonra bir camide imamlığa başlar. Nakşi halifesi olan dayısı Ahmed Şemseddin'e intisâp ederek ondan halifelik alır. Abdurrahman Efendi'nin Urfa'ya geldikten sonra Kıbrıs tekkesinde imamlık görevini yaptığını kendisine verilen 1894 tarihli beraatten anlaşılmaktadır. Şanlıurfa'da uzun süre irşâd görevinde bulunur. Hartavizâde Muhammet Selim Efendi'den sonra Nakşî-Hâlidî tarikatının Şanlıurfa'da yaygınlaşması için çok gayret sarf eder. 1351/1932 yılında Şanlıurfa'da vefat eder. Bediüzzaman mezarlığında Nebîh Efendi türbesinin yanına defn edilir. Şeyh Abdurrahman Efendi iki halife yetiştirir. Bunlardan biri Şeyh Müslüm Hâfız diğeri ise İsa Efendi'dir.

⁶⁸ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 250-251.

⁶⁹ Bilgiler Şanlıurfa doğumlu oğlu Halil Kırıkçı'dan alınmıştır.

⁷⁰ Bilgiler Şanlıurfa doğumlu oğlu Halil Kırıkçı'dan alınmıştır.

Hacı Mihman Mescid’inde imamlık yapabilmek için devrin padişahı tarafından 28 Şubat 1894 tarihinde beraat verilir. Kendisine verilen berat şöyledir,

“Evkaf-ı mulhikadan Ruha’da vaki Hacı Mihman mescidi şerifinde vazife-i muayyene ile imamet cihetinde tevcihine dair varid olan inha üzerine kuyud-i lazimesi bi’l-ihraç muamele kılması lede’l-icra ol babda canib-i mahkeme-i teftişiyeden olunan i’lam mucibince zikrolunan imamet cihetine mutasarrıf olan es-Seyyid Osman bin es-Seyyid Halil’in bila veled vefatı vukuiyle mahlulundan lede’l- imtihan ehliyeti nümayan olan işbu rafî’ tevfi refi’üşşan Hakanî Şeyh Abdurrahman bin Mustafa ziyb-i sulahaya ber mucib-i nizam bi’l-nefs bila kusur eda-yi hizmet etmek ve terk ve tekâsül vuku bulmamak şartıyla bi’l-tevcih yedine berat-ı alışanım i’ta olunmak babında canib-i nezaret-i evkaf-ı hümayununda ba telhis ifade kılınmakla mucibince tevcih olunmak fermanım olmağın 1311 senesi Şaban-ı şerifinin 18. günü işbu berat-ı şerifi alışanımı verdim. Ve buyurdum ki mumaileyh salif ez-zikir imamet cihetine vazife-i muayyene-i mersumesiyle şart-ı mezkûr üzerine mutasarrıf ola. Tahriren fi’l-yevmi’l-hadi ve’l-işrin min şehri Şabânî şerif sene 1311”⁷¹

Beraatın sadaleştirilmesi şöyledir: “Urfa’da vakıflara ait olan Hacı Mihman, Mescid-i şerifinde imamlık eden ve aylığını bu mescidin vakfından alan, Seyyîd Halil’in oğlu Seyyid Osman çocuksuz olarak vefat edince yeri boş kalmıştır. Bu yüzden imtihan edilerek imamlığa ehliyetli görülen Mustafa oğlu salih kulların süsü olan Şeyh Abdurrahman Efendiye, usul-i dairesinde kusursuz olarak hizmet etmesi şartıyla kendisine beraat-ı âlişânım verilmek üzere Vakıflar bakanlığına tevcih olunması fermanımdır. 25 Şubat 1894 tarihinde bu beratımı verdim. İstedim ki ismi zikrolunan kimse imamlık görevini şartını hakkıyla yerine getirsin.” Bu beraat üzerine Şeyh Abdurrahman camideki vazifenin yanında irşâd faaliyetini yürütür.

2. 5. ŞEYH MÜSLÜM HÂFİZ

Nakşibendî şeyhi Kerküklü Abdurrahman Efendi’nin halifesidir. Şeyh Müslim Hâfız (ö.1884/1958) Şanlıurfa’da doğmuş yine burada vefat eder. Türbesi Harran kapı mezarlığındadır.

⁷¹ Karakaş, “Urfa’da Tasavvuf İzleri”, 274.

Kabri, mürîdleri ve sevenleri tarafından daima ziyaret edilmektedir. Şanlıurfa'nın meşhur Nakşî-Hâlidî şeyhlerinden biridir. On yaşlarında Kur'an-ı Kerîm'i hıfzetmiştir. 16 yaşlarında Şeyh Abdurrahman Efendi'ye intisâp eder. Bir taraftan medrese eğitime devam ederken bir taraftan da tasavvufî manada kendini geliştirmiştir. Şeyh Abdurrahman Efendi'nin vefatından sonra irşâd görevine başlamıştır.

1952 senesinde Şeyh Müslim Hâfız Efendi, Mevlid-i Halil Camiinin tamiratını ve bahçe düzenlemesini yaptırdı. Cami avlusunun kuzey tarafına da iki türbe yaptırdı. Bu türbeleri, kimin için yaptırıyorsunuz? Diye soranlara; isim vermeyerek “sahibi yakında gelecek” demiştir.

Yakında gelecek dediği kişi Bediüzzaman Said Nursi'dir. Zira 1960 senesinde Urfa'da vefat eden Bediüzzaman Said Nursi'yi Mevlidihalil camiinin avlusunda Şeyh Müslim Hâfız'ın yaptırdığı bu türbeye defnetmişlerdir. Bunun üzerine Şeyh Müslüm Hâfız'ın söylediği sözün hakikatı ortaya çıkmış olur⁷².

2. 6. ŞEYH İSA EFENDİ

İsa Efendi, Kerküklü Abdurrahman Efendi'nin ikinci halifesidir. Kerküklü Şeyh Abdurrahman Efendi'den sonra irşâda başlamış ve vefatına kadar Urfa'da irşâd görevini sürdürmüştür. 1968 yılında vefat etmiş. Mezarı, Nebîh Efendi türbesinin batısındadır. İsa Efendi, Şekerci Halil Efendi'yi halife bırakmıştır.⁷³

2. 7. ŞEKERCİ HALİL AKKUŞ

Şekerci Halil Akkuş, halifeliği Şeyh İsa Efendi'den alır ve irşâd görevinde bulunur.

Halil Akkuş önce Kerküklü Şeyh Abdurrahman Efendi'ye intisâp eder ve onun vefatından sonra halifesi İsa Efendi'ye intisâp eder ve onun yanında yetişir. Ondandır halifelik aldıktan sonra Bağdat'a gider. Yıllarca Bağdat'ta Seyyid Abdulkadir Geylani'nin türbesinde hizmet eder.

1979 yılında Şekerci Halil Bağdat'ta bir ikindi vakti abdest alırken birden elindeki ibriği yere vurdu ve “şimdi Fatma öldü der.” Fatma kendisinin hanımıdır.

⁷² Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 276.

⁷³ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 282.

Bu tarihi yanlarına kaydeden dostları Urfa'ya gelip sorduklarında Fatma'nın aynı gün vefat ettiğini öğrenirler.

Şekerci Halil Efendi, 1983 senesinde Urfa'ya döner. 20 Aralık 1984 tarihinde vefat ettiğinde kendisini şeyhi İsa Efendi'nin mezarı yanına defnedilir. Şekerci Halil Efendi, kimseye halifelik vermemiştir.

2. 8. ALİ DÖĞÜCÜ

Kerküklü Şeyh Abdurrahman Efendi'nin yetiştirdiği müridlerden biri de Hacı Ali Döğücü'dür. Bu zat, şeyh Abdurrahman Efendi'ye 1920'li yıllarda 15 yaşlarında iken intisâb etti. Şeyh Efendi'nin en genç müridi idi. Ali Döğücü ayakkabıcılık yapıyordu. Şeyh Abdurrahman Efendi'ye bir çift ayakkabı dikti. Şeyh Efendi ücretini vermek istediğinde almadı ve kendisini müridliğe kabul etmesini istedi. Şeyh Efendi, her ne kadar genç olduğunu tarikatın icaplarını yerine getiremeyeceğini söylediye de Ali Efendi, isteğinde kararlı olduğunu ve tarikata alınmasını rica etti. Bunun üzerine Şeyh Efendi onu müritliğe kabul etti. Şeyh Abdurrahman Efendi'nin vefatından sonra Ali Döğücü Şeyh Müslüm Hâfız Efendi'ye önceleri intisâp etmek istememişti. Fakat bir gece rüyasında kendisine, ona intisâp et, denildi. Bunun üzerine Şeyh Müslüm Efendi'ye intisâp etti. Ali Döğücü her ne kadar halifelik almamışsa da tasavvuf yolunda yetişmişti. 1986'da vefat etti. Bediüzzaman mezarlığına defnedildi.⁷⁴

2. 9. KÜRT ALİ EFENDİ

Kendi devrinde “Kürt Ali Efendi” diye meşhur olmuştur. Şanlıurfa'da çok sevilen bir âlimdir. Haydariye Medrese'sinin müderrisi diye şöhret kazanmış büyük bir müderristir. Ali Efendi Siverek'in Madon köyünde doğmuştur. Urfa'ya gelerek yerleşmiş ve Haydariye medresesinde müderrislik yaptığı gibi yakınındaki Hızanoğlu camisinde de imamlık görevinde bulundu. Ali Efendi, Hac farızasını yerine getirip Urfa'ya dönerken Bağdat'ta Nakşibendî tarikatının şeyhlerinden olan Mevlânâ Hâlid'in halifesi Osman Siraceddin'e intisâp etti. İlmini ve tarikat halifeliğini bu zattan almıştır.⁷⁵

⁷⁴ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 285.

⁷⁵ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 286.

Kürt Ali Efendi, Bağdattan döndükten sonra Urfa'da büyük bir üne sahip oldu. Haydariye Medresesinin müderrisliğine Bağdat dönüşü devam etmiştir. Bu zat bilhassa isabetli fetvaları ile meşhurdur. Ali 1911 yılında vefat eder. Bediuzzaman mezarlığına defnedilir.

2. 10. BULUNTU ABDURRAHMAN EFENDİ

Mustafa Efendi vefatından önce öğrencilerinden Nakşibendî tarikatı mensubu olan Buluntu Hacı Abdurrahman Efendi'ye (1865–1968) Halilürrahman camii imamlığını ve bu zaviyenin postnişinliğini bırakmış olduğu Hakkındaki “*mevkufat-ı mezkuremi kendisine şart ve tayin eylediğim müderrisden maksadım ulum ve fünun-i sinanın talim ve tedrisine muktedir olan kimesne olmadığından benden sonra zaviye-i mezkure meşihat ve postnişinliği meccanen talebemden Buluntu el-Hac Ahmed Efendi zade Abdurrahman Efendiye tevcih olunduğu*”⁷⁶ 24 Mart 1903 tarihli Şer'i mahkeme kaydından anlaşılmaktadır. Buluntu hoca, tarîkatta İstanbul'daki Nakşibendî şeyhi Es'ad Erbili Efendi'ye bağlıydı.⁷⁷

Farklı kişilerden aldığımız bilgilere ve rivayetlere göre Fransızlar, Urfa'yı işgal ettiğinde halk itibar edip hürmet ettikleri insanlara koşmaya başladı. Onlardan bir mücadele ve direnme stratejisi bekliyorlardı. Çünkü halkın bu insanlara olan itimadı her şeyin ötesindeydi. Onun için tasavvuf ehlinin ağzında çıkacak her söz onlar için bir talimattı. Halkın kendilerine olan teveccühünden dolayı Kerküklü Şeyh Abdurrahman, Buluntu Hoca, Müftü Hasan Efendi, Büyük Abdullah Efendi ve diğer tarikat şeyhleri sık sık bir araya gelerek mücadeleyi organize ettiler. Şehir merkezindeki emin kişileri ve şehir dışındaki illerden gelenleri toplayıp nasıl bir strateji izleyeceklerini belirlediler. Halk da bu hayatî konuda diğer mercilere pek itibar etmediklerinden dolayı tasavvuf ehline yöneliyordu. Daha önceden olduğu gibi yine tasavvuf ve tarikat ehlinin hal ve söylemine itibar ederek onlara müracaat edip, onların telkinleriyle hareket ediyorlardı.

İşgalin o ilk günlerinin telaş ve karmaşasında halk, Fransızların artık önlenemeyen ve tahammül edilemeyen saldırıları karşısında galeyana geldi. Fransızlar, halkın namusuna el ve dil uzatır hale geldiler. Nitekim Fransız askerleri

⁷⁶ Karakaş, “*Urfa'da Tasavvuf İzleri*”, 286.

⁷⁷ Mehmet Parmaksız, Röportaj, 2018.

Sultan hamamına giden kadınlara sataşınca halk, Buluntu Hoca'nın en önde gelen talebesi ve müridi olan Büyük Abdullah Hoca'nın yolunu kestiler. Bilhassa kadınlar büyük bir heyecan ve şevkle erkekleri Fransızlara karşı mücadele etmeye çağırıyorlardı. Kadınlar, erkekleri direnişe ve mücadeleye teşvik etmek için Büyük Abdullah Hoca'ya : “Biz size leçeklerimizi (başörtüsü) verelim, sizin cübbe ve sarıklarınızı giyinelim” dediler. Kadınların bu sözü üzerine nasıl bir cevap vereceğini kestiremeyen Abdullah Hoca, durumu hemen hocası ve şeyhi Buluntu Hoca'ya arz eder. Buluntu Hoca, halkı Ulu Camiye çağırır, hitabeti zayıf olduğundan hakkı ve hakikati anlatması için iyi bir hatip olan öğrencisi Büyük Abdullah Hoca'ya halka hitap etmesini ister. Abdullah Hoca da halka Allah'ın onlardan düşmana karşı nasıl bir mücadele vereceklerine dair çok etkili bir konuşma yapar. Vaazın sonunda da Buluntu Hoca'yı kürsüye davet eder. Buluntu Hoca, kısa ve öz konuşur; “Cemaat! Artık Urfa'da kadınlar, erkeklerin leçeklerini giymesini istemektedirler. Varın gerisini siz düşünün” der. Bu söz üzerine halk meselenin ciddiyetini anlar. Buluntu Hoca, henüz caminin avlusunda iken, başta Büyük Abdullah Hoca olmak üzere halktan beş yüz kişi silahlarıyla hazır olduklarını haykırırlar. Böylece Urfa'da tasavvuf ve tarikat ehlinin hürriyet için çıktığı kıvılcım tüm şehre hâkim olur ve düşmana karşı savaş başlatılır.⁷⁸

Buluntu Hoca dört yüz kadar öğrenci yetiştirdi. Bunların çoğu çeşitli şehirlerde müftülük ve vaizlik görevinde bulundu.⁷⁹

2. 11. MOLLA HAMİD

Molla Abdulhamid Efendi aslen Bingöllü'dür. 1892'de Bingöl'de doğmuş ve 1930 senelerinde Urfa'ya gelmiştir. Halk arasında Molla Hamid olarak şöhret yaptı. 03.02.1973'de vefat etti ve Bediüzzaman mezarlığına defnedildi. Önce Urfa'da Abdurrahman Buluntu Hoca'dan ilim icâzeti almış ve daha sonra da Cizre'ye gitmiş ve Nakşibendîliğin Hâlidî kolundan Şeyh Seyda Said (ö.1889–1968) Efendi'den hem ilim ve hem de Nakşibendî halifelîği icâzeti almıştır. Fakat kendisi ilimle meşgul olmuş talebe yetiştirmiştir.⁸⁰

⁷⁸ Ali Tenik, “Milli Mücadele Yıllarında Urfa'da Tasavvuf ve Tarikatlar”, *III. Uluslararası Osmanlı Sancağından Cumhuriyet Kentine Urfa Tarihi Sempozyumu*, 6-8 Nisan 2018, Şanlıurfa.

⁷⁹ Mehmet Parmaksız, Röpörtaj, 2018.

⁸⁰ Karakaş , “Urfa'da Tasavvuf İzleri”, 294.

Abdulhamid Efendi, birçok Öğrenci yetiştirdi. Bunlardan yalnız Abdullah Hoca ile Muhyiddin Hoca icâzet almışlardır. Diğer öğrencileri ise tahsillerinin sonlarına doğru icâzet almadan, müftü, vaiz olarak görev almışlardır.⁸¹

Bediüzzaman Said Nursi Urfa'da vefat ettiği gece Molla Abdulhamid itikâfta idi. Ramazanın 26. gecesi idi ve o gece Molla Abdulhamid bir rüya görür. Rüyasında Üstad Said Nursi, Molla Abdulhamit'ten kendisini yıkamasını ister. Molla Abdulhamid Hoca "Ben i'tikâftayım" demesine rağmen o "bir şey olmaz, cevaz vardır" diye cevap verir. Molla Abdulhamid Efendi, uyandığında az sonra kapısı çalınır ve gelenler kendisine Said Nursi'nin vefat ettiğini söyler ve gaslı için kendisini çağırırlar. Böylece Molla Abdulhamid i'tikâfta olmasına rağmen gidip Bediüzzamanı yıkar tekrar evine giderek itikâfa girer.

2. 12. Derviş Muhammed Yazıcı

Derviş Muhammed Yazıcı 1934 senesinde Diyarbakır'ın Hazro ilçesinde doğdu. Babası Muhammed Zahid Efendi'dir. Babası da bir ilim adamı olan Derviş Muhammed Efendi, ilim tahsilini amcası Hacı Abdulfettah Efendi'den tamamladı ve icâzetini de Abdulfettah Efendiden aldı. Abdulfettah Efendi Diyarbakır'ın sayılı âlimlerinden sayılır. Derviş Muhammed 1953 yılında tahsilini tamamladı. İlmi icâzetini de Abdulfettah Efendi'den aldı.

Derviş Muhammed Efendi beş sene Diyarbakır'da görev yaptıktan sonra 1962 yılında Urfa'ya merkez vaizliğine atandı. Urfa'da "Derviş Hoca" olarak tanındı. Vaizliğinin yanında talebe yetiştirdi. Bu görevinde yıllarca çalıştıktan sonra 1982 yılında emekliye ayrıldı.

Derviş Muhammed Efendi, tarîkate Nakşibendî tarikatının Diyarbakır'daki Şeyhi İsmetullah Efendi'ye intisâp etmiştir ve bu yolda ilerlemiştir. İsmetullah Efendi'nin şeyhi Yahya Efendi, Yahya Efendinin şeyhi Abdurrahman Efendi, onun da şeyhi Hazret diye isim yapmış Şeyh Muhammed Ziyaüddin, onun da şeyhi Şeyh Fethullah, onun şeyhi Abdurrahman Tagi, onun şeyhi Sıbğatullah Arvâsî, onun şeyhi Seyyid Taha ve onun şeyhi de Mevlânâ Hâlid'dir.

⁸¹ Karakaş, "Urfa'da Tasavvuf İzleri", 294, 295.

Derviş Muhammed vefatına kadar ders vermekle meşgul oldu. Derviş Yazıcı sonradan şeyhinden halifelik almış ve Nakşibendî halifesi olmuştur. Urfa'da devamlı ikamet eden hoca efendi, memleketi Diyarbakır yerine Urfa'yı tercih etmiş ve eğer ölürse Urfa'ya defnedilmesini istemiştir.⁸²

14.04.1996 pazar sabah namazını oturarak kıldıktan sonra şehadetini getirdi ve orada vefat etti. Şanlıurfa'da Bedüzzaman mezarlığına defnedilmiştir.

⁸² İzzeddin Aksan, Ropörtaj, 2018.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞANLIURFA'DA NAKŞİBENDİ GELENEĞİNİ DEVAM ETTİREN NAKŞİ ŞAHSİYETLER

3. 1. ŞEYH MUHAMMED ŞÜKRÜ EFENDİ

Şeyh Muhammed Şükrü Efendi, Şanlıurfa'nın yakın tarihinde tasavvuf ve tarikat şahsiyetlerindendir. Tasavvufi hayatı ve ilmiyle insanların hürmetini ve ilgisini çeken bir zattır. Şeyh Muhammed Şükrü Efendi, 1905 yılında Adıyaman'ın Akpınar nahiyesine bağlı Şiraz köyünde dünyaya geldi. Şiraz köyünde dünyaya gelmesi sebebiyle Şirâzî künyesini alır. Babası Şeyh Hasan Efendi ve validesi Fatma Hanım, ibadetlerinde hassas davranan, Allah'ın rızasına talip insanlardı. Hasan Efendi, Muhammed Şükrü'yü on iki yaşlarında eğitim alması için Urfa'ya götürdü ve Rızvaniye Medresesi'ne yerleştirdi.⁸³

3. 1. 1. Medrese Hayatı ve Hocaları

Muhammed Şükrü; zekâsı, ilme olan bağlılığı, hocalarına olan saygısı ile öne çıkar, edebiyatla medresede hocalarının dikkatini çeker. Dini ilimlerini Urfa'nın meşhur müftüzâde ailesinden ve sonrasında kendisi de Urfa müftüsü olmuş olan Abdurrahman Aksoy'dan (ö. 1953) alır. Abdurrahman Efendi'nin babası Ali Efendi (ö. 1900) vefatına kadar Şanlıurfa müftülüğü yapmış yine dedesi Abdurrahman Efendi de müftülük yapmış büyük âlimlerdendir. Şükrü Efendi, Kur'an-ı Kerîm ve kıraat ilmini de Basralı Ahmet Zeki Hâfız'dan (ö. 1942) alır. Ahmet Zeki Hâfız, aslen Basralı olup, Mısır'da Kur'an-ı Kerîm'i kıraat-ı seb'a üzerine Kahire baş kurrası Hatemzâde Mustafa Hafız'dan alan bir kişidir. Şanlıurfa'ya geldiğinde kıraat eğitimine, Çiftçioğlu Muhammed Hâfız (ö. 1932)'ın yanında devam eder. Ayrıca Rifâî tarikatı halifesi de olan Basralı Ahmet Zeki Hafız birçok öğrenci yetiştirmiştir. Bu öğrencilerden biri de Muhammed Şükrü Efendi'dir. Bundan dolayı Muhammed Şükrü Efendi'nin Kur'an-ı Kerîm kıraati çok iyidir. Din ilminde sarf ve nahiv gibi Arapça gramerini aldıktan sonra, o devirde okunması gerekli olan (fıkıh, kelam, tefsir, hadis, akaid gibi) ilimleri Rızvaniye Medresesi'nde tamamlar. Bunun yanında

⁸³ Abdolvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

Arapçasını geliştirmek için mükâleme dersini ve yine hüsnü hat dersini de aynı medresede alır. Muhammed şükrü Efendi, medreseden ayrıldıktan sonra, kendi memleketi Adıyaman’a bağlı Turuş (Kuyulu) köyünde imamlığa başlar. Burada uzun süre imamlık yapması münasebetiyle Turuşlu Molla şükrü Efendi diye de tanınır. Köyde bulunduğu süreç içerisinde köylünün gönlünde yer eden Molla şükrü Efendi 1969’a kadar bu köyde kalır. Molla şükrü Efendi, 1930’lu yıllarda Menemen’de askerliğini yaptığı bilinmektedir. 23 Aralık 1930’da Menemen’de meydana gelen Kubilay olayında olayı bastırmak için giden askeri birliğin içinde şükrü Efendi’nin de bulunduğu aktarılmaktadır.

Molla şükrü Efendi, Turuş (kuyulu) köyünde imamlığa başladıktan sonra ilk evliğini Selvi Hanımla yapar. Bu evliliklerinde Naile, Kamile (ö. 2012), Münevver ve Zeynep(ö. 1953) adlarında dört kız çocuğu olmuş, bunlardan Münevver ve Zeynep küçük yaşta vefat eder. Bu evlilikten erkek çocuğu olmamış bu sebeple şeyhi Hoca Osman Bircigî Efendi’nin oğlu Nazif Efendi’nin isteği üzerine ikinci evliliklerini Zekiye Hanım (ö. 1997) ile yapar. Bu evlilikten ise Saadet, Fatma, Melahat (ö. 2016), Nezahet adlarında kız çocukları; Abdulvahhap, Mahmut ve Abuzer adında oğulları dünyaya gelmiştir. Kızlarından Nezahat genç yaşta Fatma ise 1998 yılında vefat eder, erkek çocuklarından Mahmut ve Abuzer de çocuk yaşlarda vefat ederler. Tek erkek evladı Abdulvahhap Efendi (d. 1956) hayatta kalır.⁸⁴

3. 1. 2. Tasavvufî Hayatı ve şeyhleri

Osman Bircigî, Fırat yakınlarında Kantara köyünde irşâd vazifesine devam ederken, kendisine intisâp eden sofilerden Köşker Ahmet’in anlattıklarını Urfa’nın tanınan hocalarından Halil Taşkın şöyle nakleder: Osman Bircigî odasında otururken birden bire dedi ki: “Ahmet evladım, Turuş köyünde Molla şükrü adında biri vardır. Eğer kapımıza gelirse bizden istifade eder. Çünkü dürüst ve Allah rızasını gaye edinmiştir”. Ertesi gün Kantara köyüne bir grup insan gelir aralarında Molla şükrü de vardır. İnsanların kendisi gösterdiği hürmetten, Köşker Ahmet onun Molla şükrü olduğunu anlar. Emin olmak için yanına yaklaşıyor usulca ismini sorar. “şükrü” cevabını alınca, bir gün öncesinde şeyhinin anlattıklarını Molla şükrü’ye aktarır.

⁸⁴ Abdulvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

Bunun üzerine Molla Şükrü Efendi, Osman Efendi'nin yanına gidip, bir müddet kalbe nakşeden sohbetini dinleyince, Osman Efendi'ye intisâp eder.

Molla Şükrü Efendi, 1939 senesinde şeyhinin vefatına kadar hizmetlerinde bulunur ve bu müddet zarfında kendisinde yüksek haller zuhur eder. Osman Efendi'nin mürîdlerinden molla Mustafa adındaki bir mürîdi anlatır: Bir namaz sırasında Şükrü Efendi'ye bir hal geldi ve onun bu sırada yerden 25–30 santim kadar yükseldiğini, ileri ve geriye doğru birkaç kez havada hareket ettiğini, sonra tekrar yerine oturduğunu gördüğünü anlatır. Adeta Şükrü Efendi boşlukta hareket etmiştir. Bu halinin yanında bazen gayri ihtiyari sesler çıkartıyor ve kendisine titreme geliyor. Bu halinin halkı rahatsız ettiğini düşünen Şükrü Efendi, kendisine gelen bu hali, şeyhi Osman Efendi'ye şikâyet eder. Osman Efendi şöyle der: “Nereye gidersen git, gittiğin yerde, senin bu halinden rahatsız olmazlar. Bilakis onlar bu halden memnun olurlar”. Ayrıca kendisine şu nasihatte bulunur. “Sana o hal geldiği zaman, kendine mümkün olduğunca hâkim olmaya çalış. Şayet hâkim olamazsan, gayri ihtiyari ses ve titreme hâsıl olursa bu, bir ağacın sirkelenmesine benzer ki, sirkelenen ağacın meyve ve yapraklarının dökülmesi gibi, bu halde bütün günahların dökülür”. Molla Şükrü Efendi, şeyhi Osman Efendi'ye çok sadıktı. Onun bir sözünü iki etmez, en tehlikeli durumlarda dahi istediğini hiç düşünmeden yerine getirirdi. Molla Şükrü Efendi'yi tanıyanlar anlatırlar: Şiddetli bir kış günü, yerde oldukça çok kar bulunuyor, Osman Efendi, Molla Şükrü'ye haber gönderir, yanına gelmesini ve “çile”ye girmesini ister. Bu haberi alan Muhammed Şükrü hemen atına atlar ve annesinin, “Bu kış kıyamette Fırat'ı nasıl geçeceksin”? Demesine aldırış etmez, teslimiyetle yola koyulur. Tam bu sırada yolcuları karşıya geçirmek için bekleyen sal sahipleri kulübelerinden çıkarak onu sala alırlar. Diğer yolcuları da bekletmeyip yola koyulurlar. Molla Şükrü, Osman Efendi'nin yanına vardığında, Şeyh gülümser, ”Molla Şükrü, ne çabuk geldin? Sal olmasaydı Fırat'ı atınla mı geçecektin”.

Teslimiyet hayret vericidir. “Evet, eğer sal hemen hareket etmeseydi, Fırat'ı atımla geçmeye niyetliydim.”⁸⁵ Diyerek lehine olan güvenini ve itaatkârlığını gösterir.

⁸⁵ Abdolvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

Şükrü Efendi, Osman Efendi'nin yanında yıllarca hizmet eder, seyr u sülûkünü tamamlar. Şükrü Efendi'nin halim, selim, çalışkan ve ihlâslı olmasından dolayı Molla Osman Efendi, kendisini çok sever öyle ki oğlu Nazif Efendi ile bir tutardı. 1939 senesinde Osman Bircici Efendi vefat eder.

Osman Efendi'nin vefatından sonra başka bir mürşide intisâp etme ihtiyacı hisseder. Bunun üzerine İstanbul'da irşâd vazifesini devam ettiren Seyyid Abdulhakim Arvâsî'ye intisâp etmek üzere İstanbul'a gider. Molla Şükrü Efendi, Seyyid Abdulhakim Arvâsî'nin yanına girerek yeni şeyhinin karşısına oturur. O anı şöyle anlatır. "Seyyid Abdulhakim ArvâsîEfendi'nin karşısına oturduğum vakit, şeyhim bana teveccüh etti. İşte o anda bende çok yüksek haller belirdi. Göremediğim makamlara beni ulaştırdı." Bu olağanüstü durumdan sonra, aradan birkaç gün geçmişti ki, şeyhi kendisine irşâd iznini belirten halifelik icâzetnamesi verdi ve "Haydi, git, imamlık görevi yaptığın köye dön ve insanları hak yoluna davet et".

Molla Şükrü Efendi'nin Seyyid Abdulhakim Arvâsî Efendi'nin yanında ne kadar kaldığı bilinmemekle beraber çok kısa bir müddet kaldığı söylenmektedir. Çünkü oraya gittiği zaman zaten Osman Bircig'i Efendi tarafından yetiştirilmişti. Böylece Molla Şükrü Efendi köyüne döner. Fakat irşâd görevini yerine getirmiyor

sadece imamlık görevinde bulunuyor. Sebebi o senelerde ilk şeyhi Osman Bircigî

Efendi'nin oğlu Nazif Efendi, insanları irşâd ediyordu. Molla Şükrü Efendi ona duyduğu saygıdan ötürü kendisi irşâd görevini yapmıyor sadece imamlık görevinde bulunuyordu. Nazif Efendi'nin daima sohbetine iştirak ediyor, cemaatine katılıyor ve onun sohbetlerini dinliyordu.

Şükrü Efendi'nin şeyhleri iki koldan Mevlânâ Hâlid-î Bağdadî'de birleşmektedir. Şükrü Efendi'nin, ilk tarikat silsilesi şöyledir: Osman Bircici Efendi (ö. 1939), Adıyamanlı Said Efendi, Harputlu Ali Begzâde (ö. 1904), Urfalı Hartavizâde Hâfız Muhammed Selim Efendi (ö. 1860), Mevlânâ Hâlid-î Bağdadî'dir.(ö. 1827)⁸⁶

İkinci kolu, Osman Bircici Efendi'nin vefatından sonra intisâp ettiği ve halifelik aldığı, Seyyid Abdulhakim Arvâsî Efendi'nin koludur. Bu silsilede geriye doğru şöyle devam etmektedir:

⁸⁶ Abdulvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

Seyyid Abdulhakim Arvâsî Efendi (ö. 1943), Seyyid Abdulhakim Arvâsî Efendi'nin şeyhi, Seyyid Muhammed Fehim Efendi, (ö. 1895) Seyyid Muhammed Fehim Efendi'nin şeyhi, Seyyid Muhammed Taha en-Nehri, (ö. 1853) Seyyid Muhammed Taha en-Nehri'nin şeyhi, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'dir (1827).⁸⁷

Her iki taraftan da Nakşibendî tarîkatının pîrlerinden olan Mevlânâ Hâlid'de birleşen Şükrü Efendi, birinci koldan Osman Birgici vasıtasıyla da Urfalı Hartavizâde Muhammed Selim Efendi kolunun son temsilcisi kabul edilmektedir.

3. 1. 3. Şükrü Efendi'nin Hac Ziyaretinde Yaşadıkları Bazı Hadiseler

Şükrü Efendi, ilk defa 1941 senesinde hacca gider. O sene hacca gideceğini şeyhi kendisine söylemiştir. Fakat o dönemlerde hacca gidişler oldukça zor oluyordu. Bu nedenle Bağarası köyünden Ömer Bilgin adında bir arkadaşıyla, vize almak daha kolay olur düşüncesiyle Şam'a giderler. Şükrü Efendi, ilk haccını bana şöyle anlatmıştı:

“ Takriben 1941 yılı idi. Hacca gitmek için izin almak üzere İstanbul'a Abdulhakim Arvâsî'nin ziyaretine gittim. Bir hafta yanında kaldım, cesaret edip konuyu açamadım. Son gün kendisi beni çağırdı ve ben bir şey demeden “ Bu sene hacca gitme, gelecek sene iyi bir arkadaş bulur beraber gidersin” ⁸⁸ dedi. Adıyaman'a döndüm. Bir gün arkadaşım Bağarası köyünden Ömer Bilgin'e bu konuyu anlattım. Hiç tereddüt etmeden o kişi ben olmak istiyorum dedi. Zamanı geldiğinde hazırlığımızı yaptık, ikimizin toplam 2.000 Lira kadar parası vardı. Sadece hanımlarımıza bilgi verdik. Atlarımıza binip yola çıktık. Şam'da vize almak daha kolay olur diye Şam'a geldik. Şam'da atlarımızı da sattık. Şam'da türbesi bulunan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin kabrini ziyarette bulunduk. Türbenin yanında tarîkat dersimizi yaparken, bir ara uykuya daldık. Uyku esnasında birden karşımda Osman Birgici Efendi ile Seyyid Abdulhakim Arvâsî Efendi'yi gördüm. Bana şöyle seslendiler: “Hadi kalk, sana bu sene hacca gideceksin demedik mi? Çabuk ol gemi kalkacak!” Birden gözlerimi açtım ve o sırada arkadaşım Ömer ile göz göze geldim. Hemen arkadaşıma rüyada bir şey görüp görmediğini sordum. O'da gördüğü rüyayı anlatınca hemen konsolosluğun yolunu tuttuk. Orada bütün evrakları hazır olduğunu

⁸⁷ Abdulvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

⁸⁸ Abdulvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

ve vizeninde onaylandığını gördük. Evraklarımızı alarak yola koyulduk. Böylece Seyyid Abdulhakim Arvâsî'nin sözü doğru çıkmıştır.”

Bu kerâmet onların bağılıklarının perçinlenmesine vesile olmuştur. Bunun dışında Şükrü Efendi dört defa hac ve iki umre daha yapmıştır.

Bir hac anısını da damadı olan Ahmet Toprak şöyle anlatır;

Bir gün öğle vakti eve geldiğimde Babam Abdullah ile beraber birisi oturuyordu. Kim olduğunu bilmiyordum. İçeri girip babam ile o zatın elini öptüm. Misafirimiz de beni öptü ve babama: “Bu bizim damat mı?” diye sordu. Babam, “evet” deyince “Maşallah, Maşallah yahu sen kaç defa Hicaza gideceksin? Diye sordu. Bende “bilmiyorum” dedim. O an hacca gidebileceğimi bile düşünemiyordum.

Yemekten sonra misafirimiz gitti. Babama: “Bu adam kim?” diye sordum. Babam; “Bu adam aslen İstanbullu olup Atatürk barajında etüt yapan bir mühendistir. İsmi Mesut Bey’dir. Bu zat kerametleri çok açık olan ve Risale-i Nurda belirtildiği gibi; tarikat berzahına uğramadan Cenab-ı Allah’a vasıl olan zatlardan birisidir” dedi.

Bu hadiseden beş sene sonra o zatın sözü gerçekleşti. Kayınpederim ile olan hac anısına gelince. Bir gün kayınbabam Merhum Muhammed Şükrü Efendi; “Oğlum pasaportlarımızı hazırla birlikte Hicaza gideceğiz” dedi. Büyük bir sevinç içinde hazırlıklara başladım. İşlemler tamamlandıktan sonra, Muhammed Şükrü Efendi ve müntesiplerinden Ahmet Akgün ile birlikte Ramazan-ı Şerifi kutsal topraklarda geçirmek niyetiyle hareket ettik.⁸⁹

Sırasıyla Halep, Hama, Humus ve Şam’daki ziyaretleri yaptık. Şam’a vardığımızda Nakşibendî Hâlidî tarikatı Pîri Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin türbesini ziyaret ettik. Bir süre orada murakabe halinde kaldıktan sonra Muhammed Şükrü, çok heybetli bir sayha (*nâra*) vurunca sanki gök kubbe sarsıldı. Şam’da bir hafta Mehmed Şükrü Efendi’yi alan Halil Kavas’ın evinde kaldık. Daha sonra Ramazan orucunu tutmak için Medine’ye geçtik. Ramazan ayının ilk günü daha iftarı açmadan Muhammed Şükrü Efendi ayağa kalktı ellerini havaya kaldırdı. “Ben dua edeceğim

⁸⁹ Ahmet Toprak, Röportaj, 2018.

sizde âmin deyin” dedi. Orada bulunanlar ellerini açarak duasına iştirak ettik. O büyük zat duasında şehitlik mertebesini istemişti orada bulunanlarla birlikte biz de âmin dedik. O dua kabul olunmuş olmalı ki 1985 senesinin Mayıs ayının ilk günlerinde kendi tekkesinin çay ocağında otururken mide kanaması geçirdi. Öyle şiddetli şekilde kanama oldu ki kan duvara ve etrafa sıçramıştı. Hastaneye kaldırıldı. Birkaç gün kaldıktan sonra 8 Mayıs 1985 tarihinde vefat etti. Büyük bir katılımı kılınan cenaze namazından sonra naaşı Akçakale yolu üzerinde yapımına sebep olduğu “Hazreti Hamza Camii’nin” bahçesine defnedildi. O zamanın yerel gazeteleri: “Bedüzzaman Said Nursi’nin Cenaze töreninden sonra Urfa’da böyle bir cenaze kalabalığı görülmedi.” şeklinde yazdılar. O büyük zat Allah dostu duasını bitirdikten sonra ben de: “Baba müsaade ederseniz ben de dua edeceğim” dedim. Şöyle dua ettim: “Ya Rabbî eğer ben evime dönünce bu halimden daha iyi olmayacak ve daha kötü olacak isem benim ruhumu burada al.” Bu dua üzerine O büyük Mürşid duayı geri çevirircesine: “Hayır, hayır ne yapıyorsun oğlum buradaki dualar hemen kabul olur sen bize daha lazımsın” dedi.

Şükrü Efendi, senelerce irşâd görevinde bulundu. Fakat kendisinden sonra halife bırakmadı. Yetişen birkaç kişi olmasına rağmen halifelik alacak duruma gelmemişlerdi. Halifelik görevini verdiği tek bir kişi olmuştu. O kişide Körsinli Mehmet Efendi adında bir Adıyamanlıydı. Bu zat bir Nakşibendî şeyhi olan babasına intisaplıydı. Babaları vefat edince Akçalı Efendi’ye intisâp eder. Akçalı Efendi Adıyamanlı Said Hoca’nın kardeşinin oğludur. Bu zatında vefatı üzerine başka bir mürşide intisâp etme arayışına girer.⁹⁰ Körsinli Mehmet Efendi’nin, Şükrü Efendi’ye intisâp edişini Şükrü Efendi’nin oğlu şöyle anlatır. Körsinli Mehmet Efendi, babasının ve Akçalı Efendi’nin vefatından sonra da, Cizre’deki Şeyh Seyda’ya intisâp etmek için Cizre’ye gider. Şeyh Seyda kendisine o gece istihareye yatmasını söyler. Ertesi sabah Şeyh Seyda, Körsinli Mehmet Efendi’ye, “Senin nasibin Batman’daki halifemdedir, Oraya git.” Deyip Batman’a yollar. Batman’a giden Körsinli Mehmet Efendi’den Şeyh Seyda’nın halifesi yine istihareye yatmasını ister. Ertesi gün, “Sen tekrar Şeyh Seyda’ya havale edildin” der ve geri gönderir. Cizre’de yine istihare eder, ertesi gün tekrar Batman’a Şeyh Seyda’ya havale edilir. Böylece iki kez bu durum tekrarlanır. Bu havalelerden sonra Şeyh Seyda Körsinli Mehmet

⁹⁰ Abdolvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

Efendi'ye: "Senin fütuhâtın Adıyaman'daki Şükrü Efendidedir, ona git." Böylece Körsinli Mehmet Efendi, Adıyaman'daki Turuş Köyüne gelip Şükrü Efendi'ye intisâp eder. Şükrü Efendi Körsinli'nin kırk gün çilede kalmasını ister. Çile tamamlandıktan sonra Körsinli'ye: "Artık benden irşâda izinlisin" Diyerek kendisine icâzetnamesini yazarak verir. Fakat Körsinli Mehmet Efendi, " Şükrü Efendi gibi bir zat varken, ben bu görevi yapamam." Diyerek halifeliği kabul etmez. O yıllarda çok yaşlanmış olan Körsinli Mehmet Efendi'nin, kesin olarak bilinmemekle beraber 1960'lı yıllarda vefat ettiği söylenir. Şükrü Efendi, bunun dışında halife bırakmamıştır.

3. 1. 4. İrşat Görevine Başlaması

Şükrü Efendi; Nazif Efendi'nin vefatından sonra, ikinci şeyhi Seyyid Abdülhakim Arvâsî Efendi'nin Mersin'deki halifesi Tevfik Nebhan Efendi, Şükrü Efendi'ye telgraf çekerek irşâd görevine başlamasını kendisine bildirir. Böylece Şeyh Şükrü Efendi, 1947 yılından itibaren Turuş köyünde Nakşibendî halifesi olarak irşâd görevine başlar. Çevre köylerden gelerek intisab edenlerin sayısı da günden güne artmıştır. 1969 yılına kadar bu köyde irşâda devam eder.

Şükrü Efendi, 1969 yılında bulunduğu köyden evini nakletmek ister. İlk niyeti kutsal topraklara yerleşmek olsa da hikmetine binaen yabancısı olmadığı tahsil dönemini geçirdiği Urfa'ya yerleşir. Mevlidi Halil Camii civarında bulunan ve medresede hocalığını yapan Abdurrahman Aksoy'a ait olan evi satın alarak, evini Urfa'ya nakleder. Şükrü Efendi irşâd görevine Urfa'da devam edip kısa zamanda tanınır. Birçok kimse kendisine intisâp eder.⁹¹

3. 1. 5. Ahlâk Anlayışı

Muhammed Şükrü Efendi'nin ahlâk anlayışı, tam olarak İslam'ın emrettiği ahlak anlayışıydı. İslamdaki "emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker" emrine uyarak iyi ve güzel olan davranışların yapılmasını teşvik eder, kötü ve zararlı olan davranışları da yasaklama konusunda titizlik gösterirdi. Gördüğü yanlışları تنها bir yerde, o yanlışlığı yapan kimseye söylemekten kaçınmazdı. Kalabalık yerlerde o kimseyi mahcup etmekten de sakınırdı. Şükrü Efendi'nin ahlak anlayışı, onun yazdığı

⁹¹ Abdolvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

vasiyetnamede de açıkça görülmektedir. O, Allah'ın murad ettiği güzel ahlâkın insanlarda olmasını ve görülmesini isterdi.

Şükrü Efendi, ziyaretine gelenlerle yaptığı sohbetlerinde, dedikodu yapılmamasını tavsiye buyuruyor, birbirini kıskanmanın ve kibirli olmanın kötülüğünü sevenlerine anlatırdı. Cimriliğin, kendini beğenmişliğin, gösterişin, başkasına kin beslemenin ve diğer kötü huyların zararlarını anlatır, nehiy anı'l-münker düsturuna riayet ederdi.

Şükrü Efendi'nin yumuşak ve tatlı bir konuşma tarzı vardı. Onun sohbetlerinde bulunanlar, uzun müddet etkisinde kalırlardı. Allah katında ilerleyebilmenin tek yolu olarak; “kötü huyları terk etmek ve şefaatinin umduğumuz Efendimizin güzel ahlakı ile ahlaklanmaktır” derdi. Şükrü Efendi bu tavsiyelerde bulunurken, ayrıca Allah (c.c.)'ın emirlerine her an sımsıkı sarılmayı ve yasaklarından kaçınmayı da hatırlatır, Efendimizin (s.a.v) sünnetine uymayı, tasavvufta ilerlemenin şartı olarak görür ve bunu müridlerine de tavsiye ederdi.

Muhammed Şükrü Şîrâzî, kendisi haramlardan titizlikle kaçındığı gibi, kendisine intisap edenlere de bunu önerirdi. Çünkü haramın üzerine Allah dostluğu bina edilmezdi. Ona göre, “takvâ” sadece haramlardan kaçınmak değil şüphelilerden de uzak durmaktır. Bir defasında sütün yağın ayıran bir alet Urfa'ya getirilir. Kendisini sevenlerden biri bu aletten almak ister. Almadan önce, Muhammed Şükrü Efendi'ye fetva sormak üzere yanına gider. Uygun bir vakitte Muhammed Şükrü Efendi'ye; “Çiğ sütün yağın ayıran bir alet çıkmış, onu almak istediğini söyler.” Şükrü Efendi; “Sakin ha! Onu evinize almayın, ileriki günlerde yağsız peyniri yağlı diye insanlara satarlar. Siz de günaha girersiniz.” Bunun üzerine o kişi niyetinden vazgeçer. Yıllar sonra o mürid peynir komisyonculuğu yapmaya başlar. Bazı kimselerin yağsız peyniri, yağlı diye komisyoncuya getirdiğini gözleriyle görünce Şükrü Efendi'nin yıllar önceki ikazının haklılığını anlar.

Oğlu Abdulvahap Efendi, Şükrü Efendi'nin ailesine karşı durumunu şöyle anlatır. “Evde bizlere karşı çok iyi idi. Çok sakın ve herkese karşı bir hata olsa dahi yumuşak davranırdı.”⁹²

⁹² Abdulvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

3. 1. 6. Vasiyetnamesi

Hastalığının ağırlaştığı günlerde, 13 Kasım 1981 günü kendi elyazısıyla kaleme aldığı vasiyetnamesi şöyledir.⁹³

Bismillâhirrahmânirrahîm ve bihî neste'in. El-hamdü'lîllâhi Rabbi'l-âlemîn ve'l-âkibetü li'l-müttakîn. Ve's-selâtü ve's-selâmü ala Rasulînâ Muhammedin ve âlâ âlihi ve sahbihi ecma'in. Emmâ ba'd feyâ ihvânü'd-din. Ey ihvânlar benden sonra telaş etmeyiniz, zira emri Hak vaki olursa hatmi Hâcegân mezunları vazifesine devam etsinler. Birbirinizi seviniz, aranızda dedikodular yapmayınız. Allah için muhabbet ediniz. Haset ve kibir, buh'l, ûcb, riyâ, kin ve buğz ahlak-i zamimelerden sakınınız. Ahlak-i hamide ile muttasıf olunuz. Evamir-i ilahiye sımsıkı sarılınız. Sünneti seniye Resûlullah (s.a.v)'e ittiba ediniz. Zikre devam ediniz. İnşallah pir-i sadatların feyziyle feyizyab olursunuz. Bundan sonra irşâd memuru pek nadir bulunur. Varsa da taklidi vardır. Mevlânâ Hâlid hazretlerinin rabitasına devam ediniz. Rabitasız zikrin faidesi yoktur. Rabita ile zikrin semeresi çoktur. Bizim ihvânlardan ehl-i keşf ve riyasız zikreden ümmî sâlik (B.H.R.Y.) namiyle vardır. Bu irşâd memuru değildir. Lâkin onunla muhabbet eden feyzinden mahrum olmazlar.

Keşifler beştir. Keşf-i zamir, keşf-i kubûr, keşf-i mülk, keşf-i çin ve keşf-i ilahidir. Diğer ekvandır. En kıymetli keşf-i ilâhîdir. Şu kadar ki sâliklerin sohbetleri ve muhabbetleri Allah için olmaktır. Zikri halis istikamette sebat göstermektir. "El-istikâmetü favke'l-kerâmeti" yani; sâlik hareketlerinde, fiilinde ve şiarlarından istikâmet üzere hareket eder. Bir sâlik istikâmeti olmazsa bin sene zikir ve ibadet etse dahi, o zikir ve ibadetin bir faydasını görmez.

İşte elim boş, yüzüm kara huzuru ilahiye gidiyorum. Cenab-ı Hakk'a layık bir amel etmedim. (لا تقطوا من رحمة الله) âyeti celilesinden ümit varım. Hazret-i Habib-i kibriyanın şefaatine minnettarım ve sadatların himmetlerine ricadarım.

Bütün kadın ve erkek ihvânlara selam olsun. El-fakîr, el-hakîr, sadatı kiramın hadimi el-hac Muhammed Şükrü Kılınç, Urfa. Yanımızda olan Hacı Ali Güler, fakirhanede kaldıkça bize gelen sâliklerin derslerine ve terbiyelerine bakar. Tâlîp

⁹³ Abdolvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

olanlara istihâre ile ta'rif edecektir. 15 muharremi şerif 1402 (13 Kasım 1981 Muhammed Şükrü Kılınç.)⁹⁴

3. 1. 7. Mektupları

Almanya'da bulunan Şeyhmus Efendi'ye yazdığı mektup:

“Biismihî subhânehû âzze ve celle. Muhterem ve sevgili Şeyhmus kardeşimize, ruhum misali muazzez evladım, sıhhat ve afiyetinize dair içi dolu muhabbetle göndermiş olduğunuz mutaâddid kıymetli mektuplarını kemâl-ı sevinç ile alıyoruz. Ve hazin hazin okuyarak münderecatını anladıkça memnuniyeti ta'rif edemeyeceğim. Zira gayrı Müslim ve ecnebî memleketlerinde istikameti bozmayarak çoluk çocuk ve çocukların nafaka ve iâşe ve ihtiyaçlarını temin etmek hususunda çalışıp hem dini vazifesinin ifâ ve hem de atide çocuklarını sevindirmek ile ecr u mükâfatları da indi ilâhîde göreceksiniz. Şayed maâzallah aksi takdirde hareket edilirse dünya ve ahirette bednam ve hüsrân içinde kalırlar. Orada Türk ve İslâm kardeşlerimizle temasda bulunanlara selam ve keyfiyetlerini bildiriniz. Zaruri ihtiyaçları dolayısıyla ecnebî memleketlere gitmişsiniz. Din ve diyanetleri muhafaza edilerek ecnebilere karşı kendilerini hor gösterip nefret kazandırmassınlar. Doğru ve dürüst namuskarane çalışsınlar. Burada mucîb-i merak bir şey yoktur. Hamd olsun cümlemiz sıhhat ve afiyet üzere olup, sizlerden başka bir fikr u endişelerimiz yoktur. Peder ve valideniz, çoluk çocuk ve çocuklar ve bi'l-ûmum akraba ve ihvânlar kaffeten sihhattedir. Ve selam ve dua ederler. Pederin de işi yolundadır, asla merak etmeyiniz. Evladım, Cuma geceleri hatm-i şerif esnasında sizleri de unutmuyoruz. İmamın da bir mektubunu aldım. Ondan bahsetmiyorsunuz. Acaba yerleriniz birbirini uzak mıdır? İnşallah ilerde Ramazan-ı Şerif geliyor. Artık mübarek Ramazan-ı Şerife hazırlanınız ve o mübarek Ramazan-ı Şerifin feyzinden mahrum olmayınız. Baki bu vesile ile selam ve dide-i enverlerinden öperek sıhhat ve afiyetlerinizi Cenâb-ı zül-Celâl ve'l-Kemâl hazretlerinden rica ederim, Evladım.” 21 Şaban-ı şerif sene 1389 (12 Kasım 1969) El-Fakir el hakir Muhammed Şükrü⁹⁵

İhvânlarından Mustafa Efendi'ye mektupları:

⁹⁴ Ek. 7 Bk.

⁹⁵ Abdolvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

Ve bihî subhânehû âzze ve celle ve bihî nesta'in, Es-selâmü âleyküm ve rahmetullah, Sevgili evladım Mustafa Efendi. Mektubunuzu aldım. Mend-i ricâletini anladım. Nitekim sâliklere ba'zen bast ve kabz ahvâli vaki olur. Binaen âleyh o hale riayet edeceksiniz. Yani feyz için bütün külliyyetle Cenab-ı Hakk'a teslim edeceksin. (el-kabzu ve'l-bastu fî yedi'llah) "kabz ve bast Allah'ın elindedir." Feyz halinde derse başlamadan (Ya Faâl) dil ile söyleyeceksin. İnşallah açılır. Şayed kabz hali devam ederse siz de devam edersiniz. Rabîta-i şerife'ye dikkat edip tevcihini vererek kalben ruhaniyetten istimdat talep edeceksiniz. Bu hususta ihmal etmeyin. Biraz zahmet çekersiniz. Bast hali olursa âdab-ı şerâite riayet edeceksiniz. (kıf âle's-sebât ve iyyâke vel-inbisât) yani bast halinde şerâite riayet edip ayrılmayacaksınız. Böylelikle zikrin semerisini (meyvesini) göreceksiniz.

Not: Bir de Kurban bayramına tevafuken bayram tebriki yazıyorum. Selam ve gözlerinizden öper, böyle sevinç günlerine kavuşmanızı Cenab-ı Haktan dilerim. Diyânet ve siyânet ile takvay-ı nefsim ve sâirlere tavsiye ederim. Zira takvâ mü'minin şîârı ve muttakilerin libâsı ve Allah u Taâlâ'nın bize ve size vasiyetidir. Selam ve bayramınızı tebrik ederim. 28 zilhicce 1399 / Eddâ'i el-Hakîr, el- Fakîr Muhammed Şükrü.⁹⁶

Başka bir mektubu:

Biismihî Sübhânehû âzze ve celle. Kıymetli evladım molla Mustafa Efendi. Es-selâmü âleyküm ve rahmetullah ve berekâtuhû. Sıhhat ve afiyetlerinize dair göndermiş olduğunuz mektuplarınızı aldım. Mend-i ricatını anladım. Cenab-ı Hakk tarîk-i müstakimden cümlemizi sabiten kadem eylesin.

Teheccüd namazında ve zikr esnasında ağırlık ve kesafet basıyor. Bunun izalesi Cenab-ı Hakk'a yalvarmak ve kalbini masivadan ve gafletten muhafaza etmek ve istiğfâr etmek ve icap ederse yeniden abdest almak hatta zail olmazsa gusl etmek ve zail olmazsa dil ile "Ya Faâl" ismi şerifini 200 defa söylemek... Letâif dersleri çok tatlıdır. İnşallah çalışırsanız letâifin nurları zuhur eder.

Hatta Cenab-ı Hak Hazretleri buyurmuştur: "Ene fî ehzihimâ". Zaten zikirden maksat Cenab-ı Allah celle celâlühû hazretlerinin rıza-i şerifidir. Bâkî vesile ile

⁹⁶ Abdolvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

tekraren selam ve gözlerinizden öperim. Eddâ’i el-fakîr, el-hakîr. Muhammed Şükrü.⁹⁷

3. 1. 8. Tanınmış Zatlar Tarafından Takdir Edilmesi

Şükrü Efendi’nin oğlu Abdolvahap Efendi anlatıyor; Seyyid Hasan’ın oğlu Seyyid Kasım Arvâsî, Van müftüsü idi. Kendisi Şükrü Efendi’yi çok severdi. Urfa yakınındaki Yenice Köyü’nde Şükrü Efendi’nin bir yer alarak, cami yaptırmasını ve Şükrü Efendi türbesini de orada yaptırdığını duyunca, bu harekete çok sevinmişti. “O arsayı Şükrü Efendi parasıyla mı satın aldı?” diye sordu. bu sorusuna, “evet” Cevabını alınca da, “ben ölürsem, beni Şükrü Efendi’nin yanına gömün,” der. Fakat Seyyid Kasım Arvâsî İstanbul’da vefat etti ve Beylerbeyi köprülü mezarlığına defnedildi.

Abdolvahap Efendi anlatıyor; Şükrü Efendi, Üstad Bediüzzaman Said Nursi ile Isparta’nın Barla yaylasında bir saat kadar görüşmüştür. Bediüzzaman, Şükrü Efendi’ye, “Herkes için ancak üç-beş dakika görüşebiliyorum ama sana bir saat vaktim var, diyerek çok iltifat etmiştir.”

Şükrü Efendi, İstanbul’daki Nakşibendî halifelerinden Mehmet Zahit Kotku Efendi (1897–1980) ve Ramazanoğlu Mahmut Sami Efendi (1892–1984) ile görüşmüştü. İstanbul’a her gidişinde bu her iki Nakşibendî halifesini de ziyaret ederdi. Mehmet Zahit Kotku Efendi’yi birkaç defa İstanbul’da ziyaret etmiş ve bazı konularda görüş alışverişinde bulunmuştu. Mehmet Zahit Kotku Efendi’de Urfa’ya geldiği zaman, Şükrü Efendi’yi ziyaret etmişti. Urfa’nın mukaddes yerlerini gezip ziyaret etmişlerdi. Mehmet Zahit Efendi, kendisine intisâp eden Urfalılara, tasavvuf ile ilgili herhangi bir sorunları olursa, Şükrü Efendi’ye başvurmalarını tavsiye etmiştir.⁹⁸

Yine Abdolvahap Efendi anlatıyor:

Mehmet Zahit Efendi’nin Urfa’da bir mühendis ihvânı vardı ona sordum: Şeyhimizle nasıl tanıştınız? O da: Şeyhimiz Mehmet Zahit Efendi, İstanbul uzaktır. Hadis ve fıkıh ile ilgili sorunlarınız için büyük zat Şükrü Efendi kardeşim var onun yanına gidiniz, dedi. Biz de böylece tanışmış olduk.

⁹⁷ Abdolvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

⁹⁸ Abdolvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

Abdolvahhab Kılınç, Şükrü Efendi'den naklen anlatıyor:

Şükrü Efendi, “Ben tarikat dersimi uygularken benden çok güzel kokular gelirdi. O kadar ki, beni çok feyizlendirirdi. Onun için ilerlediğimi düşünürdüm. Bir gün şeyhim Hoca Osman Efendi'nin yanına girdiğimde bana dedi ki: “Şükrü efendi! Nasıl, sana verdiğimiz derslerde fayda görüyor musun?” Ben de Hocama; “Şeyhim, dersime başlamamla birlikte benden çok güzel bir gül kokusu geliyor. Bu durum dersimi bitirinceye kadar sürüyor, dedim.” Ben bunu söylememin karşılığında, Şeyhimden iyi bir cevap beklerken, Hoca Osman Efendi bana; “Sen çok geri kalmışsın. Oysaki sen bu dersini yaparken, uzaktan geçenler senden yanmakta olan ciğer kokusunu almaları lazımdı. Bu öyle olmayınca ilerlemiş olamazsın, dedi.”

Muhammed Şükrü Efendi'nin müridlerinden Halil Hoca'dan nakille Abdolvahhab Kılınç naklediyor:

Şükrü Efendi, Hicaz'da bulunduğu sırada, Seyyid Abdulhakim Arvâsî'nin halifelerinden Hasan Efendi ile buluştular ve birlikte sohbetlerde bulundular. Aralarındaki konuşmalar sırasında Hasan Efendi dedi ki; Cumhuriyetin ilk yıllarında beni bir köye sürgüne gönderdiler. Nereye gittiğimi hiç kimse bilmiyordu. Bir gün Seyyid Abdulhakim Arvâsî Efendi, sürgünde bulunduğum köye, bir mektup ve beraberinde bir cübbe göndermişti. Oysa benim adresimi ve nerede olduğumu o da bilmiyordu. Adresimi nerden öğrenmişti, hayret ettim. Mektupta: “Bu cübbeyi yalnız bayramlarda giymem tavsiye edilmişti.”⁹⁹

Abdolvahhab Kılınç naklediyor, Mübarek topraklarda başka bir hatırasını aktarıyor. “Ka’be de cemaatimle otururken garip biri geldi, bize selam verdi” ve “Turuşlu Şükrü Efendi sen misin? Diye sordu.”, “Evet, benim, dedim.”Seni şeyhimiz Osman Nuri Efendi çağırıyor, dedi. Ve onunla beraber gittik. Gittiğimiz yer bir Osmanlı Vakfı idi. İçeri girdiğimizde saçı sakalı bembeyaz, giydiği elbisesi beyaz, yani her tarafı beyazlar içinde bir ihtiyar yerinden kalktı. Bana doğru gelerek beni kucakladı. Kendisine baktım, iki gözünden ama idi. O akşam orada misafir kaldık. Bize dedi ki; “Benim iki keçim var. Size ancak süt ikram edebilirim. Başka ikram edecek bir şeyim yoktur.”. Yemek sırasında bir ara yağmur yağdı. O zat başını kaldırdı ve yağmura Arapça olarak; “dağa git, dağa git! dedi. O an yağmur durdu.

⁹⁹ Abdolvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

Gece yatmak için yatağı olarak kullandığı, yaprak ve dallardan yapılmış bir sedirde benim yatmamı istedi. “Ama olduğu halde bana doğru gelip, beni kucaklaması ve yağmura adeta emretmesi, beni hayretler içine düşürmüştü”¹⁰⁰

3. 1. 9. Müntesiplerinin Gözünde Şükrü Efendi

Halil Taşkın, Şükrü Efendi ile ilgili bir hatırasını şöyle anlatıyor, 1967–68 yıllarında Edirne Süloğlu’nda askerdim. Bu arada fırsat buldukça tarikat derslerime devam ediyordum. Bu süreçte bende bazı haller zuhur etmeye başladı. Bu haller, keramet sahibi olmayı gerektirir diye düşünüyordum. Kendi kendime, “acaba niçin benden keramet zuhur etmiyor? Dedim”. Halil Hoca sözüne devam ederek diyor ki: aslında bir mürîdin böyle keramet istemesi kusurdur. Ama o zaman böyle bir düşünceye kapıldım. Aradan on-onbeş gün gibi bir zaman geçti. Şükrü Efendi’den bana bir mektup geldi. Mektupta selamdan sonra sadece Arapça bir cümle yazmıştı. O da şuydu: “el-istikametü fevk’el-keramet.” Yani “İstikamette dosdoğru olmak kerametten üstündür.” nasihatini ihtiva ediyordu. Sanki ben onun yanında sesli düşünmüşüm de O da bana böyle bir nasihat ediyordu.¹⁰¹

Mazhar Bilgin anlatıyor: Asrımızın yetiştirdiği, söz, tavır ve yaşantısı ile Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimizin ahlak-ı hamidesini temsil eden nadir zatlardan birisidir. Babam ve amcalarım Hacı Şükrü Efendi’nin İhvânları olduğu için bizim için hem mürşit hem de aile dostumuz idi. O nedenle kendisini çok defa ziyaret edip, duasını almak ve sohbetinde bulunmak bu fakire de nasip olmuştur.

Muhammed Şükrü Efendi de ilim, irfan’ın yanında hilm, tevazu, sehavet, şefkat gibi ahlaki örnekler doruk noktada idi. Manevî irşâd ile görevli olduğu halde onun dilinden bunu ima edecek bir tek söz işitilmemiştir. Bana yazdığı mektupların başına “Bismi subhanehu” diye başlar sonunda isim olarak “El Fakir, El Hakir, Nakşibendîye tarîkatı hizmetkârı Muhammed Şükri” diye yazardı.

Mazhar Bilgin, (Emekli Müftü) Şeyh Şükrü Efendi ile ilgili bazı hatıralarımı onun manevî şahsiyetinden af dileyerek ifade edeyim:

1963 yılında ben ortaokul öğrencisi iken onlar Babam ile beraber Hac’ca gitme hazırlığı yapıyorlardı. Adıyaman da bir evde misafir idi. Pasaport için sağlık

¹⁰⁰ Abdulvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

¹⁰¹ Abdulvahhab Kılınç, Ropörtaj, 2018.

raporu alacaklardı, İhvânlarından birisi şöyle dedi, Efendim ben sağlık ocağına gideyim. Sütü pak (iyi ahlaklı anlamında) birine rastlarsam sizi oraya yormadan rapor almaya çalışayım. O zat çok ciddi bir eda ile şöyle cevap verdi, “Öyle deme sütü pak olursa vazifesine düşkün olur ve beni görmeden sağlam raporu yazmaz” dedi. Bu dürüst tavrı beni çok etkiledi.

Yine o sıralarda bir ihvânında misafir idi. Babamla beraber ben de orada idim. Kendisi imam oldu cemaat ile akşam namazını kıldıktan sonra,İhvânlardan birisi Kur’an okumak üzere besmele çekti. O zat müdahale etti ve cemaatte bulunan hafız olan Hüseyin Hoca’ya Kur’an okumasını teklif etti. Cemaate de şöyle dedi, Aranızda böyle Kur’an hocaları var iken onları dinleyin. Hatalarınız olursa düzeltme imkânı bulursunuz. Son derece hilm ve tevazu sahibi idi. Tekkesine gelen her misafir ile ayrı ayrı ilgilenir, hal hatır sorar, gönüllerini hoş tutardı. Gösterişten, taraftarlılıktan, taraftar toplamaktan, ayrıcalıktan asla hoşlanmaz gerçek din kardeşliğini tam anlamı ile temsil eder ve tavsiye ederdi.

Yine bir gün Urfa’daki tekkesinde ziyaretim sırasında şöyle bir olayına şahit oldum. İhvânlarından fırıncılık yapan birisi geldi, elini öptü, önüne oturdu ve efendim fırın sahibim beni fırından çıkarmak istiyor. Fırınımı boşalt diyor, bana yardım et de beni çıkarmasın. O zat sordu, seni çıkardıktan sonra fırını ne yapacaktı? Efendim kendisi orada işyeri açacaktı. Adam haklı, sen haksızsın, kendisi çalıştıracaktı. Sen kendine başka yerde fırın ara, diye cevap verdi. Bu şekilde yakını da olsa asla doğruluktan ve adaletten ayrılmaması gerektiğini gösterdi.¹⁰²

Vefatından 2-3 yıl önce idi. Bir gün ziyaretine gittim. Tekkeye girdiğimde onlarda bir köye ziyarete (davete) gidiyorlarmış. Beni de yanına aldı beraber gittik. Köy odasında bir ara ikimiz yalnız kaldık, o sırada ben de aklımdan keramet nedir, nasıl olur diye geçiriyordum. Yumuşak bir el işareti ile beni yanına çağırdı. Çok hafif bir sesle şöyle dedi, Kerâmet iki türlüdür. Birisi adamın kalbini böyle elinle (eliyle işaret ederek) yoklarsın ve ne düşündüğünü görürsün. Bu kolaydır. Ama onu açıklamak çok çirkindir. Tıpkı iffetli bir kadının kendini namahremine göstermesi gibi çirkindir, ikincisi de bir adamın yüzüne baktığın zaman sana Allah’ı hatırlatır.

¹⁰² Mazhar Bilgin, Röportaj, 2018.

İşte o güzeldir, dedi. Ben çok mahcup olmuşum. Hiç ses çıkarmadan dinledim. Tamam, efendim dedim.

Kendi imkânları ve İhvânların yardımları ile cami yaptırmıştı. Tevazuundan ve büyüklere saygısından dolayı camiyi Seyyidi Şüheda Hz. Hamza (r.a)'a ithaf etti ve Hz. Hamza Camii adını verdi. Caminin henüz görevlisi yoktu. O sırada bir cuma günü kendisini ziyarete gitmiştim. Beraber cuma namazını kılmak üzere o camiye gittik, hutbe okuyacak kimse yoktu. Bana döndü: Hutbeyi sen okur musun? Dedi. Ben efendim yanınızda hutbe okumak haddime değil hiç hazırlığımda yok dedim. Bana döndü, Ben oku desem okumaz mısın, dedi. Bir an tereddüt ettim ve onun emrine hayır demem büyük bir saygısızlık olurdu, emredersiniz dedim. Bana Osmanlıca bir hutbe kitabı buldular. O kitaptan uygun bir hutbe seçtim. Osmanlıca metinden hutbe okumaya hiç alışkın olmadığım halde düzgünce okudum. O zatın büyük himmetini bu olayda yaşadım.

Bir ziyaretimde Müftülüğü bırakıp Milli Eğitim Bakanlığın'a öğretmen olarak geçmeyi düşündüğümü söyledim. Bana şöyle dedi, Evladım sen böyle hassas düşünüyorsun, senin yerine böyle hassas düşünmeyen birisi gelirse daha iyi olmaz, görevine devam et, dedi. O gece orada yattım. Rüyamda kendisi ile Bediüzzaman Said-i Nursi'yi gördüm. Güzel bir rüya idi. Sabahleyin sevinçle kalktım. Elini öpüp izin istedim. Bana "Haydi git vazifene devam et" diye buyurdu.

Gösterişe, reklama ve riya kokan her şeye karşı olduğunu her fırsatta belli ederdi. İhvânlarından Abdurrahman adındaki kişi Şükrü Efendi'nin vesikalık resimlerinden birini elde etmiş kartpostal büyüklüğünde yaptırmıştı. İhvânlar arasında hatıra olsun diye birkaç kişiye vermişti. O zat bunu duyunca üzülmüş ve fotoğrafını dağıtmayı yasaklamıştı.¹⁰³

Şükrü Efendi'nin fakir fukaraya, muhtaçlara karşı merhameti çoktu. Onlarla aynı sofrayı paylaşır, ikramda bulunur ve kendisine gelen hediyeleri ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Kendisine dua almak için gelen ve getirilen hastaları önce doktora gönderir, maddi tedaviyi yaptırdıktan sonra onlara dua ederdi. Asla hiç kimsenin aleyhinde konuşmaz, yanında gıybet veya dedikoduya müsaade etmezdi. Her fırsatta yanındakilere iyi ahlaklı olmayı ve sünnet üzere yaşamayı tavsiye ederdi.

¹⁰³ Mazhar Bilgin, Röportaj, 2018.

Bir ziyaretimde odasında yalnız kalmıştık, ben cesaretimi toplayıp kendisine İstanbul'daki M. Zahit Kotku ve M. Sami Ramazanoğlu Efendileri sordum. Her iki zatlardan da çok övgü ile bahsetti. Hatta M. Zahit Kotku Efendi'nin hatmesinde Necmeddin Erbakan ile birlikte bulunduğunu anlattı. İstanbul'daki İhvanlarımızın tasavvufi bir sıkıntısı olursa M. Zahit Efendi'ye havale ederim. Onların buradaki İhvanlarından birinin böyle bir sıkıntısı olursa bize havale ederler demişti.¹⁰⁴

Oğlu Abdulvahap Efendi anlatıyor: bir gün kendi odasında otururken ben de odanın aşağı köşesinde otuyordum. Dikkatimi bir kâğıda bir şeyler yazması çekti. Bende içimden acaba babam ne yazıyor diye geçirdim. Bana dönüp “siğil için erdi erdidi diye bir dua yazdığını söyledi. Yedi arpa ve yedi iri tuzu bu yazılan kâğıdın içine koyulması gerektiğini ve onunda bir bezin içine koyulmasını ve ıslak bir şekilde yere gömülmesini söyledi”. Bende onun izniyle bu tavsiyesini uyguluyorum. Bu cilt hastalığının bu uygulamayla iyileştiğine çokkez şahit olduk. Şükrü Efendi'nin müntesiplerinden bir zat devamlı surette, “ya rabbi, bütün Müslümanların yerine beni yak, başka kimseyi cezalandırma,” diye içinden geçiriyordu. Bu istekte o kadar ısrarlıdı ki iki veya üç ay böyle devam etti. Bir gün sohbet esnasında, Şükrü Efendi cemaate dönerek şöyle buyurdular, “Allah'ın gazabına kimse göğüs geremez”. İçinizden biri daima: “ Bütün Müslümanların yerine Allah beni yaksın” diyor. “Böyle demeyin. Allah'ın azabına kimse dayanamaz.” Şükrü Efendi'ye müritlerinin çokluğundan söz ettiler. Dediler ki, Müritlerin az veya çok olması şimdi önemli değildir. Bu mahşer gününde belli olacaktır.¹⁰⁵

Oğlu Abdulvahap Efendi naklediyor: 1970 yılı idi. Bir akşam yemeği sırasında Şükrü Efendi, “Sofrayı kaldırmayın misafirlerimiz gelecek” diye buyurdu. Besni ilçesinden misafirler geldiler, sofraya oturdular. Şükrü Efendi, yanındaki Ali Efendi'ye, evde bir karpuz olacak, git onu kes getir, dedi. Mevsim sonbaharın sonlarına yaklaştığı için artık karpuz zamanı çoktan geçmişti. Belki kış için saklananlar ancak bulunabilirdi. Ali Efendi ev tarafına geçti ve kilerde bir karpuzun olduğunu gördü. Onu keserek sofraya getirdi ve misafirlere ikram etti. Bunun üzerine misafirler hemen Şükrü Efendi'nin ellerine sarılıp özür dilediler. Meğer Şükrü Efendi'yi sınamak istemişler ve “ Biz, Şükrü Efendi'nin evine gidelim. Bakalım

¹⁰⁴ Mazhar Bilgin, Röportaj, 2018.

¹⁰⁵ Abdulvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

yemek sırasında bize karpuz ikram edecek mi? diye aralarında konuşmuşlar. Kalplerinde düşünce keşf olunca utanıp pişman oldular.”

Oğlu Abdulvahap Efendi naklediyor Muhammed Şükrü Efendi bir gün Risale-i Nur külliyyatından bir kitap okuyordu, görenler onun ağladığını fark etti. Diyorlar ki, “Neden ağlıyorsunuz.” Ağlayarak buyuruyor, “Said Nursi hayatını hep hapislerde geçirdi. Buna ağlıyorum.”¹⁰⁶

Mehmet İhsan Çermikli aktarıyor: 1981-82 senesinde bir Pazar günü Şükrü Efendi evinde sünnet düğünü vardı bu vesileyle arkadaşlarla düğüne misafir olarak katıldık. Şükrü Efendi evindeki odasında benle Fethi İrcan ağabey girip oturduk. Şükrü Efendi’nin sağında Şekerci Halil, Dergâh Camii imamı Molla Sabri Yazar Hoca ve onun yanında ise Hasan Paşa Camii imamı Seyyid Kemal Hoca ve birçok kalabalık oturuyordu. Odada bir sessizlik ve manevî hava vardı. Bende Şükrü Efendi’nin karşısına oturup gözlerimi yumarak zikirle meşgul olmaya başladım. Bu arada dış kapının açıldığı sesi duyuldu ve kalbime dışarıdan gelen kişinin gözden âmâ olduğu geldi. Gerçekten de gelen kişinin iki gözünden âmâ olduğunu gördüm ve kendi kendime yahu dışarıdan gelenin kör olduğunu bildim demek ki benden de keramet zuhur ediyor diye içimden geçirdim. Tam o anda Şükrü Efendi dedi ki: O gence söyleyin odadan çıksın. İlk söylediğinde duymamazlıktan geldim. İki ve üçüncü kez tekrar edince odayı terk ettim. Sonra bu hareketimden dolayı kendimi ayıpladım.¹⁰⁷

İsmet Saygı anlatıyor: Birgün Turuş ve Gemrük köyleri arasında bulunan bir tarlada, buğday biçileceği zaman, çocukların çakmak taşının kıvılcımından çıkan ateş sonucu buğday harmanlarını alevler sarıyor. O zaman Muhammed Şükrü Efendi, ikinci namazında bulunuyorlardı. Köy halkı ne yaptıysa çıkan alevleri söndüremedi. Nihayet Şükrü Efendi’ye haber verdiler. Çıkıp camii önündeki çeşmeye çıkıp sala ve ezan okudular. Okuduktan sonra köylüye geri çekilmelerini buyurdular. Sağdan sola üflediler. O anda yangın aniden sönüverdi.¹⁰⁸

Nazım Efendi anlatıyor: Şükrü Efendi önde, Muhammed Zevi arkadan yürürken birden durur. Keşfen bakıyor ki yerin altında hazine gömüsü var. Kendisi

¹⁰⁶ Abdulvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

¹⁰⁷ Mehmet İhsan Çermikli, Röportaj, 2018.

¹⁰⁸ İsmet Saygı, Roportaj, 2018.

fakir, gönlü meyleder. Şükrü Efendi arkasına bakıyor ki Muhammed Zevi durmuş yere bakıyor. Ne duruyorsun evladım der. Muhammed Zevi diyor ki: Şükrü Efendi'ye “buraya bakın bunları nasıl bırakalım efendim”. Şükrü Efendi buyuruyor ki: “yavrum onun bir hayrı olsa sahibine olurdu”. Der. Bırakıp giderler.¹⁰⁹

Müntesibi Hamit Efendi'den naklen Muhammed Kamber aktarıyor: Molla Reşit, Selman, Molla Tahir Adıyaman Besni'nin meşhur âlimleridir. Bu âlimler aralarında bir konu hakkında anlaşamazlar. Şükrü Efendi tefekkür halinde bulundukları halden başlarını kaldırıp: Arapça bir eserin “Molla Reşit acaba sizin konuştuğunuz konu böyle olsa olmaz mı?” Şaşkınlık içinde bulunan Molla Reşit derki “Şükrü Efendi' bu senin ilmin den değil, sana söylüyorlar.” Der.¹¹⁰

Mustafa Yıldız'dan Nazım aktarıyor: Bir gün Adıyaman Burç köyüne gittim. Suruç'ta kadiri şeyhi Şeyh Salih ismiyle tanınan biri beni gördü ve dedi: Sen Şükrü Efendi'ninİhvânlarından mısın? Bende: Evet, dedim.

Başından geçen bir olayı anlatmaya başladı. Turuş'a yakın köylerden birindeİhvânlarımız vardı. Bana dediler ki: Şükrü Efendi'nin müritleri bizi rahatsız ediyor. Bende o öfkeyle atıma binip doğru Turuş köyüne geldim. Niyetim köy meydanında büyük bir ateş yakıp kendimizi o ateşin içine atmak ve hangimizin daha iyi bir şeyh olduğunu göstermek idi. Geldim ki Turuş'ta bir düğün ve bayağı bir kalabalık mevcut. Kendi kendime dedim ki tam aradığım ortam. Birini Şükrü Efendi'nin yanına gönderdim. Şükrü Efendi cevap olarak beni yanına davet etti. Yanına gidince Turuş'a gelme sebepimi anlattım. Bana dönüp dedi ki: Siz ocak zadesiniz, siz şeyh meşayih ehlisiniz, siz keramet gösterebilirsiniz. Ben ise, Allahın fakir bir kuluyum keramet gösterecek gücümüz yoktur, diyerek tevazu gösterdiler ve benim için bir kuzu kestirdiler. Ben yaptığımın yanlış olduğunu anladım. Büyüklüğü karşısında boyun büktüm.¹¹¹

Muhammed Şükrü Efendi, 1985 yılında vefat ettiğinde yerine kimseyi halife olarak bırakmadı. Vasiyetinde belirttiği üzere müridlerinden Ali Güler, evine gelen misafirlere ve tarîkata girmiş olan müridlerle ilgilenmesi için izin verildi. Onun 1991 yılında vefatı üzeri Muhammed Şükrü Efendi'nin oğlu Abdulvahhab Efendi aynı

¹⁰⁹ Hacı Karadağ, Roportaj, 2018.

¹¹⁰ Muhammed Kamber, Roportaj, 2018.

¹¹¹ Mustafa Yıldız, Röportaj, 2018.

görev tevdi edildi. Tarîkâta girmek isteyenlerde aranan bir takım şartlar mevcuttur. Öncelikle o kimsenin namazını uzun süredir dosdoğru kılıyor olmasına dikkat edilir.

Tarîkâta girecek olan kişi öncelikle gusûl abdesti alıp iki rekât tövbe namazı kılması istenir. Ardından da kişinin kendisi istihare namazına yatmakta ve şayet olumlu bir şey görürse mürîdliğe kabul edilir. İstiharede olumsuz bir şeyi görmesi durumunda ise istiğfâr çekmesi tavsiye edildikten sonra tekrar istihare namazını kılması istenir. Tarîkâta mürîd olarak kabul edilen kimseye öncelikle neler yapması gerektiği anlatılır ve ardından yapması gereken zikirler ve diğer ibadetler bir kâğıtta yazılı olarak kendisine verilir.

Mürîd olan kimseye âdâb kitapları, Allah dostlarının hayatları ve Tasavvuf kitapları okutulur. Mürîd zikirlerde öncelikle yirmi beş defa “estağfurullah el Azim” ardından yirmi beş defa salavât, üç Fatiha ve on bir ihlâs okuyup ardından da beş bin defa “Allah” zikri çeker. Bu birinci ders olarak geçmektedir. Bu zikirlerin teheccüt namazından sonra yapılmasına dikkat edilmesi tavsiye edilir. Zikir çekileceği esnada mürîd kıbleye dönerek gözlerini kapatır ve dil damağa yapışık şekilde başında beyaz bir örtü ile zikir çeker.

3. 1. 10. Muhammed Şükrü Kılınç Kolunda Zikir

Muhammed Şükrü Kılınç kolunda zikir, tüm Nakşî tarîkat kollarında olduğu gibi hâfî olarak yapılır. Zikr-i Hâfî, Nakşîliğin Hâlidî kolunda, asıl unsurların başında yer almaktadır ve bu özellik Nakşîliği diğer tarîkatlardan ayıran çok önemli bir özelliktir.¹¹²

Birinci dersi bitirmiş olan mürîd ikinci derse geçer ki bu da letâif dersleridir. Birinci dersteği gibi kıbleye dönülür ve gözler kapatılıp dil damağa yapıştırılarak yedi letâif üzerinde “Allah” zikri çekilir. Bu yedi letâif, kalp, ruh, sır, hâfî, ahfâ, nefs-i nâtika ve zikr-i küldür. Kalp letaifi, sol göğsün iki parmak altındadır. Ruh ise, sağ göğsün iki parmak altındadır. Sır, sol göğsün iki parmak üstünde, hâfî ise sağ göğsün iki parmak üzerindedir. Ahfâ, dört letâifin tam ortası, nefs-i nâtika, ahfâdan yukarı çıkarak iki kaşın ortasında yer alır. En son ise zikr-i kül gelir ki o da zikrin bütün

¹¹² Ali Tenik – Vahit Göktaş, “Allah’la Var Olmanın Yolu Zikir” 1, Bsk. (ilahiyat Yaynevi, Ankara 2014), 172.

vücuda yayılması anlamına gelmektedir. İşte mürîd her bir letâif üzerinde on bin tane “Allah” zikri çekmektedir.

Muhammed Şükrü Kılınç kolunun yaptığı zikirlerden biride rabıta-i mevttir. Tekrar aynı şekilde ölüm rabıtası yapılırken mürîd, ölüm aşamalarını sırasıyla bir bir tefekkür etmektedir. Ölmesi, yıkanması, kefenlenmesi, kabre konulması ve sonrası tefekkür edildikten sonra dil damağa yapıştırılarak elde küçük ve sık dokunulmuş bir tespih ile el kalbin hizasına getirilmekte ve derin bir nefes alınarak nefes tutulmakta, tespihin sonuna kadar “Allah” lafzı çekildikten sonra nefes bırakılmaktadır. Sonrasında ise “Allah’ım sensin maksadım ve Senin rızanı istiyorum.” denilerek dua edilmektedir.

Nakşibendî tarikatının temel özelliklerinden biri olan hatme, Muhammed Şükrü Kılınç kolunda her Cuma gecesi yapılmaktadır. Hatmede Hz. Ebu Bekir’den itibaren Muhammed Şükrü Kılınç’a kadar silsilede ismi bulunan şeyhlerin hepsinin ruhuna Fatiha ve yapılan zikirlerin sevabı hediye edilmektedir.

Her pazartesi akşamı da ayrıca tüm halka açık sohbetler verilmektedir. Pazartesi dışında da ayrıca farklı günlerde birçok farklı yerde sohbet verilmektedir. Tüm halka açık bir şekilde herkesin seviyesine göre herkesin anlayacağı bir dille sohbet verilmektedir. Sohbet anında cezbe, vecd gibi halleri yaşayan birçok kimseye de karşılaşılmaktadır.

Mürîd olan kimsenin evlilik gibi durumlarına hiçbir müdahale yapılmamaktadır. Yalnızca mürîd olacak kadının kocasından izin alması gerekmekte veya evlenecek olan kişinin bu durumu evleneceği kimseye bildirmesi gerekmektedir.¹¹³

3. 2. ŞEYH MUHAMMED ALİ ARSLAN

Şeyh Muhammed Ali Arslan, 1941 tarihinde Mardin’in Ömerli İlçesine bağlı Fıstıklı Köyü’nde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitimini Mardin’de tamamlar, ancak lise eğitimini bitirmeden Cizre’ye, Nakşibendî tarikatının önemli isimlerinden olan Şeyh Muhammed Said el-Cezerî’nin yanına gider. Ailesinin ısrarlarına rağmen arzusundan vazgeçmeyip ilim tahsiline devam eder. Yaklaşık on yıl süren ilim

¹¹³ Abdulvahhab Kılınç, Röportaj, 2018.

tahsilini yalnızca el-Cezerî'nin yanında değil, Güney Doğu'da bulunan birçok medresede eğitim görür.

Şeyh Muhammed Ali Arslan, şeyhinin vefatı üzerine el-Cezerî'den halifelerin istiharesi üzerine hem ilim hem de halifelik icâzetini alır ve irşâd etmek üzere Cizre'den, Urfa'nın Ceylanpınar ilçesine gelmiştir. Yaz aylarında Urfa'nın merkezinde, kış aylarında ise Ceylanpınar'da olmak üzere yaklaşık elli yıldır ilim faaliyetlerine devam etmektedir. Toplamda beş çocuğu bulunan Şeyh Muhammed Ali Arslan'ın iki çocuğu kendisinden icâzet almış olup ilim faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Şeyh Muhammed Ali Arslan'ın en çok bilinen özelliği sünnet çizgisinden hiçbir şekilde taviz vermemesi ve özellikle takvâ ve verâya çokça önem vermesidir. Haram konusu üzerinde titizlikle durmakta ve çevresindekilere de sürekli bunu tavsiye etmektedir.

Şeyh Muhammed Ali Arslan'ın silsilesi şöyledir, Ömer Faruk el-Cezerî, Muhammed Nurullah el-Cezerî, Muhammed Said el-Cezerî, Muhammed Nuri ed-Dirşevî ile devam ederek Hâlid-î Bağdâdî'ye ulaşmaktadır.¹¹⁴

Medresede verdiği eğitim, doğu medreselerinde okutulan arapça ağırlıklı derslerdir. Medreseye yeni gelenlere ilk olarak Kur'an-ı Kerîm dersi verilmektedir. Tecvid, mahreç, kıraat dersi verildikten sonra belli sureler ezberletilip ardından bir sınav yapılmaktadır. Sınavda başarılı olanlara iki seçenek sunulmaktadır. Dileyen Arapça eğitime, dileyen hafızlık eğitime devam edebilir. Arapçayı tercih edenler, emsile ile başlayıp sarf, nahv ilimleri ile beraber Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın eserleri okutulmaktadır. Fıkıh ilmi okutulurken, Hanefî mezhebine tabi olanlara Hanefî kitapları, Şafî mezhebine tabi olanlara ise Şafî kitapları okutulmaktadır. Hanefî mezhebinde olanlara okutulan ilk kitap Nurul İzah kitabıdır, Şafilere okutulan ilk kitap ise İbni Kasım kitabıdır. Her talebe kendi mezhebinden iki kitap tamamladıktan sonra diğer mezhebi de öğrenmekte olup, son sınıfa geldikleri zaman ayrıca Mâlikî ve Hanbelî mezhebine ait kitaplarda okutulur.

Arapça ilminde ilerledikten sonra kırk hadis ezberi yaptırılıp, ardından Riyazü's Salihin kitabı ile hadis ilmi verilmeye başlanır. Tefsir ilmine ise Celaleyn

¹¹⁴ Muhammed Ali Arslan, Röportaj, 2018.

tefsiri ile başlanır. Kısa surelerin tefsiri yapıldıktan sonra Safvetü't Tefasir kitabı ile devam edilmekte olup Bahrü'l Medid adlı Tasavvuf eseri ile sonlandırılır.

Talebeler, Arapça ilmini Molla Câmi'ye kadar okuduktan sonra, Mantık, İstihare ilimleri, Usûl ve Akaid kitaplarının hepsini imtihanlarla beraber bitirmekte ve icâzetini almaktadır.

Nakşibendî tarîkatının en önemli zikri, bilindiği üzere kalp virdidir ve genellikle bu zikirde Lafzatullah çekilir. Nakşibendî tarîkatına göre Lafzatullah kalp, sır, ruh, hafi ve ahfâ olarak bilinmekte olan letâiflere çekilir. Bunların ne kadar çekileceği mürşid-i kâmilin izniyle kişiden kişiye değişiklik arz eder. Muhammed Ali Arslan koluna göre zikir elfâzı en azı bin ile başlayıp yüz bine kadar da gidebilmektedir.

Tarîkata intisâp edecek kişi öncelikle gusûl abdesti alır, ardından iki rekât tevbe namazı kılar. Onun ardından ise birinci rekâtta Kâfirun suresi, ikinci rekâtta ise İhlâs suresi okunmak üzere iki rekâtlık istihare namazı kılar. Selam verildikten sonra yirmi beş defa istiğfar çeker ve ardından bir Fatıha ve üç İhlâs suresi okuyarak başta Peygamber Efendi'mize, ardından da Nakşibendî şeyhlerinin ruhlarına hediye eder. Ardından kişi istihare niyetiyle kimseyle konuşmadan sağ tarafına yatar. Şayet hayırlı bir şey görürse bu tövbesinin kabul olduğuna yorumlanarak kişinin intisabı uygun görülür. Herhangi bir şey görmezse veya şerre yorumlanacak bir şey görürse tövbesini yeniler ve tekrardan istihare namazı kılar.

Gün içinde yapması gereken cerhi zikirlerden üç tespih vardır. Birinci sırada “La ilahe illallah”, ikinci sırada salâvat-ı şerife, üçüncü sırada “estağfurullah” çekilmektedir ki bu mürîdin cehrî zikridir.¹¹⁵

Ayrıca bir de Nakşibendî tarîkatın özünü oluşturan hafî zikir vardır. Bu Nakşibendî tarîkatını diğer tarîkatlardan ayıran en önemli özelliklerden biridir. Çünkü cerhi zikir dil ile başlayıp, yavaşça kalbe sirayet etmeyi hedeflerken, hafî zikirde hedef direkt kalbe geçmektir.¹¹⁶ Hafi zikre başlarken abdest alınıp iki rekât namaz kılınmaktadır. Daha sonra kibledeyken namaz oturuşunun tersi bir oturuş ile oturulmaktadır. Huşu içerisinde zikri gerçekleştirmek için yüzün üzerine bir örtü

¹¹⁵ Muhammet Ali Arslan, Röportaj, 2018.

¹¹⁶ AliTenik – Vahit Göktaş, “Allah'la Var Olmanın Yolu Zikir”,172

atılmakta ve örtünün beyaz olmasına dikkat edilmektedir. Başta yirmi beş tane “estağfurullah” çekilmekte ve önce peygamberimize, ardından da Nakşî şeyhlere hediye edilmekte, ardından rabita-ı mevte başlanmaktadır. Ölüm rabitası yapılırken mürîd, ölüm aşamalarını sırasıyla bir bir tefekkür etmektedir. Ölmesi, yıkanması, kefenlenmesi, kabre konulması ve sonrası tefekkür edildikten sonra dil damağa yapıştırılarak elde küçük ve sık dokunulmuş bir tespih ile el kalbin hizasına getirilmekte ve derin bir nefes alınarak nefes tutulmakta, tespihin sonuna kadar “Allah” lafzı çekildikten sonra nefes bırakılmaktadır. Sonrasında ise “Allah’ım sensin maksadım ve Senin rızanı istiyorum.” denilerek dua edilmektedir.

Bu şekilde birinci tespih bitmekte ve mürîd ikinci tespihe başlamaktadır. Bu şekilde onuncu tespihe kadar çekilmekte ve kalp virdi tamamlanmış olmaktadır. Her gün çekilen bu kalp zikri üç bin tespih çekilip, zamanla otuz bine veya elli bine de yükseltilebilmektedir. Zikir anında vecd halini yaşayan kadınlara çokça rastlanmaktadır.¹¹⁷

Bunların haricinde bir de “hatme-i hâcegân” yapılmaktadır. Nakşîlerde hatme-i hâcegân önceleri, bir musibetin giderilmesi veya arzu edilen bir şeyin yapılması maksadıyla ara sıra yapılırken, daha sonraları her gün veya haftada iki veya üç gün yapılmaya başlanmıştır. Nakşîlerde hatme-i hâcegân; yedi Fâtiha, yüz salâvat, yetmiş dokuz İnşirah suresi, bin veya bin bir İhlâs suresi, yedi Fatiha, yüz salavat ve ardından dua şeklinde yapılmaktadır.

Muhammed Ali Arslan kolunda ise hatme-i hâcegân, hamd ile başlamaktadır. Ardından salâvat, Fatiha suresi, İhlâs suresi okunarak “ya bâkî entel bâkî ” ve onun da ardından “lâ havle velâ kuvvete” çekilmektedir. Onun ardından ise salâvatla beraber belli tespihler çekilmekte ve sonrasında bunlar önce Peygamberimize, ardından da Nakşî şeyhlere hediye edilmektedir. Hatme-i hâcegân haftada bir defa, grup şeklinde yapılmaktadır. Yalnızca iki kişi dahi olsa, grupla yapılması elzemdir ve genellikle sabah namazından sonra yapılmaktadır. Medrese içerisindeki mürîdin haftada birden fazla yapmaları da mümkündür, ancak dışarıdaki halka haftada bir yapılmaktadır.

¹¹⁷ Muhammed Ali Arslan, Röportaj, 2018.

Sohbet verilirken belli bir kitaptan gidilmekte ve bütün medresedeki mürîdlere aynı anda sohbet verilmektedir. Eğitime veya hatmeye başlarken, kitap ilk defa işlenecekse Çarşamba günü başlanmaya dikkat edilmektedir. Çarşamba olmadığı zamanlarda ise Cumartesi başlanmaktadır. Verilen ilk ders, Şeyh Muhammed Ali Arslan tarafından verilmektedir.

Halk için yapılan hatme sohbetlerine herkesin katılması mümkündür. Ancak mürîdler için yapılan sohbe dışarıdan birilerinin katılmasına müsaade edilmez. Medrese mürîdlerinin tamamı hem hatmeye hem de hatme ile beraber sohbe katılabilirler. Ancak ilmin henüz başında olan mürîdlere kalp virdi verilir. İmam Rabbani'nin; "İlim tahsil etmek, nafile ibadetten üstündür." sözüne binaen, mürîdin ilim tahsili sırasında kendilerine kalb virdi zikirleri, rabita ve diğer zikirlerin verilmesi Şeyh Muhammed Ali Arslan tarafından uygun görülür.

Şeyh Muhammed Ali Arslan'a göre tasavvufa yeni girmiş ve onu hal olarak bilmeyen talebeye tasavvuftan bahsetmek uygun değildir. Çünkü yaşamadan, onu sadece okumak, anlamak için yeterli değildir. Bu durum kişiyi tasavvufu inkâra kadar götürebilir. Şeriatın kurallarına uymayan mürîd, hiç taviz verilmeden medreseden çıkarılır. Dersler ise, öğrencilere Cumartesi ve Pazar günleri yoğun olarak verilmekte olup, Perşembe ve Cuma günleri ise talebelere izin verilir. Öğrencinin her gece teheccüd namazı ve sünnet namazı kılmaları için porogram yapılır.

Şeyh Muhammed Ali Arslan, sadece Nakşi değil, Rıfai ve Kâdiri tarikat şeyhlerinden de icâzet almıştır. Bu sebeple tarikat içerisinde az da olsa Kâdirî ve Rıfai mürîdlere de rastlanır.¹¹⁸

3. 3. ŞEYH ALİ AKÇAY

1951 'de Batman'ın Gercüş İlçesine bağlı Becirmani (Vergili) köyünde doğdu. Babası Seyyid Halil'dir. İlk tahsilini 'Sultan Şehmus medresesi'nde gördü. Arapça eğitiminin yanında şâfi fikhını okudu. Kırâatı seb'a üzere icâzetini aldı. Tarikat sülûkunu Şeyh Muhammed Asım'ın yanında tamamladı. Geriye doğru silsilesi şöyledir. Şeyh Muhammed Asım, o Şeyh Alaaddin'den oda Mevlânâ Dিয়াuddin'den oda Şeyh Fethullah'dan oda Şeyh Abdurrahman'dan o da Gavsı

¹¹⁸ Muhammet Ali Arslan, Röportaj, 2018.

Hizan'dan(Seyyid Sıbğatullah ö.1861) almış, o da Seyyid Taha Hakkâri'den (ö.1852), o da Halid'i Bağdadi'den almıştır.

2015 yılına kadar Diyarbakır'da irşâd faaliyetlerine devam etti. 2015 sonra Şanlıurfa'nın Karaköprü ilçesinde bulunan medrede ilmi ve tasavvufi eğitim vermeye devam etmektedir.

Medresede eğitim gören talabere, emsile ile başlayıp sarf ve nahiv ilimlerinin yanında fıkıh ve hadis dersleri verilir. Her kitap bitiminde sınav yapılmakta sınavda başarılı olanlar bir sonraki kitaba geçebilir. Arapça eğitiminde belli bir aşamaya gelen talebelere hadis ve fıkıh kitapları okutulur. Talebeler arapça ilmini Molla Cami'ye kadar okuduktan sonra Mantık, Usul ve Akaid ilimlerini okuduktan sonra mezun olmaktadır.

Medresede, tarîkata girmek isteyen mürîde, öncelike tevbe-i nasûh ederek Allah'a şöyle yalvarması istenir. “Ya Rabbi yaptığım günahlardan dolayı pişmanlığımı arz ediyorum. Bir daha yapmayacağıma dair şeyhimin huzurunda sana söz veriyorum” der. Tevbe ettikten sonra, hergün şu talimatların yerinr getirilmesi istenir. İki rekât namaz kıldıktan sonra 25 defa istiğfar çekilir sonra 8 fatiha sonra bir müddet ölüm tefekkür edilir sonra şeyhin tarif ettiği şekilde rabita yapılır.

Tarîkat dersine devam eden mürîde günlük Hatmeyi yerine getirmesi, Kur'an-ı Kerîm okumasına (en az bir hizp), Akşam namazından sonra 25 istiğfar çekmeli ve gece mutlaka teheccüt namazı kılmalıdır. Her hafta Perşembe günü Mevlid'i Nebi okutulmakta, akabinde tasavvufi bir sohbet sonrasında Hatmı Hâcegân yapılmaktadır. Bütün talebe ve mürîdin buna katılması zorunludur.

Ali Akçay iki mürîdinin hilafete yakın olduğunu belirtti. Bunlardan biri oğlu Ömer diğeri Abdullah ismindeki mürîdir.¹¹⁹

3. 4. ŞEYH ABDUSSELAM

1949 da doğan Şeyh Abdusselam, Ahmed Haznevî'nin oğlu Alaaddin'in oğludur. İlk tahsilini “Haznevî Medresesi”nde gördü. Şeyh Ahmedî Haznevî hayatta iken ilmî icâzetini aldı ve tarîkat sülûkünü ise babası Şeyh Alaadin'in yanında tamamladı ve ondan tarîkat icâzetini alır. Ahmet Haznevi mederesesinde ders verir.

¹¹⁹ Ali Akçay, Röportaj, 2018.

Bir ara da medresenin idaresinide üstlenir. Şeyh Ahmet Camiinde imam hatiplik yapar. Aynı zamanda medresenin yanında bulunan yetimler için ayrılmış yurdunda yönetimini üstlenir.

Nakşi-Hâlidî Tarîkatı'nın Haznevî kolunun Urfa halifesidir. Bu kolda hergün ikinci namazından sonra hatim yapılır, pazar günü öğlen öncesi teveccüh toplantıları yapılır. Tarîkata girmek isteyen mürîdlere evvela tövbe yaptırılır. İntisab eden mürîde 5000 defa “Allah” lafzı zikrettirilir. Belli bir imtihan sürecinden sonra “Letâif” dersi verilir. Sonra “Nefi ispat” “Lâ İlâhe İllallah” zikri telkin edilir.

Şeyh Abdusselam Efendi'ye göre, tarîkata girecek kişiden aranan şartlar şunlardır; şeriata muhalefet etmeyecek, Hz. Peygamber'in dediklerini yapacak ve mürşide tam intisâp etmelidir.¹²⁰

Abdusselam Efendi'nin anlayışına göre, “Tarîkat Şerîatın hizmetçisidir” bundan dolayı medresesinde önce dini ilimler verilir, ehil olanlara da tarîkat dersi verilir. Onlara göre gayeleri, insanların Allah'a dönmesine ve Hakkı düşünmesine vesile olmaktır.

Şeyh Abdusselam, 2005 yılına kadar Suriye'de ikâmet eder. Zaman zaman Türkiye'ye irşâd görevi için gelip giderdi. Yaptığı istihare neticesinde Şanlıurfa'ya yerleşmeye karar verir. Bu süreçte Halil Taşkın Hoca' nın çok desteğini görür. Kendisine Şanlıurfa'da etkilendiği şahsiyetleri sorulunca, Hacı Şükrü Efendi, oğlu Abdulvehhab Efendi ve Şeyh İzzettin Efendi'nin ismini zikretti.

Şanlıurfa'ya geldiği ilk dönemlerde bir yıl boyunca Eyyüp Peygamber Camiinde vaaz verdi. Şuan muhtelif dönemlerde verdiği vaazlardan bir kitap hazırlanmaktadır. Şimdilerde Eyyüp Peygamber Camii karşısında Şeyh Abdusselam Haznenevi Dergâhı'nda irşâda ve talebe yetiştirmeye devam etmektedir.¹²¹

Şeyh Abdusselam Efendi dört Halife bıraktı. Bunlar:

1-Molla Seyfettin'i Çorum'da

2-Molla Abdulkadir'i Batman 'da,

3-Molla Ahmet İzmir'de

¹²⁰ Şeyh Abdusselam, Röportaj, 2018.

¹²¹ Şeyh Abdusselam, Röportaj, 2018.

4-Molla Mahmud'u ise Bismil'de vazifelendirdi.

3. 5. ŞEYH İZZEDDİN AKSAN

İzzeddin Aksan, 1935 yılında Mardin'in Midyat ilçesinin Toptepe (Nebili) köyünde fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi İzzeddin Aksan, Nakşibendîyye tarikatının Hâlidîyye koluna bağlı olup, Şeyh Ahmed el-Haznevî (ö. 1949)'nin oğlu Şeyh Alaaddin el-Haznevî'nin halifesidir. Babası Hacı Yusuf kendi halinde çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmakla beraber müttaki bir kişidir.¹²²

İzzeddin Aksan, Şanlıurfa'da ikamet edip, hem ilmî hem de tasavvufî hizmetlerini sürdürmektedir. Kendilerine bağlı beş tane erkek medresesi ve dokuz tane kız medresesi olup toplamda on üç tane medresede ilmî ve tasavvufî derslere devam edilmektedir.

3. 5. 1. Tahsili

İzzeddin Aksan, küçük yaşına rağmen, ehli takva olan babasıyla beraber teheccüd namazı kılan takvalı bir çocuk idi. Suriye'ye ilim okumaya giden Salim adında birisi İzzeddin Aksan'nın da ilim okumaya gelmesini istemiş ve onu etkilemişti. Bu sıralarda da İzzeddin Aksan kendisini etkileyen rüyalar görüyordu. Bir rüyasını şöyle anlatıyor: “Gökyüzünde hareket eden bulutları seyrediyordum. Ve bir anda bulutlar birbirinden ayrıldı ve bulutların ortasında sarıklı ve cübbeli bir zâtın yürüdüğünü gördüm. Sonra bana doğru geldi ve yanımda durdu. O zamanlar dokuz on yaşlarındaydım ve Kur'ân-ı Kerim'i hatmetmiştim. Rüyamda gördüğüm zâta hatmettiğim Kur'ân-ı Kerim'i kimin ruhuna hediye etmem gerektiğini soruyordum. O da “Hz. Muhammed (s.a.v)'in ruhuna hediye edeceksin.” dedi. İzzeddin Aksan, Suriye'ye gittiğinde rüyasında gördüğü zâtın Şeyh Ahmed Haznevî olduğunu görür ve ilim okuma aşkı daha da artar.¹²³

İzzeddin Aksan'a Şeyh Ahmed Haznevî şöyle der.: “Seni Avina köyüne gönderelim orada tahsiline devam et. Çünkü burada kalırsan büyük talebeler seni çalıştırır ve sen ilminden verim alamazsın” der. İzzeddin Aksan, bir saat mesafede olan Avina adındaki köye gider. İki yıl orada ilim tahsil eder ve bu iki yıl zarfında birkaç talebeyle birlikte her Pazartesi ve Perşembe sabahları Hazne'ye Şeyh

¹²² İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

¹²³ İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

Ahmed'in sohbetlerine katılır. Bu iki yılın sonuna doğru İzzeddin Aksan yine Şeyh Ahmed'in sohbetlerine katılmak için Hazne'ye gider, fakat Şeyh Ahmed el-Haznevi hasta olduğu için sohbet yapamaz. İzzeddin Aksan ise Suriye'ye geldiğinden beri ailesinin yanına gitmemiştir. Bu sırada ailesinin yanına gider ve onlarla hasretini giderir. Bir süre ailesinin yanında kaldıktan sonra Şeyh Ahmed el-Haznevî'nin vefat haberi gelir. Bunun üzerine İzzeddin Aksan ilim tahsiline devam etmek için Hazne'ye döner. Ve orada Şeyh Ahmed el-Haznevî'nin oğlu Şeyh Muhammed Masum el-Haznevî'nin (ö. 1958) yanında ilim tahsil etmeye devam eder. Bir süre burada tahsil gördükten sonra Şeyh Muhammed Masûm ve kardeşlerinin Tılmaruf'ta yaptığı yeni medreseye geçer. İzzeddin Aksan, bu medresedeki bir anısını şöyle anlatmaktadır: “Şeyh Alaaddin, hitabetleri gelişsin diye Şerh'ül-Muğni ve daha üst seviyedeki kitapları okuyan talebelerin hutbe hazırlamasını istedi. Ben de Şerh'ül-Muğni okuyordum. Bir hutbe hazırladım. Hutbe hazırlayanlar sırayla okumaya başladılar. Nihayet herkes okumuş ve sıra bana gelmişti. Fakat ben utancımından arka taraflarda gizleniyordum. Şeyh Alaaddin ‘kimse kaldı mı?’ diye sordu yanındakilere. Onlar da yalnızca benim kaldığımı söylediler. Şeyh beni çağırdı ‘hadi sen de oku bakalım’ dedi. Ben de hazırladığım hutbeyi okudum. Kafiyeyle bir şekilde hazırladığım hutbeyi bazı hatalarım olsa da Şeyh çok beğendi ve beni kendi talebelerinin arasına aldı.” İzzeddin Aksan hazırladığı bu edebi hutbe ile Hazne'deki ulemanın takdirini kazanmıştır. Bu medresede Sarf, Nahiv, Fıkıh, Hadis, Tefsir, Akaid, Kelam, Mantık gibi alanlarda tahsil görür. Daha sonra Hasantepe (Tilhesen) köyüne Seyyid Molla İbrahim'in yanına gidip uzun bir süre ilim tahsiline orada devam eder. Buradan tekrar Şeyh Alaaddin'in yanına döner.

Bu sıkıntılı dönemlerde ilim tahsil eden İzzeddin Aksan, derslerine çok ehemmiyet verirdi. Hasır üzerinde ders çalışır, geceleri geç vakte kadar sadece bir çıra ışığıyla derslerini mütalaa ederlerdi. Nitekim ders çalışmaktan uykuya vakit bulamadıkları ve bazı günler sadece iki saat uyudukları nakledilmektedir.¹²⁴

İzzeddin Aksan, talebe iken Tılmaruf ve çevresinde birçok hocadan ders almış ve onların himmetiyle derin bir ilim sahibi olmuştur. Altı veya yedi sene ilim

¹²⁴ Halifesi Zeki Yılmaz, *Röportaj*, 2018.

tahsilinden sonra ilmî icâzetini Şeyh Alaaddin'in yanında alır. Bu sırada çevre köylere gidip hem imamlık yapar hem de tedrisata devam eder.¹²⁵

3. 5. 2. Tasavvufa İntisabı

İzzeddin Aksan, ilim tahsiline başladığında, Şeyh Ahmed el-Haznevî'ye intisâb eder, fakat asıl seyr u sülûkunu Şeyh Alaaddin'den yapar. Şeyh Alaaddin, İzzeddin Aksan'nın ilmî icâzetini aldıktan altı veya yedi yıl sonra kendisine halifelik verir ve Şanlıurfa'ya yerleşmesini, ilim ve irşâd vazifesini orada devam ettirmesini ister. İzzeddin Aksan, Hazne'deki dönemin büyük ulemaları ile aynı ilmî, kültürel ve tasavvufî havayı soluduktan sonra Şeyh Alaaddin'nin izniyle daha önce hiç gitmediği yerlere, tasavvuf ve ilim hizmetini ifa etmek için gider.

İzzeddin Aksan, Şeyh Alaaddin'in izniyle, ailesini, memleketini terk edip Şanlıurfa'ya 1968 yılında hicret eder ve Kızılali köyüne yerleşir. Bu köyde takriben üç ay kaldıktan sonra İlhan köyüne yerleşir. İzzeddin Aksan, İlhan köyünde iki yıl kalır ve bu süre içerisinde Kadirî şeyhlerinden Şeyh Sinan'ın medresesinde talebe yetiştirmeye devam eder. Şeyh İzzeddin, bir yandan tedrisata devam ederken bir yandan da irşâd vazifesini yerine getirir. Henüz bu köydeyken, ömrünün sonuna kadar kendisiyle beraber olacak ve hatta ileride dünürü olacak bir şahsiyet –ki Şeyh Alaaddin'in müridlerindendir- merhum Muhyiddin Koyuncu, birgün İzzeddin Aksan'a Şeyh Alaaddin'in telkiniyle gider. İzzeddin Aksan'a Şeyh Alaaddin'in Şanlıurfa'ya gelmesini ve kendisinin de ona yardımcı olmasını istediğini bildirir. Muhyiddin, İlhan köyündeysen dört arkadaşıyla birlikte İzzeddin Aksan ile tanışır ve onun yoluna intisâb eder. Bundan sonra Muhyiddin ve arkadaşları sürekli İzzeddin Aksan, birlikte olur ve yabancısı olduğu bu memlekette daima ona destek olurlar.

İzzeddin Aksan, irşâd vazifesi gereği Bozova ilçesine bağlı Bağışlı (Mircank) köyüne yerleştikten sonra, çevre köylere irşâd için gitmeye başladı ve insanlardan büyük bir ilgi gördü. Gittiği yerlerde kendisiyle tanışanlar, kendisini köylerine götürmek istediklerini iletiyorlardı. Her gittiği yerde onu ilkez tanıyan herkes kendi köyüne davet ediyordu. Böylelikle İzzeddin Aksan, Şanlıurfa'nın birçok köyüne gidip insanlara irşâd vazifesini yaptı. Bu vesileyle çevresi oldukça genişledi.¹²⁶

¹²⁵ İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

¹²⁶ İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

İzzeddin Aksan, ilim ve irşâd vazifesini hiçbir karşılık beklemezsizin yapan ve dünyaya asla meyletmeyen bir kişidir. Nitekim dünyevî birtakım işler onu ilim ve irşâddan alıkoyacaksa elinin tersiyle iter hak bildiği yoldan çıkmayan bir karaktere sahiptir. İzzeddin Aksan, Bağışlı (Mircank) köyüdeyken Bozova'nın kaymakamı, İzzeddin Aksan'nın ilmî ve manevî şahsiyetini duymuş ve gelip kendisine kadrolu imamlığı teklif etmişti. O zamanlarda ihtiyaç olduğundan, sadece ilkokul diplomasıyla ehil kişilere kadro verilebiliyordu. Fakat imam olduğunda görev yerinden ayrılamayacağını, irşâd için başka yerlere gitmek istese bu görevin ona engel olacağını düşünüp Kaymakam'ın ısrarına rağmen bu görevi reddetmiştir.¹²⁷ İzzeddin Aksan bu köyde on dört yıl kalmış ve bu süre zarfında birçok mürîdi ve seveni olmuştur, onun vesilesiyle birçok insan tasavvufa intisâp etmiştir. Bu mürîdlerinden biri de Muhammed Şerif Bendaş'tır ki kendisi halen İzzettin Aksan ile birlikte olup İzzettin Aksa'nın vekilliğini yapmışlardır. İzzettin Aksan, ilmî icâzet aldıktan sonra tedrisattan bir an olsun geri durmamış, her gittiği yerde talebe yetiştirmiş ve tasavvufî irşâd faaliyetlerini de yürütmüştür.

İzzeddin Aksan, Bağışlı (Mircank) köyünde çıkan problemlerin karşısında daima hakkın ve haklının yanında olmuşsa da, tedrisatına ve irşâdına zarar gelmeye başlayınca Merkeze bağlı Kalecik köyüne gider ve orada ilim ve irşâd hizmetine devam eder. Fakat Bağışlı köyünde yaşanan olumsuz olaylar talebelerin dağılmasına sebep olduğundan bir önceki talebe çoğunluğu sağlayamaz. Yine istikâmetinden vazgeçmez, daima hizmet için çalışır, vaazlarında daima insanları hayra çağırırdı. Bir vaazında camii inşa etmenin sevabından bahsederken orada hazır bulunan cemaatten Mahmut İzgördü adında birisi camiye yaptırmak için İzzettin Aksana; "Ne kadar paran varsa ver, kalanını eline ne zaman geçerse verirsin." der. İzzeddin Aksan, arsa fiyatının yarısı kadar bir ücreti Mahmut İzgördü'ye verir. Mahmut İzgördü de kabul eder. İzzeddin Aksan Mahmut'un kabul etmesine çok sevinir, aynı gün Muhyiddin ve arkadaşlarıyla otururlar. İzzeddin Aksan, yardım için beş bin lira verir. Muhyiddin ve diğer dört arkadaşı da her biri beş bin lira olmak üzere toplam otuz bin lira verir. Caminin temelini bu şekilde atarlar.¹²⁸

¹²⁷ Abdalbaki Aksan, Röportaj, 2018.

¹²⁸ İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

Camii yapacakları arsa o zamanlarda şehir merkezinin dışında, çorak bir arazide idi. Mürîdleri bu araziye zaman kaybetmeden gelip caminin temelini kazmaya başladı. Birkaç gün sonra hayırseverin biri bin tane briket verdi. Fakat bu briketleri Akçakale yolunda olduğundan getirmek için traktör tutmak icab ediyordu. Traktör tutacak paraları kalmamış ve briketleri getirseler bile gece vakti bekçi tutmaya bile paraları kalmamıştı. İzzeddin Aksan ve mürîdlerinin de hiç parası kalmamasına rağmen daima rabbine tevekkül eder ve elinden gelen her şeyi yapmaya çalışırdı. Bir yandan canla başla temeli kazarken, bir yandan da bu durumu konuşuyorlardı. Bu sırada camii temelini olduğu yere bir araba yanaştı ve daha önce hiç görmedikleri bir genç indi ve “Annemin hayrına bir camii yaptırmak istiyorum fakat uzun zamandır kısmet olmuyor. Bugün bana burayı gösterdiler. Sizin bir ihtiyacınız var mı?” deyince İzzeddin Aksan bulundukları durumu anlattı ve o genç (Muteahhit Vedat) kubbesi hariç caminin geri kalanını yaptı.

Camii ve ev inşaatı bittiğinde İzzeddin Aksan buraya yerleşir ve evinin altında yaptığı medresede ders vermeye devam eder. Şu anda İzzeddin Aksan’a bağlı yatılı beş erkek ve dokuz tane de yatılı kız medresesi bulunmakta olup, yatılı erkek medreselerinde yaklaşık iki yüz, yatılı kız medreselerinde ise yaklaşık dört yüz talebe eğitim görmektedir. Bu medreselerde Kur’an-ı Kerim, Tecvid, Sarf, Nahiv, Fıkıh, Hadis, Tefsir, Kelam, Akaid, Mantık ve Tasavvuf dersleri verilmektedir.

İzzeddin Aksan, üç erkek ve beş kız toplam sekiz kardeşi vardır ve erkek çocukların en büyüğü İzzeddin Aksan’dır. Diğer ikisi Molla Mahmud (v. 2016) ve Molla Abdulmecid’dir. İzzeddin Aksan’ın Fatma, Latife, Emine, Ėzal ve Cemile adında kız kardeşlerinden halen hayatta olanları Latife, Emine ve Cemile’dir. Merhum kardeşi Molla Mahmud, İzzeddin Aksan ile Hazne’de ve Tılhesen’de ilim tahsil etmiş ve ilmi icâzesini Tılhesen’deki Molla İbrahim’den almıştır. Daha sonra halifeliği de kendisine Şeyh Ahmed el-Haznevî’nin hayatta olan dördüncü ve en küçük oğlu Şeyh Abdulğani el-Haznevî vermiştir.¹²⁹ İzzeddin Aksan henüz ilmi icazesini almadan önce Nusaybin ve Midyat yöresinde ihtiyaç olan köylerde imamlık yaparken Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in sünneti olan evlilik hadisesini hayatına geçirmiş, o yörenin büyük âlimlerinden Molla Abdulvahâb Erin’in kızı Zarife Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikle Allah Teâlâ beş erkek ve yedi kız bahşetmiş olup

¹²⁹ Oğlu Abdalbaki Aksan, Röportaj 2018.

bunların dışında farklı zamanlarda bir erkek bir kız çocuğunu henüz bir yaşlarında iken kaybederler.

İzzeddin Aksan, örnek hayatıyla ailesini, çocuklarını ve torunlarını İslamî terbiye ile eğitmiştir. Bu itibarla bütün çocuklarına İslamî ilimleri henüz küçük yaşlardan itibaren öğretmeye başlamıştır. Çocuklarından Molla Abdüşşekur ve Molla Abdussamed, küçük yaşlarda Siirt'in Tillo ilçesindeki Molla Burhaneddin'in medresesine gider, orada ilimlerini tamamlar ve icâzet aldıktan sonra babalarının açtığı medresede müderris olarak hizmet etmeye başlarlar. Molla Abdüşşekur, babası İzzeddin Aksan ve kendisinin gayretleriyle açtıkları Şanlıurfa Karaköprü'deki Alaiyye medresesinde hâlihazırda tedrisata devam etmektedir. Molla Abdussamed ise İzzeddin Aksan'ın da bulunduğu Şanlıurfa Yeşildirek mahallesindeki İbrahimiye Medresesi'nde tedrisata devam etmektedir.

İzzeddin Aksan, Hazne'ye ilk gittiğinde Şeyh Ahmed el-Haznevî'nin yanında ilk dersini alır daha sonra Şeyh Ahmed, onu Hazne'ye bir saat mesafede olan Avina köyüne Molla Çeçan'ın yanına gönderir. İzzettin Aksan iki yıl Molla Çeçan'ın yanında okur ve Şeyh Ahmed vefat ettikten sonra Hazne'ye döner ve burada Şeyh Ahmed'in Halifesi aynı zamanda büyük oğlu Şeyh Muhammed Masum'un yanında teberruk derslerini alıp Molla Necmeddin'in yanında okumaya devam etmiştir. Burada birkaç nahiv kitabını okuduktan sonra Tilhesen köyündeki Molla İbrahim'in yanına gider ve uzun bir dönem burada kalır.

İzzeddin Aksan'ın kardeşi Molla Mahmud, Şanişe köyünde, köy ağasının koyunlarına çobanlık yapmaktaydı. Bu durum İzzeddin Aksan'ın da pek hoşuna gitmiyor onun da ilim ile iştiğal etmesini istiyordu. Bu yüzden Şeyh Muhammed Emin el-Hayderî'nin bulunduğu Baverni köyüne gider. Çünkü Baverni köyü Şanişe köyüne yakın bir köydü. Bu vesileyle Baverni köyündeyken Şanişe köyündeki kardeşinin yanına gidip ilme teşvik etmeye çalışır. Bu arada Şeyh Muhammed Emin el-Hayderî'nin yanında bir yıl kadar tahsil görür. Molla Mahmud, bir müddet sonra Derizbini köyüne gidip Molla Abdulvahab Zeko'nun yanında da bir yıla yakın ilim tahsil eder.¹³⁰

¹³⁰ İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

3.5.3. Halifeleri

İzzeddin Aksan, ilk olarak, Şanlıurfa'ya hicretinden yaklaşık otuz beş yıl sonra yetiştirdiği talebelerden Molla Abdulkadir Yüksel'e 2005 yılında halifelik vermiştir.

Molla Abdulkadir Yüksel, 1960 yılında Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Derince köyünde dünyaya gelir. Daha dört veya beş yaşında iken çobanlık yapmaya başlar. Babası, Molla Abdulkadir Yüksel on yaşına geldiğinde Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Kayabağlar (Zokayd) köyündeki Şeyh Fudayl Medresesinde ilim tahsil eden abisinin yanına gönderir. Bu medresede altı yıl tahsil görür. Bunun yanında ilkokulu bitirir, daha sonra Batman'a gidip Molla Abdullah'ın medresesinde ilmine devam ederken liseyi de bitirir. Girdiği üniversite sınavıyla Şanlıurfa'da Meslek Yüksek Okulu'na kaydını yaptırır fakat kendine kalacak bir yer bulamaz. Son çare olarak akşam namazını kılmaya gittiği Safalı Camii'nde imama burada kalmak istediğini söyler fakat imam bunun mümkün olmadığını ifade eder. O sırada İzzeddin Aksan'ın büyük oğlu Molla Abdalbaki Aksan, kendisine: "Sen talebe misin diye sorar" Molla Abdulkadir de: "evet" der. Bunun üzerine Molla Abdalbaki o caminin imamından burada kalmasını ister. Fakat İmam tekrar olmaz deyince Molla Abdalbaki: "Ben onun her şeyine kefilim, bütün sorumluluk benim" der. Bunun üzerine İmam, Molla Abdulkadir'in kalmasına izin verir. Molla Abdalbaki kaldığı Safalı camisinin küçük odasını Molla Abdulkadir ile paylaşır. Böylelikle aralarında oluşan muhabbet ve dostluk daha sonra İzzeddin Aksan ile tanışmasına vesile olur. Birkaç gün burada kalan Molla Abdulkadir, daha sonra Molla Sabri Yazar'ın medresesinde iki yıl kalır. Yine daha önce olduğu gibi okulu örgün olarak okumaya devam eder. Bu medresede iken İzzettin Aksan'ın ortanca oğlu Heybetullah ile tanışır. Molla Abdulkadir'in, İzzeddin Aksan'la tanışmasında oğlu Heybetullah'ın da katkısı olmuştur.

Molla Abdulkadir İmam Hatip Lisesi'ni de açık öğretimden okur ve imam olmak için sınava başvurur fakat askerlik yapmadığından sınava giremez. 1983 yılında Askerlik vazifesini yapar. Askerlik vazifesi sırasında imam-hatip yeterlilik sınavına girer ve iyi bir puan sonucu Şanlıurfa'yı tercih eder. Şanlıurfa'da imamlık yaparken evlenir. Bu arada İzzettin Aksan, Şanlıurfa'ya taşınmıştır. Molla

Abdulkadir de Kayabağlar (Zokayd)'daki Şeyhi vefat edince, İzzeddin Aksan'ın yanında ilmine devam eder. 2000 yılında İzzeddin Aksan'dan ilmî icazesini alır, geçirdiği bu sıkıntılı hayatı boyunca ilim yolunu terk etmemesi ve İzzeddin Aksan'ın onu layık görmesi sonucu 2005 yılında kendisine halifelik verilir.¹³¹

Molla Abdulkadir Yüksel halen Şanlıurfa Merkezde bulunan Hâlid bin Velid Camii'nde imam olarak görev yapmakta ve İzzettin Aksan Yeşildirek mahallesindeki İbrahimiye Medresesinde talebe yetiştirmektedir.¹³²

İzzeddin Aksan daha sonra sırasıyla Molla İlhami Elibol ve Molla Ömer Deveci'ye 2014'te halifelik verir.

Molla Ömer Deveci, 1983 yılında Şanlıurfa'da dünyaya gelir. Molla Ömer ailesinin yönlendirmesiyle beş yaşından itibaren Kur'an-ı Kerîm öğrenmek için Topdağ mahallesinde Siverekli Muhammed Hoca'nın medresesine gider. Bir yıl sonra da Kıbrıs Tekkesi'ndeki Halil Hoca'nın yanında on yıl boyunca bir yandan ilk ve orta öğrenimine devam eder, bir yandan da medreseye gidip Temel İslam ilimlerini alır. 1999 yılında ise İmam Hatip Lisesini bitirip oradan ayrılmış ve üniversite sınavına hazırlanayım derken İslamî ilimlere ara verir. Aradan iki yıl geçmiş ve bir gün babasının dükkânında iken vakit namazları için gittiği İzzeddin Aksan'ın camisinde talebeleri görünce içine bir ilim aşkı düşer ve 2001'de İzzeddin Aksan'ın yanında ilim okumaya başlar. Molla Ömer, İzzeddin Aksan'ın medresesinde altı yıl boyunca ilim tahsil eder ve 2007 yılında İmamlık sınavında başarılı olunca Erzincan'a tayini çıkmıştır ve iki yıl orada görev yapar. Bu süre içinde ilmini zaten bitirdiği için 2008'de ilmi icâzetini alır. 2009'da Şanlıurfa'nın Gözeller köyüne tayini çıkar ve buraya gelip kısa sürede yeni bir medrese yapılmasına vesile olur ve burada kaldığı yedi yılı aşkın sürede birçok talebe yetiştirir. Bunun yanında Molla Ömer'in hanımı da Kız Medreselerde ilmini tamamladığından köyde kızlara Temel İslamî ilimleri öğretir. Böylelikle hem kızlara hem de erkeklere yönelik İslami eğitim yuvasına dönüşen Gözeller köyünde hala talebeler tahsil görmektedir.¹³³

¹³¹ Halifesi Abdulkadir Yüksel, Röportaj, 2018.

¹³² İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

¹³³ Halifesi Ömer Deveci, Röportaj, 2018.

İzzeddin Aksan, Molla Ömer'e 2014 yılında halifelîği vermiştir. Molla Ömer halen, İzzeddin Aksan'nın oğlu Molla Abdüşşekur'un başında olduğu Karaköprü'deki Alaiyye Medresesi'nde müderris olarak hizmet vermektedir.¹³⁴

Molla İlhami 1982 yılında Batman'ın Kozluk ilçesinin Karaoğlak (Hediri) köyünde hayvancılıkla ve tütün yetiştirmekle geçimini sağlayan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. İlkokul öğrenimini bu köyde tamamlayan Molla İlhami, yine bu köyde fahri olarak hem imamlık hem de talebe yetiştiren Molla Şemseddin'in yanında temel İslamî ilimleri öğrenmiş ve Molla Şemseddin'in vefatına kadar burada kalmıştır. Daha sonra Molla Şemseddin'in oğlu Molla İbrahim kendisini Şanlıurfa'da ki medreselerden birine götürmek istediğini, Molla Şemseddin'in talebelerinin ilmine devam etmesini istediğini söyler. Bunun üzerine Molla İlhami bu teklifi kabul eder ve askerlik görevini yaptıktan sonra 2004 yılında medreseye gelir. 2008'de yapılacak olan icâzet töreninde kendisine de icâzet vereceğini söyler, fakat Molla İlhami kendisini layık görmediği için kabul etmez. 2012'ye kadar bu medresede tedrisata devam eder ve 2012'de ilmî icâzetini alır Molla, İmam-Hatipliğe atanır. Böylelikle Molla İlhami'nin, Bakışlar köyüne tayini çıkar ve oraya gider.¹³⁵

İzzeddin Aksan'nın 2013 yılında halifelik verdiği Molla İlhami, evli ve iki çocuk babası olup Bakışlar köyünde hem görevine hem de hizmetine devam etmektedir.

Son olarak İzzeddin Aksan 2016 yılında Molla Zeki Yılmaz'a halifelik vermiştir.

Molla Zeki, 1985 Adıyaman doğumlu olup henüz bir buçuk yaşında iken ailesinin İstanbul'a taşınmasıyla orada hayatına devam etmiştir. İlk ve orta öğrenimine devam ederken Menzil'e intisâb eden Molla Zeki okulla birlikte Menzil'in İstanbul'daki dergâhında gitmekteydi. Daha sonra Şanlıurfa'ya Menzil'e bağlı Güzelköy köyüne Seyyid Abdulğani medresesine gelir kısa bir süre burada kalır. Molla Zeki, Menzil'de iken hocası olan Molla Ramazan Şimşek vasıtasıyla Seyda'nın yanına gelir. Kısa bir süre kalma niyetiyle gelen Molla Zeki, Menzil'deki medreseden çağırılmayınca Seyda'nın medresesinde ilmine devam eder. 2001'de

¹³⁴ İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

¹³⁵ Halifesi İlhami Elibol, Röportaj, 2018.

Seyda'nın yanında ilim okumaya başlayan Molla Zeki, 2008 yılına kadar orada ilmini tamamlar ve 2008'de ilmî icâzetini alır. Daha sonra da bu medrese de altı ay hizmet ettikten sonra Seyda onu Eyyübiye'deki Muhammediye Medresesi'ne gönderir.¹³⁶

Molla Zeki Yılmaz, halen Muhammediyye Medresesi'nde tedrisata devam etmektedir.

3. 5. 4. Tasavvuf ve İlim Hizmeti

Şeyh Ahmed el-Haznevî'nin "Tarîkatımız Şeriat-ı Garra'ya bağlılıktan başka bir şey değildir" sözü bağlamında İzzeddin Aksan, "tasavvuf; kişinin, zahiren şeriata bağlı kalben de Allah Teâlâ'ya bağlı olmasıdır. Kişiyi zikr-i kalbîye devamlılık ile Allah Teâlâ'ya bağlar. Böylelikle Allah Teâlâ'dan gafil olmaz. Cibril hadisinde de ifade edildiği gibi mürâkabe gerçekleşir." der.

Abdullah b. Ömer'in, babası Hz. Ömer'den naklettiği bu hadis-i şerifi şöyledir: *"Bir gün Rasûlullah (s.a.v)'in yanında bulunduğumuz sırada aniden yanıma, elbisesi bembeyaz, saçları siyah bir zat çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görülüyor, bizden de kendisini kimse tanııyordu. Geldiği gibi Peygamber (s.a.s.)'in yanına oturdu ve dizlerini O (s.a.v)'nin dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu. Ve: "Ya Muhammed! Bana İslâm'ın ne olduğunu söyle?" dedi. Rasûlullah (s.a.v): "İslâm; Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve gücün yeterse Beyt'i hac etmendir." buyurdu. O zat: "Doğru söyledin." dedi. Babam dedi ki: "Biz buna hayret ettik. Zira hem soruyor, hem de tasdik ediyordu. "Bana imandan haber ver?" dedi. Rasûlullah (s.a.s.): "Allah'a, Allah'ın meleklerine kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanman, bir de kadere, hayrına şerrine inanmandır." buyurdu. O zât yine: "Doğru söyledin." dedi. Bu sefer: "Bana ihsandan haber ver?" dedi. Rasûlullah (s.a.s.): "Allah'a O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Çünkü her ne kadar sen O (cc)'nu görmüyorsan da O (cc) seni muhakkak görür." buyurdu. O zat: "Bana kıyametten haber ver?" dedi. Rasûlullah (s.a.s.) "Bu meselede kendisine sorulan, sorandan daha çok bilgi sahibi değildir." buyurdular. "O halde bana alâmetlerinden haber ver."*

¹³⁶ Halifesi Zeki Yılmaz, Röportaj, 2018.

dedi. Peygamber (s.a.v.): "Câriyenin kendi sahibesini doğurması ve yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının bina yapmakta birbirleriyle yarış ettiklerini görmendir." buyurdu. Babam dedi ki: Bundan sonra o zat gitti. Ben bir süre bekledim. Sonunda Allah Rasûlü bana: "Ya Ömer! O soru soran zatın kim olduğunu biliyor musun?" dedi. "Allah ve Rasûlü bilir." dedim. "O Cibrîl'di. Size dininizi öğretmeye gelmişti."¹³⁷

İzzeddin Aksan, derdini dinleyerek karşısındakini alakasıyla onure eder. Muhatabının seviyesine göre konuşur, mütevâziliği asla terk etmez. Dergâhına gelen herkese mutlaka izzet ve ikramda bulunur. Bu ilgi ve alakadan ötürü insanların muhabbetine mazhar olmuştur.

Kimi insanlar var ki âlimdir, fakat halkla diyalogu yoktur. Sadece ilmiyle ön planda kalmışlardır. Kimileri de vardır ki; halkla ilişkileri iyi olmuştur, fakat ilmi zayıftır. Ama İzzettin Aksan'ın hem ilmî olarak hem amelî olarak hem de beşeri ilişkiler olarak kâmil bir şahsiyet olduğu kolaylıkla söylenebilir.¹³⁸

İzzettin Aksan, her pazar günü ikindi namazını müteakiben hatme sonrasında cemaate vaaz ve nasihatlerde bulunur. Vaazlarının ana kaynağının birincisi Kur'an-ı Kerim, ikincisi Sünnet-i Seniyye, sonuncusu da "Kelam-ı Kibar" dediğimiz İslam âlimlerinin söz ve menkıbeleridir.

İzzettin Aksan, Bağışlı köyündeyken Asr suresinin tefsirini yapmıştır. Yaklaşık kırk sayfalık olan ve içerik yönünden de iyi bir eser ortaya koymuştur. İzzettin Aksan, tefsirini Arapça olarak telif etmiş, fasih bir dil kullanıp belagati ile de çok nadide bir eser ortaya koymuştur. İmam-ı Şafii: "Kur'an-ı Kerim'de başka hiçbir sûre nâzil olmasaydı, şu pek kısa olan Asr sûresi bile, insanların dünya ve âhiret saadetlerini te'minine yeterdi. Zira bu sûre, Kur'an-ı Kerim'in bütün ilimlerini içine alır." diyerek Asr suresinin ehemmiyetini vurgulamıştır. Bu itibarla bu eseri adeta Kur'an-ı Kerim'in bir özeti tarzında ortaya koymuştur. Çünkü Asr suresinden yola çıkarak Tasavvuf, Lügat, Nahiv, Fıkıh, Kelam ve İtikad gibi ilimleri cem etmiş, kısa ve öz bir biçimde Kur'an'ın özetlemiştir.¹³⁹

¹³⁷ Buhârî, İman 1; Müslim, İman 1.

¹³⁸ Damadı Ahmed Şebel, Röportaj, 2018.

¹³⁹ İzzeddin Aksan, Röportaj, 2018.

İzzettin Aksan bu eserinde, Tasavvuf'un gerekliliği ve hayatımızda ne derece önem arz ettiğini, Akide ilminin gerekliliği ve önemini, Nahiv ilminin güzelliklerini, Lügat ilminin çeşitliliğini, Belagat ilminin farklı tarzda sunuşunu ortaya koyarak, insanlığa çok büyük bir katkı sağlamıştır. Çünkü bu eserde, Nahiv ilmini arayan Nahiv ilmini, Akide ilmini arayan Akide ilmini, Tasavvuf ilmini arayan Tasavvuf ilmini, Tefsir ilmini arayan Tefsir ilmini, Fıkıh ilmini arayan Fıkıh ilmini bulabilir.¹⁴⁰

3. 6. SAMİ EFENDİ KOLU

Adana'da doğan Sami Ramazanoğlu (1892/1984), ilk tahsilini yaptıktan sonra üniversite eğitimi için İstanbul'a gitti. Darül Fünun Hukuk Mektebini birincilikle bitirdi. Bir süre Gümüşhanevi Dergâhı'na devam eden Sami Efendi, Kelami Dergâhı şeyhi, Erbilli Mehmet Esad Efendiye intisab etti. Kısa zamanda tasavvufi eğitimini tamamlayarak şeyhi tarafından irşâdla görevlendirildi. Uzun süre Adana'da irşâd faaliyetlerini sürdürdü. Bu sırada el emeğiyle kazanılan rızkın değerli olduğu düşüncesiyle bir kereste fabrikasının defterini tutarak geçimini sağladı. 1951'de İstanbul'a geldi. Bir süre çeşitli camilerde irşâd görevini sürdüren Sami Efendi, daha sonra Erenköy Zihni Paşa camiine tayin edilerek irşâd faaliyetlerine burada devam etti. Sohbetine çeşitli meslek ve düzeylerden insanlar katıldı. Kendisinin varlıklı bir aileden olması, hali vakti yerinde iş adamlarının sohbetine katılmasını kolaylaştırdı. Şeyhliği sırasında Adana'da yaptığı gibi bir ticarethanenin muhasabe defterini tutarak geçimini sağladı.¹⁴¹

Dergâhın tasavvuf faaliyetlerinin temelinde Kur'ân tefsiri bulunan Sami Efendi, ömrünün son yıllarında şöhretinin artması ve dışarda dikkatini çekecek bir boyut kazanması üzerine uzlete çekildi. 1979 yılında gönlündeki peygamber sevgisiyle Medine'ye hicret etti. Vefatına kadar orada kaldı ve 1984'te vefat etti ve Medine'deki Baki kabristanına defnedildi. Vefatından sonra önde gelen halifelerinden Musa Topbaş (1916-1999) mürşidliği devralmıştır. Sadık Dana müstear ismiyle yazdığı makalelerde ve kitaplarda genç dimağların islamiyeti öğrenip yaşaması için gayrat sarfetmiş, toplumun manevî hastalıklarına çareler üretmeye çalışmış, tedavi yolları göstermiştir. İslamın güzel ahlakını hayat düsturu yaparak kâmil insan modelinin yaşayan bir örneği olmuştur. Sami Efendi; taavvufun

¹⁴⁰ İzzeddin Aksan, *Risaletu'd-Dehr*, Yazma, Molla Abdussamed Aksan Kütüphanesinde.

¹⁴¹ Mehmet Parmaksız, Röportaj, 2018.

temel ilkelerinden olan az yeme, az uyuma, az konuşma ve devamlı zikir yapmayı şahsında gerçekleştirmiş ve sohbetlerinde bunların önemini sürekli vurgulamıştır. Hayatı boyunca edep çizgisini korumuş, gönül almaya önem vermiştir, kalp kırmaktan sakınmış, kendini Allahın kullarına hizmete adamıştır. Helal lokmayı kulluğun temel vasfı, manevî terakkinin ilk şartı kabul ettiği için, geçimini kendi el emeğiyle sağlamıştır.

Sami Efendi'nin işlediği konular arasında iman esasları, güzel ahlak, nefis terbiyesi, cihad, Kur'ân surelerinin tefsiri ve sahabenin hayatından kesitler ilk sıralarda yer alır. İman amel bütünlüğüne önem veren Sami Efendi, kevnî olarak mükemmel yaratılan insanın, ferdi manada da kemal noktasına ulaşabilmesi için nefis tezkiyesine ve kalp tasfiyesine önem vererek bunları hayat tarzı olarak benimsemesi gerektiğini belirtir. Ona göre ahir zaman olan bu devirde dini hayatta görülen zayıflama ve sünnetlerin terk edilip bidatlara yönelmenin temelinde itikadın bozukluğu gelmektedir. Herşeyden önce bozuk itikadın düzeltilmesi gerekir. İmanın doğruluğunun göstergesi imanı kuvvetlendiren amellerdir.

Sami Efendi, kâinatta hiçbir şeyin boşuna ayarlanmadığını vurgular ve Kur'ân ayetlerini delil getirir. O halde insan islamın prensiplerini yaşamalı, bir Müslüman olarak iman, ilim, salih amel ve güzel ahlaka sahip olmalıdır. Bunları gerçekleştirmek için sırasıyla; helal gıdaları tercih edip bunları az yemeli, Kur'ân-ı Kerîm'in manasını düşünerek okumalı, namazı huşu ile kılmalı, zikrullahı devam etmeli, az uyumalı, sadık ve salih kimselerle arkadaşlık etmeli ve dostluk kurmalıdır.

Zikrullahı büyük önem veren Sami Efendi, bütün varlıkların kendi lisânı halleriyle Allah'a zikir ve tesbih ettiklerini ifade eder. Manevî bir gıda olan zikir, iman sevgisinin de mihenk taşıdır. Zikir hali hem işte hem uykuda devam etmeli, kalp daima zikirle meşgul olmalıdır.

Sami Efendi, sohbetlerinde; İsmail Hakkı Bursevi'nin, *Ruhul Beyan*, Abdulkadir Geylanî'nin *Fethu'r-rabbânî* ve *Futuhu'l-ğayb*, İmam Gazali'nin *İhyau 'Ulumü'd-din*, *Mükâşefetü'l-kulub*, Minhacul Abidin, Ahmed Rifâî'nin *Haletü'l-ehlü'l-hakîka maâllah*, İmam Şa'rani'nin *Tenbîhu'l-müğterin*, Muhammed el-

Hani'nin *Adab* adlı eserlerini okurdu. İbn Arabî'yi severdi ancak çok detaya yer verdiği için sohbetlerinde onun eserlerinden bahsetmezdi.¹⁴²

3. 6. 1.Erenköylü Muhammed Hikmet Tuzkaya

Muhammet Hikmet Tuzkaya, 1927 yılında Nevşehir'e bağlı Tuzköy'de doğdu. Manevîyat dünyasının büyüklerinden olan Tahal Hariri'nin torunlarından. İlk Tasavvuf terbiyesini Kayseri'nin manevîyat büyüklerinden olan Hacı Şaban Efendi'nin yanında alır. 1952 senesinde İstanbul Erenköy'de irşâd vazifesini devam ettiren Sami Efendi ile tanışır. Kendisinden zahirî ve manevî ilimleri tahsil eder. Kur'ân'a ve Sünnet'e olan bağlılığı sebebiyle Sami Efendi'nin teveccühünü kazanan Hikmet Efendi 1971 yılında icâzet alır. Hikmet Efendi, Sami Efendi'nin halifesi olarak halen irşâd vazifesine devam etmektedir.¹⁴³

3. 6. 1. 1. Abdulhekim Taşkın

1974 yılında Şanlıurfa'da dünyaya geldi. Babası, Urfa'nın tanınmış âlimlerinden Halil Taşkın Efendi'dir. Halil Taşkın, Urfa'nın meşhur âlimlerinden olan Arap Hoca'nın talebesidir. Abdulhekim Hoca, on sekiz yaşına kadar babasının yanında, Kıbrıs Tekkesi'nde ilk derslerini aldı. Bunun yanında Molla Mahsum'dan Arapça tahsilini yaptı. Molla Ali'den Kıraat derslerini aldı. Kızıltepeli Seyyid Ali'den hem ilmî icâzetini hem de "Kıraatı Seb'a üzerine kıraat icâzeti aldı.¹⁴⁴

Tasavvufa intisabı, Kâdirî Tarîkatının Halisiyye Kolunun Urfa halifesi olan Dede Osman Avnî'nin meşrebini devam ettiren, Ekrem Efendi'nin Vekili Yasin Efendi'den Kâdirî Tarîkatı terbiyesini alarak başladı. Hacı Ekrem Efendi'nin vefatından sonra Şeyh Yasin'in yanında tarîkat terbiyesine devam etti. Yasin Efendi'nin 1993 yılında kendisine: "Benden bu kadar daha öteye izinli değilim, başının çaresine bak" sözü üzerine kendisi başka bir mürşid arayışına yöneldi. İstanbul'da daha önce tanıdığı Sami Efendi'nin Halifesi Hikmet Efendi'ye intisab etti. Hikmet Efendi'den hem Kâdirî hem de Nakşî Tarîkatı terbiyesini aldı. 1996 yılında Hikmet Efendi'nin Abdülhekim Efendi'den Şanlıurfa'da bir medrese ve dergâh kurmasını emretti. Bu emri verirken ilimsiz tasavvufun olamayacağını kendisine tembih etti. Abdülhekim Efendi üç kişiyle bu işe başladı. Hikmet

¹⁴² Mehmet Parmaksız, Röportaj, 2018.

¹⁴³ Abdulhekim Taşkın, Röportaj, 2018

¹⁴⁴ Abdulhakim Taşkın, Röportaj, 2018.

Efendi'nin müsadresiyle küçüklükten beri intisaplı bulunduğu Mevlevî tarîkatının rituelllerini yerine getirerek bunun yanı sıra Mesnevî okumalarına devam etti. Kendisi, Şanhurfa Mevlevihanesi'nin son postnişı olan Mevlevî Hasan Efendi (ö. 1956)'nin oğlu Ahmet Asaf Efendi'den Mevlevilik icâzetini aldı. Urfa'da Mevlevihane faaliyetleri sona erince, ilk olarak Urfa DSİ konferans salonunda Sema' yapmaya başladı ve hâlen sema' yapmaya devam etmektedir. Abdülhekim Efendi birçok kişiye sema' yapma icâzeti vermiş olmasına rağmen günümüzde folklorik olara icra edilen sema'ya karşı olduğunu ifade etmektedir.

Abdülhekim Efendi'nin bugün başında bulunduğu medresede, talebelere Arapça; Sarf, Nahiv, Fıkıh, Hadis, Tefsir, Akaid, Hadis usulü, Fıkıh usulü, Osmanlıca derslerinin yanında hafızlık ve Hat dersleri verilmektedir. Kendisi birçok meslekte icâzetli ve mahir bir kişidir. Mimarlık, marangozluk, demircilik, nalbantçılık, terzilik, kuyumculuk, taş işçiliği, saat tamiri, aşçılık, kazazlık, saraçlık ve gramafon tamiri vb. ustalık gerektiren birçok mesleği hakkıyla icra etmektedir. Türkiye genelinde cami ve şahıslarda bulunan kutsal emanetlerin bakım, onarım ve muhafazası konusunda çalışmalar yürütmektedir. Adıyaman, Kilis, Kahramanmaraş, Kayseri, Bursa, Afyon, Kütahya, Niğde, Mersin, İzmir, Çanakkale, Balıkesir gibi birçok şehirde kutsal emanetlerin bakım, onarımını yapmıştır.

Abdülhakim Efendi, tasavvuf terbiye ve eğitimiyle ilgili olarak öncelikle intisab edenin vasıflarının tasavvuf terbiyesi almaya uygun olup olmadığına bakılır ve eğer uygun değilse vasfın kazandırılmasına öncelik verilmesi görüşündedir. Kişiyi aşamalı olarak sülûk dersleri verilmelidir. Abdülhekim Efendi üç tarîkattan icâzetli olduğu için kendisine gelen kişilere; Mevlevî, Nakşî ve Kâdirî sülûku vermektedir. Talebe yetiştirme konusunda en büyük hassasiyetleri, ilmi çalışmanın yanında Osmanlı kültürünü yerleştirmesi ve kadîm sanatların muhafaza edilmesi bilincinin verilmesidir. Hacı Şükrü Efendi'den hayatında önemli dersler ve feyiz aldığını ifade etmektedir. Tasavvuf eğitiminde tesirinde kaldığı şahsiyetler; Şeyh İmam Kosa, Müslüm Hafız, Buluntu Hoca'dır.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Abdülhakim Taşkın, Röportaj, 2018.

3. 6. 2. Musa Topbaş Kolu

Musa Topbaş, (d. 1917-ö. 1999) yılında Konya Kadıhanda doğdu. Babası Hamdi Bey, annesi Adile hanımdır. Dedesinin babası Tobbaşzâde Ahmed Kudsi Efendi (ö.1889) Hâlid el-Bağdâdî'nin halifelerinden Bozkırlı Muhammed Kudsi'den hilafet almış büyük bir âlimdir. Doğduğu yıl ailesi İstanbul'a göç eden Musa Topbaş, sırasıyla Enverpaşa'da ilkokulu bitirdikten sonra Kadıköy'deki Fransız Mektebine devam eder. Sonra Nuruosmaniye'de bulunan İnkılap lisesini iki yıl okuduktan sonra bu okuldan ayrılır. Elmalılı Hamdi Yazır'dan Kur'ân-ı Kerîm, Mustafa Asım Yörük'ten Arapça ve dini bilgiler, Hattat Hamit Aytaç'tan Hüsnü Hat dersleri aldı. Ayrıca Tahirülmevlevî, Bekir Haki Yener, Ali Yekta Saraç, Ömer Nasuhi Bilmen gibi zatların sohbetlerine devam etti.

Nakşibendî Şeyhi olan Mahmut Sami Ramazanoğlu ile 1950 yılında tanışır. Uzun süre sohbetlerine devam eder. 1956 yılında kendisine intisâp eder. 1976 yılında ise kendisinden halifelik alır. Mürşidinin 1984 yılında vefatı üzerine irşâd vezifesini devam ettirdi. Sevenleri tarafından “Sâhibü'l-vefâ” diye anılan Musa Topbaş, 16 Temmuz 1999'da vefat eder, Sahrayıcedid Mezarlığına defnedilir. Musa Topbaş, birçok hayır müessenin kurulmasına öncülük etmiştir. İrşâd için Türkiye'nin birçok ilinde konferanslar vermiştir.¹⁴⁶

3. 6. 2. 1. Ahmet Parmaksız

Ahmet Parmaksız, 1926 yılında Kelami Dergâh'ı Mürşidi Esad Erbili'ye intisâp etmek üzere İstanbul'a gitmek için Şanlıurfa'dan yola çıkar. Tramvayda tevâfuken Sami Efendi ile karşılaşır. Ona Kelami Dergâhı'na gitmek istediğini söyler. O da devrin sıkıntılarından dolayı kendisinin de oraya gittiğini ancak uzaktan kendisini takip ederek dergâha gelebileceğini söyler. Yolda giderken acaba bizi evlatlığa kabul eder mi diye endişeli bir şekilde Sami Efendi'yi takip ederek Dergâh'a gider. Esad Efendi, ona; “O yola çıkarken biz onu evlatlığa kabul etmiştik” der. Ona yeşil hırkasını hediye eder. Halen bu cübbe burada muhafaza edilmektedir. Ahmet Parmaksız, Şanlıurfa'da irşâdî bir faaliyette bulunmadı. Ahmet Parmaksız mürşidine olan muhabbeti sebebiyle oğluna Esad ismini koydu. Oğlu belli bir yaşa geldiğinde Ahmet Parmaksız, oğlu Esad Efendi'ye İstanbul'a gitmesini, Esad

¹⁴⁶ Mehmet Parmaksız, Röportaj, 2018.

Erbili'den sonra irşâd faaliyetlerini sürdüren Sami Efendi'ye bağlanmasını tavsiye eder. Bunun üzerine ilk olarak 1953'de İstanbul'a gider ve Sami Efendi'yi ziyaret eder. Daha sonra bu ziyaretlerini tekrarlar. Nihayet 1965 yılında ki ziyaretinde intisâp etmek istediğini söyler. Sami Efendi, geç intisâp etmesinden dolayı sitem eder. Esad Efendi'nin gayretleri neticesinde kısa zamanda 10 kişiyi daha Şanlıurfa'dan İstanbul'a götürüp Sami Efendi'ye intisâb ettirir. Bu şekilde Şanlıurfa'da ilk Hatme-i Hacegân yapma imkânına kavuşmuş olurlar. Esad Efendi'ye 1970 yılında Sami Efendi tarafından vekillik görevi verilir. Yaklaşık 24 yıl bu görevi hakkıyla yürüttü. Esad Efendi, 1994 yılında Mekke'de trafik kazası neticesinde vefat etti ve Mekke'ye defnedi. Bu elim hadiseden sonra Musa Topbaş, Şanlıurfa'daki vekillik görevini Mehmet Parmaksız'a verdi. Esad Efendi'nin oğlu Sami Efendi'yi derslere yardımcı olarak verildi.

Tarîkata girmek isteyenlere istihâre ile ders verilir. İlk derste 111 istiğfâr ve iki büyük istiğfâr çekilir. Sonra 111 defa, “Lâ ilâhe illallah el melikulhakkulmübîn”, bir defa “Sâdikul va'dul emin”, 111 “selavâtı” şerife, bu şekilde birkaç ay devam eder. Müsâit olanlara rabîta verilir. Rabîta alanların, 1 Fatiha 3 İhlâs, 1 Âyatel-kürsî, Felak, Nâs okur ve Peygamberimize ve silsileyi sadatlara ve mürşidine hediye eder. 500 kelimeyi Tevhîd çekilir ve tarif edildiği şekilde Rabîta yapılır. Mevt rabîtası da yapılması tavsiye edilir.

Burada kurulan derneklerde haftalık tasavvufî dersler verilmektedir. Sohbetler genellikle tasavvuf ağırlıklı konuları içermektedir. Altın Oluk, Genç Dergisi ve Yüz Akı dergisi genel merkez tarafından çıkartılmaktadır. Mürîdlerin bu dergileri okumaları tavsiye edilmektedir.

Bayanlardan mürîd olmak isteyenlere de istihâre ile dersler verilir. Bayanlarında kendi aralarında sohbet programları yapılmaktadır. Genel Merkez (Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı) bayanlar için Şebnem Dergisi çıkartmıştır. Bayan mürîdlerin bu dergiyi okumaları tavsiye edilmektedir.¹⁴⁷

3. 7. MAHMUT EFENDİ KOLU

Trabzon'un Çaykara ilçesinde doğan Mahmut Efendi, tasavvufî eğitimini Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ve cumhuriyetin ilk dönemlerinde faaliyetlerinin

¹⁴⁷ Mehmet Parmaksız, Röportaj, 2018.

sürdüren Nakşî şeyhlerinden Ahıska'lı Ali Haydar Efendi'den (ö. 1960) tamamladı. Şeyhinin vefatından sonra irşâd faaliyetlerine başlamasına rağmen Gümüşhanevi Dergâhı şeyhi Mehmet Zahid Kotku'nun ölümünden sonra çizgisini belirginleştirdi.

Mahmut Efendi'nin Cemaati'nin İskender Paşa Dergâhı'ndan en önemli farkı, onlar gibi hadis sünnet temelli bir tasavvufi eğitim yerine fikhî esas alan bir tasavvufi faaliyet sürdürmesidir. Onun fıkıh anlayışı geleneksel Hanefî fikhını taklitten ibaret olup, günümüz problemlerine çare bulmaktan uzaktır. Modern dünyanın yeniliklerine şüpheyle yaklaşmakta, bunların büyük bir kısmını kökten reddetmektedir. Mürîdlerinin önemli bir bölümünü dar gelirli ve eğitim düzeyi düşük kişilerin oluşturması bu yaklaşımın bir neticesi sayılabilir.¹⁴⁸

İsmail Ağa cemaatinde kadınların çarşafa bürünmeleri, erkeklerin sakal bırakıp, sarık takmaları ve şalvar giymeleri temel şarttır. Bu grubun kendi dışlarındaki islami çevreleri kılık kıyafet konusunda tenkit ettikleri bilinmektedir. Radikal tavırları ve bu giyim tarzlarıyla diğer Nakşî gruplarından farklı olduklarını vurgulayan bu cemaat, son yıllardaki entelektüel gelişmeye ayak uydurmadığı için zannedildiğinin aksine geniş bir kitleye yayılamamıştır.

İsmail Ağa cemaati, savunduğu dünya görüşünün bir neticesi olarak yayın hayatına geç girmiş, ilk olarak Mahmut Ustaosmanoğlu'nun Kur'ân tefsiri yayınlanmaya başlanmıştır. Aylık Furkan isimli dergi bu grubun yayın organı olarak bilinmektedir.

Mahmut Efendi Kolunun ritüelleri; rabıta, zikir ve murakabeden meydana gelmektedir. Hicri takvim esas alınarak, herhangi bir hicri ayda zikre başlayan mürîd tam bir yıl sonra aynı hicri ayda genel bir tekrar yaparak bir makam ilerlemektedir.

Tarîkata girecek olan kimsenin istihâre yapması şarttır. Tarîkata giren sâlikin kendisi tarafından yapılan istihârenin yedi gün üst üste yapılması müstehaptır. Yapılan istihâreler sonucu görülen rüyalar İstanbul'daki yetkililere anlatılmaktadır. İstanbul'da rüyaları yorumlayan kişiler onay verdikten sonra tarîkata girecek sâlikin annesinin ismi verilir. İstanbul'da yetkili olan üst makamdaki hocaların bu defa kendileri, tarîkata girmek isteyen sâlikin adına istihâre yaparlar. Eğer onlar da istihâreyi olumlu görürlerse sâlike tarîkat dersi verilir. İstihâre tarîkatın en esas

¹⁴⁸ Nurullah Gündoğdu, Röpörtaj, 2018.

şartlarından birisidir ve önemli bir derecede itibar edilir. Kişi istihâresiz asla tarîkate alınmaz.

İstihâre hadis ile sabittir. İstihâre namazı kılan kimsenin olumlu ya da olumsuz bir sonuca varmaması üzerine itikad âlimleri, yedi güne kadar da tekrarlanabileceğini ileri sürmüşlerdir.

İstihâre namazından onay alan kişi tarîkate kabul edilmekte ve kendisine rabita ve zikir verilmektedir. Tarîkate katılan kişinin silsile ezberlemesi zorunlu değildir ancak her ders başlamadan önce ya da dersten hemen sonra okunması tavsiye edilmektedir.¹⁴⁹

Bütün Nakşi tarikatlarda olduğu gibi Mahmud Efendi'de de zikri hâfî yaptırmaktadır. Nakşi tarikatında, Abdulhâlık Gucdüvani'ye kadar zikir gizli de sesli de yapılabilmekteydi. Abdulhâlık Gucdüvani'den sonra müridlerine hafî zikri telkin etmiştir.

Sohbetler, İstanbul'da eğitiminin son aşamalarını da bitirdikten sonra üst derecedeki hocalar tarafından onay alan kimseler tarafında verilmektedir. İstanbul ise ana merkez olduğu için, İstanbul'da bulunan bütün hocalar sohbet verebilmektedir. Mahmud Efendi, cemaati halk içerisinde hocalar cemaati olarak da bilinmektedir. Mahmud efendi, konuştuğu zaman müridlerin; Sahâbe'nin Peygamberimizi dinler gibi pür dikkat dinlemesi sebebiyle cemaate "sahabe cemaati" de denmiştir. Sohbetler; halka sohbet ve havâsa sohbet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Avâm sohbetleri herkese açık sohbetlerdir. Havâs sohbetleri ise ancak tarîkat ehli olanların katılabilecekleri sohbetlerdir. Avâma verilen sohbetlerde her türlü konu ele alınmakta ancak daha basit ve anlaşılır bir dil kullanılmaktadır. Havâsa verilen sohbetlerde ise tasavvufî içerikli sohbetler verilmekte olup yalnızca tarîkat ehli olanlar katılabilmektedir. Halka verilen sohbetlerde daha çok, bir kadının eşine karşı nasıl olması gerektiği, aile içinde nasıl olması gerektiği, çocuklarını nasıl yetiştireceği, tesettür gibi ahlaki konular ele alınmaktadır. Havâsta bunlarla beraber zikir de ele alınarak tasavvufî bir dil ile sohbet verilmektedir.

Sohbetlerde elen alınan temel konular kitap ve sünnettir. Buna ek olarak hatm-i şeriflerden sonra *Mektûbât-ı Rabbânî* okunmakta ve *Risâleyi Kudsiye*'den

¹⁴⁹ Nurullah Gündoğdu, Röportaj, 2018.

istifade edilmektedir. Okutulan tefsirler genellikle tasavvuf ağırlıklı dirâyet tefsirleri olup en çok İsmail Hakkı Bursevi'nin *Ruhu'l Beyân* eserinden istifade edilmektedir. Buna ek olarak *Reşahât*, *Nefahât* gibi eserlerden de istifade edilmektedir. Ancak esas olarak ele alınan kaynaklar *Kitab*, *Sünnet*, *Mektûbât-ı Rabbânî* ve *Risâleyi Kudsiye*'dir.

Pazar günleri genel olarak bütün herkese hitap eden büyük sohbetler verilmekte olup pazartesi günleri kadınlara özel sohbetler verilmektedir.

Urfa'da, Karaköprü, Yenişehir, Bamyasuyu, Bağlarbaşı başta olmak üzere toplam beş veya altı yerde sohbet verilmektedir. Sohbet yerleri, Şeyh İzzettin'de olduğu gibi hayırsever birinin evinin bir odasını sohbet için vermesi ile belirlenmektedir. Sohbetler haftada bir gün verilip dersler ise haftada iki veya üç gün verilmektedir. Her sohbet yerinde birbirinden farklı konular ele alınmaktadır. Havâs için sohbet konuları farklılık göstermemekte olup tarîkata yeni intisab edene de yıllarca o tarîkata mensup olana da aynı konular anlatılmaktadır.¹⁵⁰

3. 8. MENZİL KOLU

Ataları Bilvanisli olduğu için Gavsî Bilvanisi diye de anılan Abdulhakim el Hüseyinî (ö.1904-1972), Siirt'e bağlı Baykan ilçesinin Kermete köyünde doğdu. İlk tahsiline babasının yanında başladı. Babasının ölümünden sonra dedesinin yanına yerleşti. Sekiz yaşında Muhammed Ziyâuddin Nurşî'nin ders halkasına katıldı ve on dört yaşına kadar bu zattan ilim tahsil etti. Nurşin medreselerinde yedi yıl çeşitli hocalardan ders aldı. Daha sonra Suriye'ye giderek Şeyh Ahmed Haznevî'nin (ö:1949) ders halkasına katıldı. Tasavvufî eğitimini de Şeyh Ahmed Haznevî'nin yanında tamamlayan Abdulhakim'e otuz dört yaşında ilmi icâzet, otuz altı yaşında da tasavvufî irşâd için izin verildi.

“Şah-ı Hazne” olarak isimlendirilen Şeyh Ahmed Haznevî, ilim tahsilini yörenin âlimlerinden Molla Hüseyin Küçük Efendi'den alarak icâzetini aldı.

¹⁵⁰ Nurullah Gündoğdu, Röportaj, 2018.

Müridlerini sohbetlerle yetiştirmeyi prensip edinen Haznevî, Kamışlı'ya bağlı Telma'ruf köyünde vefat etti.¹⁵¹

Mürşidinden icâzet alarak memleketine dönen Abdülhakim Hüseyinî, bölgenin çeşitli köylerinde irşâd faaliyetlerini sürdürür ve ölümünden kısa bir süre önce Adıyaman'ın Kâhta ilçesine bağlı Menzil köyüne yerleşir. "Menzil Cemaati" olarak şöhret bulan bu kolun en önemli özelliklerinden birisi mürîdlerini sohbetler vasıtasıyla yetiştirmektir. 1972'de tedavi için gittiği Ankara'da vefat eden Şeyh Abdülhakim Hüseyinî, Menzil köyüne defnedilmiştir.¹⁵²

Tasavvufî eğitimde edep, ihlâs ve tevekküle önem verip nefsin hilelerine karşı uyanık olmanın lüzumunu belirten Abdülhakim Hüseyinî, "bu milletin başına ne geldiyse gafletten geldi" diyerek gafletten uyanmanın vaktinin geldiğini vurgular. Ona göre kuvvetli bir şekilde yapılan rabîta, mürîdî kısa zamanda yetiştirir ve kemâle erdirir.¹⁵³

Abdülhakim Hüseyinî, herkesin bir mürşide bağlanmasını zorunlu görür. Bu konuda peygamberlerle Allah arasında Cebrail'in, cumhurbaşkanı ile vatandaşlar arasında bir aracı bulunduğuna dikkat çekerek bir şeyhe bağlanmadan Allah'ın huzuruna gidenlerin azarlanacağını belirtir. Ona göre İslamiyet'in kurallarına uymayan kimse yalancı olup tarîkatla bir ilgisi yoktur.¹⁵⁴

Abdülhakim Hüseyinî sohbetlerinde Nakşibendî tarîkatının üstünlüğünü vurgular. Ona göre günümüzde insanlar nefis ve şeytanın düşmanlığına ilaveten bütün dünyanın düşmanlığıyla karşı karşıyadır. Nakşibendî silsilesi ve onların himmeti olmasa mücadele edip muvaffak olmak mümkün değildir. Bu bakımdan arayış içinde olan kişinin Nakşibendî tarîkatına girmesi gerekir. Bugün Nakşibendî tarîkatı dışındaki tarîkatların tamamı kaybolmuş, sadece bu tarîkat kalmıştır ve Mehdi'nin gelmesine kadar devam edecektir. Allah'ın insana en önemli lütfu imandır sonra Hz.Peygamber ve tarîkatların en üstünü olan Nakşibendî tarîkatıdır.

¹⁵¹ Tenik, "Tarihîsel Süreç", 146.

¹⁵² Tenik, "Tarihîsel Süreç", 146.

¹⁵³ Tenik, "Tarihîsel Süreç", 146.

¹⁵⁴ Tenik, "Tarihîsel Süreç", 147.

Allah kıyamet günü Şahı Hazne ve Gavs gibi dostlarının hatırına bağışlarsa insan kurtulabilir. Kendi ameliyle başbaşa kalırsa durumu feci olur.¹⁵⁵

Menzili bir dergâh olarak tanıtan Muhammed Raşid Erol (1930-1993), bölgelerinde seyyid olarak tanınan bir şeyh ailesine mensuptur. Raşid Erol, ilk tahsiline babası Abdulhakim Hüseyini'nin yanında başladı. Daha sonra yörenin âlimlerinden Molla Muhyiddin, Molla Nasır, Molla Ramazan ve Molla Abdalbaki'den medrese tahsilini tamamladı. Babasının vefatından sonra onun vasiyeti üzerine tekkenin başına geçen Muhammed Raşid Erol, Menzil köyünde irşâd faaliyetlerini sürdürdü. 1993 'te vefat eden Muhammed Raşid Erol'un yerine altı halifesinden biri olan kardeşi Seyyid Abdalbaki Erol geçti.

Tarîkat çevreleri ve mürîdleri arasında “Seyda Hazretleri” şeklinde isimlendirilen Muhammed Raşid Erol, halka yönelik tasavvuf anlayışını yörenin geleneklerine uygun olarak sürdürmüştür. Ona göre; “bir talebe yetiştirmek bin kişiyi sûfi yapmaktan efdaldır. İlimle meşgul olan kimse, dünyada en güzel işle meşgul olmaktadır. İlim olmadığı zaman cehalet olur. Cahilin abidi de sofisi de hüsrandır.”¹⁵⁶

Babasından Gavs diye bahseden Muhammed Reşid Erol tevbeye çok önem verir. Ona göre kul veli de olsa kusursuz olmadığı için tevbe eder. Tevbenin kabul olması için kalben yapılması gerekir. ‘Gavs hazretleri, tevbe telkin ettiğinde, kendisi de tevbe edenle birlikte kendi günahları için Allah’a tevbe ederdi. Az konuşmayı tercih ettiği için irşâdının sessiz, sözsüz ve sohbitsiz olarak nazar yoluyla olması gösterilir. Ancak namazda rabıtayı uygun bulmaz. Namazda okunan şeylerin manasını ve İlâhî huzurda olduğunu düşünmeyi tavsiye eder.

Halk arasında kötü alışkanlıklardan kurtulma yeri olarak görülen Menzil dergâhında inancını kaybeden, gaflet içinde hayatını geçiren veya tasavvufa ilgi duyan her kesim kendisine yer bulabilmiştir. İslam’ı hiç bilmeyen ya da günahlara dalan insanların Muhammed Reşid Erol’un huzurunda tevbe ederek farzları yapmaya, haramlardan kaçınmaya başladıkları; inancı olup da gaflet içinde yaşayan

¹⁵⁵ Ali Tenik, “*Tarihsel Süreçte Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*”, 1bs. (İstanbul: Nubihar, 2015),147.

¹⁵⁶ Tenik, “*Tarihsel Süreçte Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*”, 147.

mü'minlerin ihlaslı amel yapmaya çalıştıkları, aşk ve muhabbet ehlinin ise onun gözetiminde tasavvufi eğitimlerini tamamladıkları şeklindeki rivayetler yaygındır.

Menzil Dergâh'ının, Urfa'ya yakın olması sebebiyle kurulduğu ilk yıldan itibaren daima Urfa'dan çok sayıda müntesibi olmuştur. Urfa'da, 1997 yılında Eyvan Vakfı'nın kurulması ile Menzil kolunun yaptığı çalışmalar hız kazanmıştır. Eyvan Vakfı, daha sonra isim değişikliğine gidilerek Semerkand Vakfı olarak adlandırılmıştır.

Urfa'nın farklı noktalarında 10 medrese ile ilmi ve tasavvufi çalışmalara devam etmektedirler. Medresede klasik medrese derslerinin yanında Menzil Tarikat'ının esasları da mürîd olmak isteyenlere verilmektedir.¹⁵⁷

Menzil Kolu, Urfa'daki mürîdlerine vazifelendirdiği vekiller aracılığıyla tarikat dersleri aktarmaktadır. Bayanlardan da görevli vekiller vardır. Vekiller, tarikata girişin ilk basamağı olarak adlandırılan "tevbe" vermeye izinli ve haftalık Hatm-i Hâcegân yapmakla vazifelidirler.

Tarikata girmek isteyen mürîde tevbe verilir. Tevbe şu şekildedir. "Yaptığım günahlardan dolayı pişmanım, keşke yapmasaydım inşallah bir daha yapmayacağım." Mürîdin 8 şarta riayet etmesi istenir. 1. Gusül abdesti 2. Namaz abdesti 3. İstihâre 4. Oturduğu yerde 3 sefer tevbe 5. Otuz üç istiğfar 6. Sekiz Fatiha, sadatlara hediye eder. 7. Ölüm rabatası 8. Mürşid rabatası (15 dakika düşünür) yapar. 33 istiğfar çeker ve vazife son bulur.

Her meslek ve yaştan mürîdleri olmakla beraber orta yaş gurubu daha fazladır. İslami ilimleri tahsil eden çevrelerden ise bu tarikata giren ise yok denecek kadar azdır. Urfa'da tahminen on bine yakın mürîdi olduğu tahmin edilmektedir. Mürîd istediği zaman menzile gidebilir.

Zikir konusunda fiziki şartların sağlanmasına özen gösteren Menzil müntesipleri, sükûneti sağlanmış karanlık bir odada gözleri kapalı ve hatta örtü altında gizli zikri icra ederler. Yolda yürürken veya başka şeyle meşgulken zikir yapmazlar. Menzil mürîdleri şeyh rabitasına ve dünya hırsından kurtulmayı

¹⁵⁷ Yahya Dağ, Röportaj, 2018.

sağlayarak muhabbetullahı kavuşturan ölüm rabitasına önem gösterirler. Çünkü onlara göre gayeye nail olma rabitadan daha önemlidir.¹⁵⁸

3. 9. MEHMET ZAHİD KOTKU KOLU

Aslen Kafkasyalı olan Mehmet Zahit Kotku (1897-1980), ilk tahsilini Bursa’da yaptıktan sonra Birinci Dünya Savaşı’nın çıkması üzerine 18 yaşında askere alındı. Uzun yıllar askerlik yaptıktan sonra Ömer Ziyaeddin Gümüşhanevi’ye intisâp ederek tasavvufî eğitime başladı. Tekirdağlı Mustafa Fevzi Efendi’den tasavvufî eğitimini tamamladı. Bu esnada hafızlığını da bitirip hocasının isteğiyle çeşitli köy ve kasabalarda din görevlisi olarak çalıştı. 1952’de Gümüşhanevi dergâhı şeyhi Abdulaziz Bekkine’nin vefatı üzerine, yerine geçerek irşâd faaliyetlerine başladı. 1958’de Fatih İskenderpaşa Camii’ne tayin edilen M.Zahid Kotku, vefatına kadar bu görevi sürdürdü.¹⁵⁹

Kotku, tarikatların yasak olduğu bir dönemde yaşadığı için birçok problemle karşılaşmış, ancak kanunlar çerçevesinde irşâd faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu irşad faaliyeti üniversite çevresinde çok etkin olan şeyhi Abdulaziz Bekkin’den miras olarak kalmıştır. Bu kesim Kotku’nun çok sayıda genç müridle tanışmasını sağlamıştır. İnsanların zayıflayan imanını güçlendirme ile tasavvufî faaliyeti bir arada sürdürmesi onun en büyük mahareti sayılmıştır. Tasavvufun şahsiyet eğitimi sayesinde ülkede yaygınlık kazanan liberalizm, komünizm ve ateizm gibi gençleri buhrana iten felsefî sistemlerin tehlikelerine karşı onları uyarmıştır. Kitlelerin İslamî eğitimi için bütün yolları denemiş, yurtlar yaptırıp gençlerin barınmalarına, burs vererek geçinmelerine zemin hazırlamaları için müridlerini teşvik etmiştir. Kotku’nun insan yetiştirmeye yönelik bu faaliyetleri “Görünmeyen Üniversite” olarak nitelendirilir.¹⁶⁰

Kotku, *Tasavvufî Ahlak Vaazlar, Hadislerle Nasihatler, Müminlere Vaazlar (I-II), Ana Baba Hakları, Nefsin Terbiyeleri ve Cennet Yolları* adlı eserlerinde tasavvufun temel kavramları hakkında bilgiler vermektedir.

¹⁵⁸ Yahya Dağ, Röportaj, 2018.

¹⁵⁹ Nihat Azamat, “Bekkine, Abdülaziz”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (TDV Yayınları, İstanbul, 1992), 5: 365.

¹⁶⁰ Azamat, “Bekkine, Abdülaziz”, 5: 365.

Kotku ‘nun vefatından sonra İskender Paşa cemaati diye de anılan gurubun başına M. Esad Coşan (1938) geçti. Entelektüel bir çevreden gelen Esad Coşan’a göre tasavvuf terbiyesi Hz.Peygamber’e benzeme, Kur’ân ahlakını elde etme eğitimidir. Tekke ve dergâh da bunun okuludur. Tasavvuf erbabının estetiğe önem vermesi, muhabbeti zedeleyen gıybet, dedikodu gibi kötü ahlak sayılan davranışlardan uzak durması gerekir. Kendi aralarında muhabbet olmayan kimseler, İslam’a ve Müslümanlara hizmet edemezler. Ona göre tasavvuf erbabına dil uzatanlar, tasavvufu ve İslam’ın zevkini, estetiğini bilmedikleri için karşı çıkmaktadırlar. Hz. Peygamberin hayatı, sûfi yaşayışıdır. Hz. Peygamber mutasavvıfların şahıdır. Mutasavvıflar onun hayatını örnek almışlardır. Müslümanlar arasında İslam’ı, Kur’ân’ı ve Hz. Muhammed’ (s.a.v) i en iyi anlayan zümre, mutasavvıflardır.¹⁶¹

Bu kol ile ilgili Şanlıurfa’da yapılan faaliyetleri, Hakkı Sabuncu şöyle anlatır: Şanlıurfa’da ilk olarak 1983’de Hakyol Eğitim Yardımlaşma ve Dostluk Vakfı’nı, Hasan Kürkçüoğlu ve Ali ile beraber kurduk. 7 arkadaşla bu vakfin hizmetini yürütmeye çalıştık. 28 Şubat’tan kısa müddet sonra İstanbul’daki merkez vakfin dışında bütün dernekler kapatıldı. Belli müddet sonra tekrar Gülzar Çevre Kültür Derneği, Coşanlar İzcilik Gurubu, Muradder Dernekleri vasıtasıyla İslamî faaliyetleri devam ettirdik. Esad Coşan Hocamızın ifadesiyle zamane müslümanlığını değil Sahâbe Müslümanlığını yaşamayı ve yaşatmayı hedeflemeyi bize öğütlerdi. Mürîdlerine cemaatin misyonunu, hizmetlerini, projelerini görmek ve tespit etmek isteyenlerin dünya çapında yayın yapan Akra Efem’i takip edilmesi tavsiye edilmektedir. Ufka yolculuk programı ile Kur’ân ve Sünnet bütünlüğü aktarılmaya çalışılmaktadır.

Mürîd olmak isteyenlere tarîkat dersi verilmektedir. Tarîkata girmek isteyenlerin Kur’ân ve Sünnet’e bağlılığına dikkat edilir. Haftada bir gün mutlaka hatim yapılır. Mehmet Zahit Kotku’nun âyet ve hadislerden derlediği evrâdı mutlaka her mürîdin okuması tavsiye edilir. Haftada bir gün Hasan Tahsin Feyizli’nin, Feyzil Kur’ân meâli okutulur. Dernekte itikâfa giren kişilerin Kur’ân’ın yanısıra meâl okuması tavsiye edilir.

¹⁶¹ Azamat, “Bekkine, Abdülaziz”, 5:365.

Günümüzde klasik tasavvuf anlayışının yanında, ehlisünnet vurgusu yapılmakta ve Kur'ân ağırlıklı programlar düzenlenmektedir. Klasik tasavvuf anlayışını modern dünyaya uygulama çalışması yapılmaktadır. Bu sebeble Sağlıklı Gıda ve Sağlıklı Hayat Projeleri yürütülmektedir.¹⁶²

3. 10. SÜLEYMAN HİLMİ TUNAHAN EFENDİ

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi, 1304/1888 yılında, bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Silistre'nin, Hezargrad kasabasının Ferhatlar köyünde dünyaya gelmiştir. Babası, tahsilini İstanbul'da tamamlamış, Satırlı Medresesi'nde yıllarca müderrislik yapmış, Âlim ve veli bir zat olan Hocaîade Osman Efendi'dir. Annesinin ismi ise Hatice Hanımdır.

Süleyman Efendi, kendi memleketinde Rüşdiye okulundan mezun olduktan ve babası Osman Efendi'nin de müderris olarak vazife yaptığı Satırlı Medresesi'nde bazı İslamî ilimleri tamamladıktan sonra, babası tarafından yüksek tahsil için İstanbul'a gönderildi. Osman Efendi, oğlunu İstanbul'a gönderirken şu tavsiyelerde bulundu: "Oğlum, Fıkıh usulü ilmine iyi çalışırsan, dininde kuvvetli olursun. Mantık ilmine iyi çalışırsan, ilminde kuvvetli olursun."

Süleyman Efendi'nin İstanbul'daki Hocası Bafralı Ahmed Hamdi Efendi'dir. Bafralı Ahmed Hamdi Efendi, daha sonra açılacak olan Daru'l- Hilafeti'l- Aliyye'nin Kısmü'l-Mütehasısın yani Mezhepler arası Mukayeseli İslam Hukuku dersi verecek kadar fıkıhta zirvede olan büyük bir âlimdir.¹⁶³

Süleyman Efendi, Fatih Camii'nde ders vermekte olan Bafralı Ahmed Hamdi Efendi'nin ders halkasında derslere başladı. Bafralı Ahmed Hamdi Efendi, onun aklını ve derslerini öğrenme hususundaki kabiliyetini takdir ediyor; medrese çevresinde ise, Süleyman Efendi hakkında "Zeki çocuk, yetişirse iyi bir âlim olacak" diye bahsediliyordu.

Süleyman Efendi, İstanbul Fatih Medreseleri'ne geldiklerinde, medresede yer kalmamıştı. Bu sebeple, bazı ilim âşığı talebeler yer olmadığından bodrumda yatıp kalkıyorlardı. Süleyman Efendi de bir müddet orada kaldılar.

¹⁶² Hakkı Sabuncu, Röportaj, 2018.

¹⁶³ Ahmet Akgündüz, "Silistreli Süleyman Hilmi Tunahan", (Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1997), 19.

Osmanlı müderrislerinden, Hamdi Efendi'nin yanında âlet ilimleriyle tabir edilen sarf, nahiv, belagat, mantık, vaz', cedel ve münâzara gibi ilimleri ve âlî (yüksek) ilimler denilen fıkıh, kelâm, hadis, tefsir, usul-i fıkıh, usul-i hadis ve usul-i tefsir gibi ilimleri tamamlayarak icâzet aldı.

Ebu'l Fârûk Süleyman Hilmi Silisrevî olarak isimlendirilen Süleyman Hilmi Tunahan, tarikat icâzetini, Buharalı olan ve Nemengan'ın Tus vilayetinde dünyaya gelen, Muhammed Mazhar İşan Cân-ı Cânân (ö.1301/1883) 'nın en büyük halifesi ve Silsile'nin otuz ikinci halkası kabul edilen Salâhuddin İbn-i Mevlânâ Sirâcüddin (ö. 1327/1910)'den almıştır.¹⁶⁴ Muhammed Mazhar İşan Cân-ı ise tarikat icâzetini, Habîbullah Cân-ı Cânân (ö. 1277/1860)'dan almıştır. Habîbullah Cân-ı Cânân ise icâzetini, 1217/1802 Hâfız Ebû Saîd Sâhib (ö. 1277/1861)'den almıştır. Hâfız Ebû Saîd Sâhib ise icâzetini, Abdullah Dehlevî (ö. 1239/1824)'den almıştır. Abdullah Dehlevî ise icâzetini, Şemsüddin Habîbullah İbn-i Mirzâ Can (ö.1195/1781)'dan almıştır. Şemsüddin Habîbullah İbn-i Mirzâ Can ise, Muhammed Nûrû'l-Bedvânî (ö.1135/ 1722)'den, Muhammed Nûrû'l-Bedvânî ise Şeyh Seyfüddin Ârif (ö. 1095/1685)'den, o ise Hâce Muhammed Mâsum (ö.1079/1668)'dan, Hâce Muhammed Mâsum ise icâzetini İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî es-Serhendî (ö. 1033/1624)'den almıştır. Bu şekilde tarikat kolu Muhammed Bahâüddin Nakşibend'e, oradan da otuz üç halka üzere Hz. Ebu Bekir'e dayanmaktadır.

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi, seyyidler zincirinin 32. halkası olan Salahuddin ibn-i Mevlânâ Sirâcüddin Hazretleri'nden seyr u sulûklarını tamamladılar. Türkiye'de Nakşîliği yayan bütün tarikat kolları Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî üzerinden Abdullah-ı Dehlevî'ye ulaşır. Süleyman Hilmi Efendi'nin tarikat silsilesi ise Abdullah-ı Dehlevî'nin mutlak halifesi olarak yerine bıraktığı Hâfız Ebû Saîd'e ulaşır. Manevî vazifeyi alan Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Türkiye'de ve dünyanın birçok yerinde İlahî feyizden nasipleri bulunan insanları yüksek himmetleriyle küfür ve dalalet çukurundan iman ve ihlâs sahasına çıkarmışlardır.

Süleyman Efendi'nin vefatından sonra talebeleri önce damadı Kemal Gacar'a, onun vefatından sonra Süleyman Efendi'nin torunu Ahmet Arif Denizolgun'a onun

¹⁶⁴ Mehmet Ali Urfalı, Röportaj, 2018.

vefatından sonrada Alihan Kuriş'e biat ettiler. Türkiye'deki ve dünyadaki bütün yurtlar İstanbul'daki merkez yurttan yönetilir. Türkiye'de bu birlikteliği sağlayan başka bir cemaate rastlamak zordur. Onun için bütün yurtlardaki hizmetler benzerlik arz eder.

Şanlıurfa'da yapılan çalışmalardan kısaca bahs edilecektir: Talebeler, ilk olarak Süleyman Hilmi Tunahan'ın yazmış olduğu Elif-ba cüz'ü ile başlamaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'e, ilk önce Yâsîn suresi ile başlanıp ardından bir defa baştan sona hatmedilmektedir. Talebeler Kur'ân-ı Kerîm'i güzel okuyorsa tecvîd dersine başlamaktadır.

Tecvîdin de iyice öğrenilmesinin ardından mahreç derslerine başlanır. Talebe, bütün Arapça harflerini eksiksiz bir şekilde çıkarmayı öğrendikten sonra, başta kısa surelere ve ardından da mahrece ve tecvîde dikkat ederek Yâsîn, Nebe', Mülk, Fetih gibi uzun sure ezberlerine başlanır. Bu ezberlerin bitmesinin ardından dinin genel bilgileri olan otuz iki farz ve muhtasar İlmihal ezberletilmektedir. Her talebe ilmihali en az dört veya beş defa tekrar etmek zorundadır.

Derslerde başarılı olan talebelere Siyer-i Nebî ezberletilmekte daha sonra ise talebeye mezhebi, dini, hangi tarîkata bağlı olduğu, silsilesi hakkında genel bilgiler verilmektedir.

Talebe, genellikle bir yıl süren bu ilimleri tamamen bitirdikten sonra sözlü bir imtihana tabi tutulmaktadır. Sözlü imtihanda Talebelerin şayet kıraati, Kur'ân-ı Kerîm okuyuşu, sûre ezberleri beğenilirse Arapça eğitimine başlamasına müsaade edilmektedir. Eğer imtihanda başarılı olamazsa görmüş olduğu eğitimi tekrar etme fırsatı verilmektedir.

Arapça eğitimine ilk olarak Hz. Ali'nin yazmış olduğu *Emsile* kitabı ile başlanmaktadır. *Emsile*'den sonra *Bina*, ardından da *Maksut* kitabı okutulmaktadır.¹⁶⁵

Bu sarf ilmi bittikten sonra ardından Nahiv ilmi öğretilmektedir. Nahiv ilminde *Avâmil*, *İzhâr*, *Kâfiye*, *Mollâ Câmî* okutulmaktadır. Ayrıca *İzhâr* ile birlikte fıkıh olarak da *Nuru'l İzâh* kitabı okutulmaktadır. Okutulan bu kitapların hepsi Arapça'dır. Sarf ilmi okuyan talebeye, "ibtidâîye talebesi" denilmekte, *İzhâr*, *Nuru'l*

¹⁶⁵ Mehmet Ali Urfalı, Röportaj, 2018.

İzâh okuyan talebelere ise “izhârî talebe” denilmektedir. Bu ilimler, âli âlimlere hazırlık niteliğindedir.

Bu ilimler de tamamlandıktan sonra talebe tekrardan bir imtihana tabi tutulur. Başarılı olan talebeler, tekâmül altı seviyesine gelmiş olmaktadır. Tekâmül altında da tekrardan nahiv, *İzhâr*, *Nuru'l İzâh* gibi baştan sona kadar okuduğu ne kadar kitap varsa iki ay içerisinde tekrar etmektedir. Bu süreç de tamamlandıktan sonra Talebe için âlî ilimler süreci başlamaktadır.

Talebe, kelam ve itikâdi ilimlere ait olan *Emâlî*, *Akaid-i Neseî*, *İsâğucî*, *Alâka* ve *Menâr* gibi kitaplar okutulmakta bu eserlere de metinler denilmektedir.

Talebeler yılsonunda yapılan sınavda başarılı olurlarsa, Tekâmül Altı gurubuna girmeye hak kazanırlar. Bu grupta şu kitaplar okutulur: *Telhîs* kitabı (ilmi beyân, ilmi meânî, ilmi bedî'), *Mollâ Câmi*, Hanefî Fıkhı'na ait *Kudurî* kitabı okutulmaktadır ve izhârî grupta okutulan derslerin tekrarı yapılır.

Talebe, bu ilimlerin ardından tekrardan bir imtihana tâbi tutulmaktadır. Bu imtihan yılda bir defa yapılmakta ve imtihanı başarı ile geçen İstanbul'da Tekâmül okumaya hak kazanmaktadır.

Tekâmül kursları yalnızca İstanbul'da mevcuttur ve talebe Türkiye'nin veya dünyanın neresinde olursa olsun, bir yıllık tekâmül eğitimini İstanbul'da okumak zorundadır.

Tekâmülde, Peygamberimizi medheden *Kaside-i Bürde* kitabı okutulmaktadır. Bu eser arapça okutulmaktadır. İmam Rabbânî'nin üç ciltlik *Mektûbât* isimli eserinden bazı mektuplar okutulmaktadır. Tekâmül sürecinde ilim tahsil eden talebelerin yaptığı bir diğer faaliyet fırsat buldukça, Süleyman Hilmi Tunahan'ın kabrini ziyaret etmeleridir.

Tekâmülde de bu kitapların bitmesiyle mürîd bir imtihana tabi tutulmaktadır. İmtihanın bitmesinin ardından ilmi tahsilini tamamlayan mürîdler bir mescidde toplanmakta ve bizzat Süleyman Hilmi Tunahan'ın mürîdlerinden biri gelerek imtihanda başarılı olan bu mürîdlere icâzet vermektedir.

İcâzetini alan talebe, yaz döneminde, daha önce talebelik yaptığı kursa hoca olarak gelmekte ve orada iki veya üç ay staj görmektedir. Yaz döneminde sadece

Kur’ân-ı Kerîm ve tecvîd dersi verildiği için, Hoca yalnızca Kur’ân-ı Kerîm eğitimi öğretmekle sorumludur.

Süleyman Hilmi Tunahan kolunun üç tane erkânı bulunmaktadır. Bunlar; sohbet, râbîta, zikri hafî, Hatme-i Hâcegan’dır. Sohbet en az mutlaka haftada bir defa yapılmaktadır. Bu sohbeti icâzet alan herkes verebilmekte ve sohbe de dileyen herkes katılabilmektedir. Bu sohbetler hatme ile aynı gün yapılmaktadır. Sohbet, asla taviz verilmeyen en temel erkânlardandır.

Yurtlarda yapılan aylık sohbe mürid olan herkesin katılması zorunludur. Sohbet edebilmek için icâzet almış olması yani tekâmül mezunu olması ve sohbe kabiliyetin olmasına ve belli bir seviyeye ulaşmış hoca tarafından verilmesine dikkat edilmektedir.

Tarîkat dersi almış müridin mümkünse sabah namazından sonra, yaklaşık on beş dakika rabîta yapması gerekir. Süleyman Hilmi Tunahan koluna göre bu zikrin içeriği sırdır ve ancak rabîta almak isteyenlere anlatılabilir. Hatme ise haftada iki kez yapılmaktadır. Hatmede toplam bin İhlâs suresi okunmakta ve hatmenin ardından sohbet verilmektedir. Süleyman Hilmi Tunahan kolunda, haftada iki defa hem Kâdirî hem de Nakşî hatmesi yapılmaktadır.

Süleyman Hilmi Tunahan kolunda müridlerin okul eğitimine herhangi bir müdahale yapılmamaktadır. Mürid, ortaokul eğitiminden sonra, hem medrese ilmini tahsil edebilmekte hem de okul eğitimine devam edebilmektedir. Ancak okul eğitimine devam eden talebenin, Şeriat çizgisine uyması konusuna dikkat edilmektedir.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Mehmet Ali Urfalı, Röportaj, 2018.

SONUÇ

Tasavvuf, İslâm'ın diğer ilimlerinden farklı olarak sosyal hayatın hep içinde olmuştur. Tasavvufun kurumsal kimliğini yansıtan tarikatlar farklı coğrafyalarda olduğu gibi Anadolu'da da ciddi manada taraftar bulmuştur. Tasavvuf tarikatlarından özellikle Kâdirilik ve Nakşilik hızlı ve etkili bir şekilde Anadolu'da olduğu gibi Urfa'da da yayılmıştır.

Bu coğrafyada tasavvuf ve tarikatların etkisi, her dönemde yaşanan farklı birçok olumsuzluğa rağmen toplum üzerinde etkisi artarak devam etmektedir. Özellikle Nakşî-Hâlidî tarikatı yöre halkı arasında Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'den dolayı halkın teveccühü azalmadan devam etmektedir.

Anadolu'da tarikatler tarihine bakıldığında Kadiriyye, Nakşibendiyye, Mevleviyye, Bayramiyye, Şazeliyye ve Rifâîyye gibi birçok tarikata rastlanmaktadır. Birçok olumsuzluğa rağmen tarikatler halen varlığını devam ettirebilmektedir. Bu tarikatlerin içerisinde Nakşî-Hâlidî kolu özellikle etkinliğini devam ettirmektedir.

Bu çalışmamızda özellikle Nakşî-Hâlidî kolunun Şanlıurfa'ya gelişini ve burada yayılmasını sağlayan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'nin yaptığı çalışmalar ve onun halifelerinden bahsetme fırsatı bulduk. Ancak çalışmamızın asıl konusu günümüzde Şanlıurfa'da Nakşiliği devam ettirenlerin içerisinde, silsilesi sağlam ve Nakşî tarikatının ritüellerini devam ettirenleri araştırma imkânı bulduk.

Nakşî koluna bağlı olan bu tarikatların ritüellerini devam ettiren kollar ve dergâhların tarikat faaliyetleri üzerinde durduk. Bu çalışmada şu neticeye vardık. Şanlıurfa'da asırlardır Nakşibendî tarikatının birçok kolu hizmet vermiştir. Özellikle son asırda Nakşî-Hâlidî kolunun etkinliği daha fazla gözlenmektedir. Nakşî-Hâlidî kolunun alt kollarından oluşan farklı dergâhlar genel olarak Mevlânâ Hâlid'in tarikat istikametini sürdürmektedirler.

KAYNAKÇA

Akgündüz, Ahmet, “*Silistreli Süleyman Hilmi Tunahan*”, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1997.

Azamat, Nihat, “Bekkine, Abdülaziz”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1992.

Behçet Efendi, Ali, “*Risâle-i Ubeydiyye fî Beyân-ı Ba’di Âdâb-ı Nakşibendîyye*”, çev. Siraceddin Önlüer, 1bs İstanbul: Semerkand Basım Yayın, 2013.

Behçet Efendi, Ali, “*Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendîyye*”, çev. Yusuf Turan Günaydın, 1 bs. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2012.

Çiçek, Yakup. “*Mecd-i Talid*”, İstanbul, Umran Yayınları, 1987.

Çiçek, Yakup. “*Şemsü’ş-Şümus*”, İstanbul, Umran Yayınları, 1987.

Haydarî, İbrahim Fasih “*Mecdü’üt-talid*”, çev. Eser Sazak, Semarkand Yayınları, İstanbul, 2011.

Gündüz, İrfan, *Osmanlılarda Devlet/Tekke Münasebetleri*, 3.baskı, Seha Neşriyat, İstanbul: 1989.

Karakaş, Mahmut, “*Cumhuriyet öncesi Urfa’da Kültür ve Eğitim*” (Ankara: Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, 2017.

Karakaş, Mahmut, “*Şanlıurfa Evliya ve Alimleri*” Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Yayınları, 1996.

Karakaş, Mahmut, “*Urfa’da Tasavvuf İzleri*”, Ankara: Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, 2017.

Karakaş, Mahmut, “*Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler*”, Ankara: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 2001.

Kavak, Abdulcebbar, *Mevlânâ Halidi- Nakşibendî ve Halidilik*, 1 bs. İstanbul: Nizamiye Akademi, 2016.

Oymak, İskender, “*Harputta bulunan Kutsal Mekanlar ve İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi*”, Elazığ: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten geleceğe Harput Sempozyumu, 23-25 Mayıs 2013.

Tek, Abdurrezzak 19. *Yüzyılda Bursa’da Bir Nakşi Mevlevihân Mehmed Emin Kerküki* 1 bs. Bursa Emin Yayınları, 2019.

Tenik, Ali, “Tarihi Seyirde Urfa’da Yaşayan Tasavvuf Tarikatları”, *Osmanlı Urfa’sı* 1bs. (İstanbul; Urfa Okulu Yayınları, 2018).

Tenik, Ali - Göktaş, Vahit, “*Allah’la Var Olmanın Yolu Zikir*”, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2015).

Tenik, Ali, “Hâlidî Bağdâdî’nin Urfa Halifesi Hartavizâde Muhammed Selim Hâfız Er-Ruhavi, *Uluslararası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu*”, Türkiye Diyanet, Vakfı yayın ve Matbaacılık, Ankara, 2012.

Tenik, Ali “Milli Mücadele Yıllarında Urfa’da Tasavvuf ve Tarikatlar, *III. Uluslararası Osmanlı Sancağından Cumhuriyet Kentine Urfa Tarihi Sempozyumu*”, 6-8 Nisan 2018

Tenik, Ali, *Tarihsel Süreçte Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*, 1bs. İstanbul: Nubihar, 2015.

Yıldız, Abdulvahhab, “Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi’nin Urfa ile olan münasebetleri, *1.Uluslararası İslâm Tarihi ve Medeniyetide Şanlıurfa Senpozyumu*”, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve sosyal işler Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa, 2016.

RÖPORTAJLAR

Abdulhakim Taşkın, *Röportaj*, 2018.

Abdulkadir Yüksel, *Röportaj*, 2018.

Abdulgadir Aksan, *Röportaj*, 2018.

Abdulvahhab Kılınç, *Röportaj*, 2018.

Abduşşekur Aksan, *Röportaj*, 2018.

Ahmed Şebel, *Röportaj*, 2018.

Ahmet Toprak, *Röportaj*, 2018.

Ali Akçay, *Röportaj*, 2018.

Hakkı Sabuncu, *Röportaj*, 2018.

İlhami Elibol *Röportaj*, 2018.

Ömer Deveci *Röportaj*, 2018.

Zeki Yılmaz, *Röportaj*, 2018.

İzzeddin Aksan, *Röportaj*, 2018.

Mahmut Karadağ, *Röportaj*, 2018.

Mazhar Bilgin, *Röportaj*, 2018.

Mehmet Ali Urfalı, *Röportaj*, 2018.

Mehmet İhsan Çermikli, *Röportaj*, 2018.

Mehmet Parmaksız, *Röportaj*, 2018.

Muhammet Ali Arslan, *Röportaj*, 2018.

Nurullah Gündoğdu, *Röportaj*, 2018.

EKLER

Ek-1: Mevânâ Hâlid-i Bağdadi'nin oğlu Şihabuddin'in Şanlıurfa Ulu Camide bulunan türbesinin Arapça manzum kitâbesi

Ek s. 1

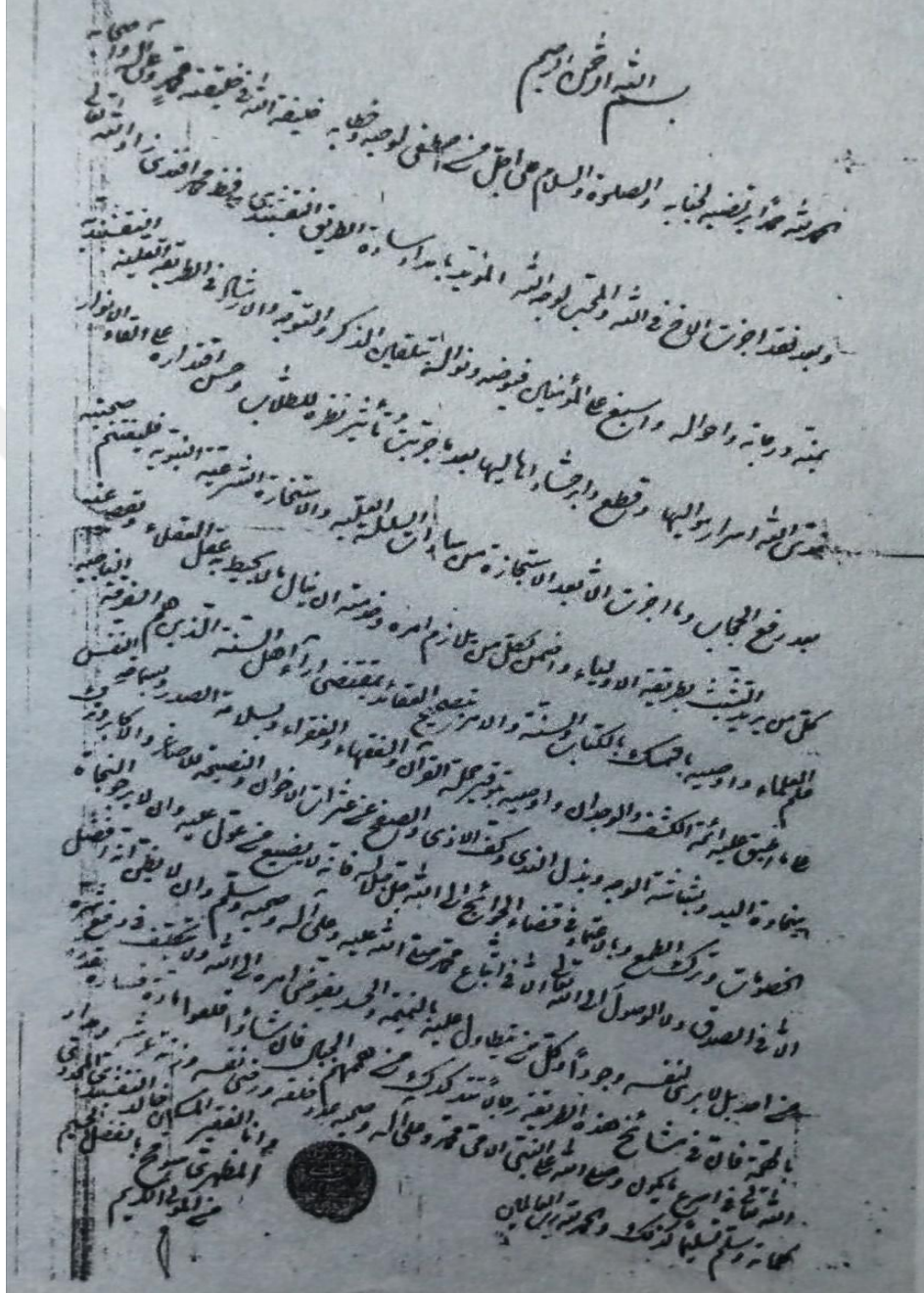
Ek-2: Urfa Ulu Camide bulunan Mevânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin oğlu Şihabuddin'in türbesinin Türkçe manzum kitâbesi.

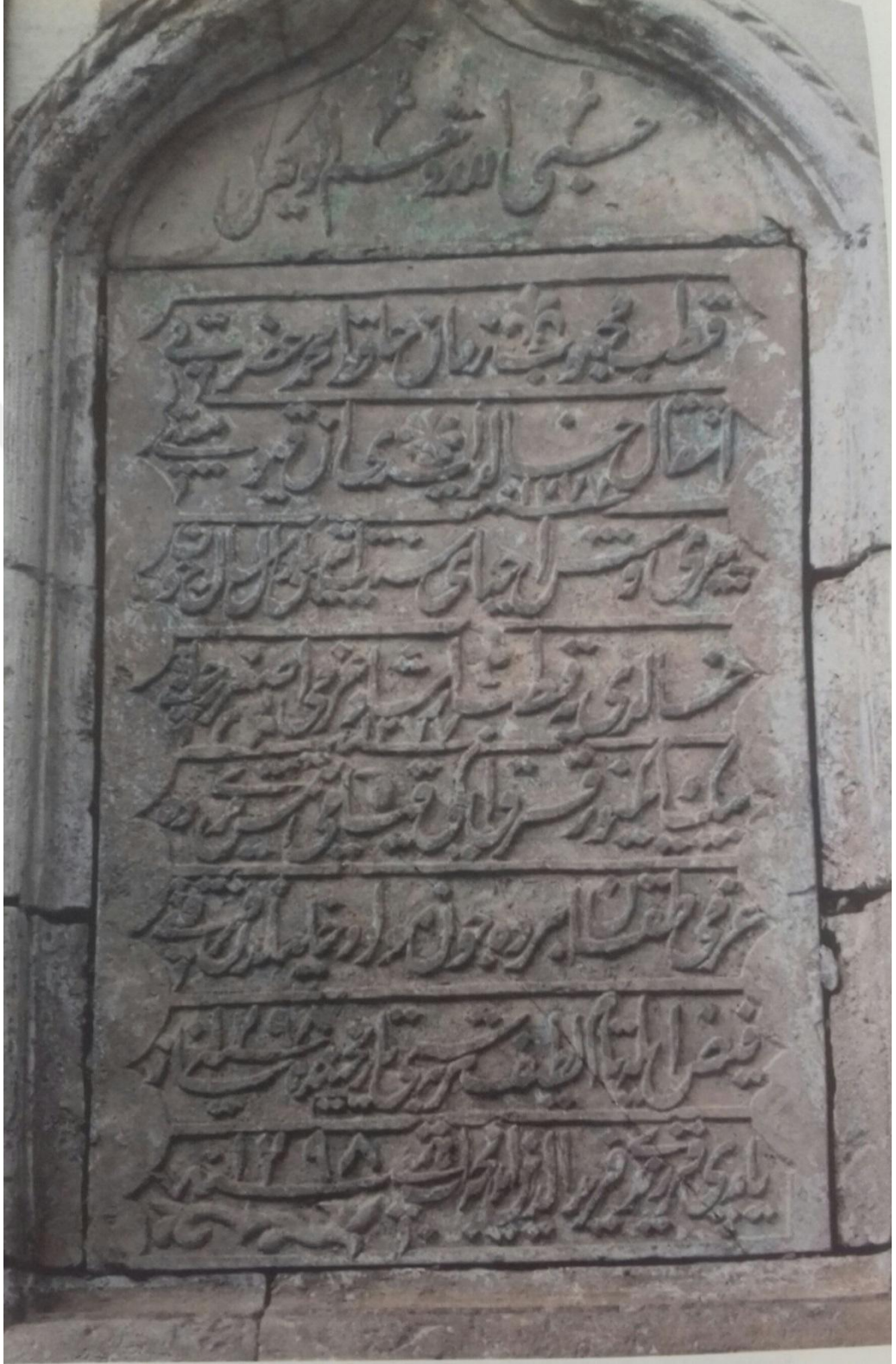
Ek s. 2

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على سيدنا محمد
الطاهر الطيب المظلوم
وآله الطاهرين أجمعين

Ek-4: Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin Hartavizâde Muhammed Selim Efendi'ye verdiği Arapça icâzet (Dr. Burhan Vural arşivi)

Ek-5: Muhammed Hâfız Selim er-Ruhâvî türbesinin Şanlıurfa Dabakhane Camisinin batı kapısı dışındaki kitâbesi

Ek-6: Muhammed Hâfız Selim er-Ruhâvî türbesinin Şanlıurfa Dabakhâne Camisinin avlu içindeki kitâbesi (Fotograf: Hasan Değirmencioğlu).

Ek s. 6

Ek-7: Muhammed Şükrü Efendi'nin Vasiyetnamesi (Oğlu Abdulvahhab Kılınc arşivi)

بسم الله الرحمن الرحيم وله نستعجن
الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة
والسلاط على رسولنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين .
أما بعد خيا اخوان الدين (وصينا مه)
إني اخوانك بنون حوكم ثلاثة ايام بكوني امروء واقع اولورسه ختم
فواجبكم ماؤفونكم وظرفه سنة دوام ايتوندي ببرليكن سويك .
أر الرينة ديدن توديار يا بمايك . الله ايجون حجت ايدنر . حرر . وكبر .
محل . حبيب . ريا . كين . وبتفن . واخلاق ذميه لوده بها قينكر . اخلاق
هيد ايله متصف اوليك . انوا يرس الهير صم صيق صايدنر . سنت منيه
نزل الله ماله الله تعالى عليه وسلم اتباع ايدنر . ذكر . دوام ايدنر انشاء الله
يبر . اذلك نيتيم خضاب اولورنر . بوند . حوكم ايشاد ماؤفونك بلا نادر
بيلور . وارسه ده تقيد واردر . مولانا ماله مقدرينك رابطسنه دوام ايدنر
رايكنر ذكرك فاندن يوقدر . رابطايه ذكرك شكره يوقدر .
بنم اخوانن اهدكتف وريارس ذكر ايدنر برام سالك رب حرس ناميه
وارد ايشاده ماؤور دكلدر لانه اوئكده حجت ايدنر بيفنده محرم اولانلر
كشدر بشدر . كشف ضمير . كشف جور . كشف ملك . كشف جن .
كشف الهير دو . ديكر اكواندر . ائق قيتي كشف الهيدر .
توقدرنر سالكنر حجت ومجت الله ايجون اولمقدر .
ذكر خالص استقامت كوستر مكر (الاستقامت فوق الكرامة)
يؤن سالك حركتو فعلنده وبيع شرارنده استقامت اوزر .
مركت ايدر . بر سالك محض استقامت اولانر بيك حله سنة ذكر
و بادت ايدنر بر فاندن بولاماز .
ايته الم بوسه يونم قاره ميوزم قاره مفوره الهير كيدورم جنابيه
لايه برعدا ايتام (لانتقنا وامن رحمة الله) آيات جيله سنة امدليم
ايتوندي . ايتوندي . ايتوندي . ايتوندي . ايتوندي . ايتوندي . ايتوندي . ايتوندي .
يا شزده اولانر . برنجكولر فقير خنده . قاله قير بزه و كشت كالة سالكلرك
درارنر و تبرير لرينر باقار . طالب اولانر استخاره ايد تعريف ايدنر
ايتوندي باق (مولانا الباقي) ١٥ / تمهيف / ١٤٠٤
١٤٠٤